İKİNCİ YIL SAYI:19 MART 1989 2500 TL (KDV'li)

RESTORASYON VE YİĞİTLEME

TOPLUMSAL KURTULUŞ

TEORİK-PRATİK SOSYALİST DERGİ

FYODOR BURLATSKY
Ne Tür Sosyalizm İstiyorum?

İLDENİZ KURTULAN
Sovyetler Birliği'nde Dinin İhyası

YALÇIN KÜÇÜK
Sovyetler'de Yeni Ekonomik Politik Çabaları

İÇİNDEKİLER

● **Sahibi**: Dönem Yayıncılık Adına *Yalçın Küçük* ● **Genel Yayın Yönetmeni ve Yazıişleri Müdürü**: *İlhan Akalın* ● **Merkez**: Konur Sokak, 73/9 Ankara - Telefon: 1259378 ● **Baskı**: Devran Matbaası- Telefon 2293662 ● **Abone Koşulları**: Yurtiçi Yıllık 20 bin Tl ● **Posta Çeki Numarası**: 28 155-7 ● **Yurtdışı**: Yıllık 60 DM ● **Dönem A.Ş. Döviz Tevdiat Hesap Numarası**: 1380 İŞ Bankası Akay Şubesi

● **Frankfurt Temsilcisi: Mustafa S. Sılar**
Schichau Str. 7–9 6 Frankfurt 1 Tel: 069/495743

● **Hamburg Temsilcisi: Yüksel Er**
Bilser Str. 24 a 2000 Hamburg 60 Tel: 040/5117632

● **Stuttgart Temsilcisi: Kamber Resuloğlu** Postfach 400261 7000 Stuttgart 40

● **DanimarkaTemsilcisi: Fadıl Ölmez**
Bellingevej 128/B 5250 Odense SV - Telefon: 961562

9.3.1989

BU SAYIMIZ

Derginin Mart sayısı da bağlandı. Sıra 'Bu Sayımız' yazısına geldiğinde, bir önceki sayının 'Bu Sayımız' yazısını düşündüm. Bu yazıda varolanların aradan bir ay geçmesine rağmen halen geçerli olması doğrusu beni düşündürdü. Ocak-Şubat sayımızın da yasaklanması ile arka arkaya yedi sayımız toplatılmış oluyor.

Haklılığımızı vurgulamaya devam edeceğiz. Gecikmeli de olsa Mart sayımızla karşınızdayız.

Gecikmemizin nedenlerinin başında hukuki konumumuz geliyor.

Dönem Yayıncılık A.Ş.'yi tasfiye için başvuruda bulunduk. Tasfiye edişimizin nedeni, 1989 yılında uygulanmaya başlayan ve ayda yarım milyondan fazla maddi yük getiren peşin vergidir. İflasın eşiğinde bulunan hükümet kendine kaynak yaratmak için peşin vergi uygulamasını getirdi. Bu uygulama aynı zamanda tekellerin de işine yarayacak. Zira peşin vergi yüküne katlanamayan pek çok orta işletme kapanıyor.

Dönem Yayıncılık A.Ş. tasfiye olmadan önce isim hakkını Yalçın Küçük'e devretti. Yalçın Küçük aynı zamanda Toplumsal Kurtuluş ismini de aldı. Bu nedenle, Mart sayımızdan itibaren dergimizin sahibi Yalçın Küçük.

İstanbul Büromuzu kapattığımızı üzülerek duyurmak istiyorum. Büronun işlevleriyle giderlerini denkleştiremedik. İleriki günlerde belirlenecek işlevlere uygun bürolaşmanın da yapılcağı tabiidir.

Bir diğer değişiklik de Yazı İşleri'nde. 17-18. sayımız hakkında da dava açılınca Felemez Ak'ın omuzlarındaki yük çok ağırlaştı. Bir müddet Felemez Ak'ı dinlendirmeye karar verdik. Mart sayımızda Yazı İşleri'ni ben üstlendim. Yeni düzenlemeler içerisinde başka arkadaşlarımız da bu görevi üstlenecekler.

Dağıtım sorunu henüz tam anlamı ile çözmüş değiliz. Ankara, İstanbul ve İzmir dışında pek az yere ulaşabiliyoruz. Okurlarımızdan bunun için yardım talep ediyoruz. Dergimizi satmak isteyen yerel kitapçıları bulup konuşurlar ve bize yazarlarsa ulaşmaya çalışacağız.

Bu sayımızda, iç ve dış politikaya ayırdığımız yorumlarıyla olaylar oldukça yoğun. Yoğunluğu daha da arttırmayı düşünüyoruz.

Bir diğer yoğunluk da Sovyetler Birliği üzerine. Yalçın Küçük'ün 'Ekonomi Politiğin Devrimcileştirilmesi Sorunu' üzerine yazısının dışında yine Yalçın Küçük'ün 'Sovyetler'de Sorun' başlıklı yazısı ve iki çeviriye yer verdik. İki Sovyet bilim adamının yazılarından başka İldeniz Kurtulan'ın gezi izlenimlerinden oluşan 'Sovyetler Birliğin'de Dinin İhyası' başlıklı yazısı var.

Açık devrimci parti üzerine okurlarımızdan aldığımız bir yazıyı da yayımlıyoruz. Bizce çok önemli olan bu konuda okurlarımızın katkılarını beklediğimizi yineliyoruz.

Eyup Demir, daha önceki sayılarımızda yayımlanan incelemesini 'Üç Aydınlanma ve Avrupa' başlığında sürdürüyor.

Fadıl Ölmez ve Temel Demirer'in bize ulaşan yazılarını da yayımlıyoruz. Ve tüm okurlarımızdan yazı beklediğimizi belirtiyoruz.

Toplusal Kurtuluş'un kısa ama yoğun bir değerlendirmesini arka kapağımızda 'Restorasyon ve Yiğitleme' başlığı altında sunuyor.

Mayıs ayı içinde Avrupa'da toplantılar düzenlenmeye çalışılıyor. Proğramı henüz belli olmamakla birlikte Türkiye'den de toplantılara katılım olacak. Gelecek sayı daha geniş bilgi verebileceğimizi umuyorum.

Bundan sonraki sayılarımızı gecikmesiz olarak sizlere ulaştırmak umuduyla 'Bu Sayımız'ı bitiriyorum.

TOPLUMSAL KURTULUŞ YİNE TOPLATILDI

Devletin Toplumsal Kurtuluş'a açmış olduğu savaş devam ediyor. Dergimizin son sayısı da toplatıldı. Bunun dışında Dergimizin, yazarlarımızın posta hizmetleri tümden kurudu. Artık posta, Dergimize ve yazarlarımıza sadece havale, celp ve benzeri çağrılar getiriyor. Avrupa'dan veya başka yerlerden postalanan "devrimci" yayınları, posta idaresi, Toplumsal Kurtuluş'a vererek başına dert açmak istemiyor. Bunlar artık verilmiyor.

Yalçın Küçük, 20 Şubat Pazartesi günü iki polis tarafından ziyaret edildi ve bir gün sonra DGM'de olması söylendi. İki saat sonra başka bir ekip geldi, evi aradı ve Yalçın Küçük'ü siyasi şubeye götürdü. Yalçın Küçük geceyi Dal'da, çok iyi bildiği hücrelerin birisinde geçirdi.

Bir gün sonra götürüldüğü DGM'de önce hakkında üç ayrı iddia ile 45 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açıldığını öğrendi. Avukat Hüsnü Öndül ve Yalçın Küçük mehil istediler.

Savcı Yardımcısı Nuh Mete Yüksel, Avrupa Konferansları için, Atatürk'e hakaret ve Kürtçülük nedeniyle Yalçın Küçük'ün tutuklanmasını istedi ve yedek üye yargıç Albay Ünal Özpınar'ın dosyayı incelemesi sırasında da Yalçın Küçük'ü nezarete attırdı. Yargıç, dosyada *suç emaresi olmadığı ve ağır* cezalık bir isnat bulunmadığı, ayrıca Yalçın Küçük'ün kaçmadığı gerekçesiyle tutuklama istemini reddetti.

Siyasi poliste Yalçın Küçük'e, Toplumsal Kurtuluş çıktığı sürece her ay bir kez siyasi polise geleceği hatırlatıldı.

Siyasi polisin Toplumsal Kurtuluş ile ilgisi sürüyor.

Toplumsal Kurtuluş'u sürdürmeye kararlıyız.

Sürekli toplatmalar, Hürriyet Dağıtımdan para alamamak, ceza tehditinin yanında mali baskı içine de sokulmak istendiğimizi gösteriyor. Bunları da yeneceğimize inanıyoruz. Bunun için ciddi bir tasarruf politikası uygulamaya karar verdik ve bu nedenle bazı büro-larımızı kapatmayı planlıyoruz. Yenilmemek için, geçici bir süre için de olsa, mekanımızı daraltmak zorunluluğunu duyuyoruz.

Bu mücadeleyi kazanacağımıza inanıyoruz. ■

Yalçın Küçük yeniden gözaltında

ANKARA (ANKA) — Toplumsal Kurtuluş Dergisi yazarlarından Doç. Dr. Yalçın Küçük, Ankara Emniyet Müdürlüğü siyasi şube görevlilerince gözaltına alındı. ANKA'nın edindiği bilgiye göre, siyasi şube görevlileri, Toplumsal Kurtuluş Dergisi'ne gelerek Yalçın Küçük'ün derginin toplatılan son sayısındaki yazıları nedeniyle emniyete gelerek ifade vermesi için

Doç. Küçük serbest

ANKARA– Toplumsal Kurtuluş Dergisi'nde yayınlanan bir yazısı nedeniyle gözaltına alınan ve tutuklama istemiyle **DGM** Sorgu Hakimliği'ne sevkedilen Doç. Dr. **Yalçın Küçük**, serbest bırakıldı. Doç. **Küçük**, üç gün önce gözaltına alındı ve dün Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığı'na çıkarıldı. Savcı tarafından ifadesi alınan Doç. **Küçük**, tutuklama istemiyle sorgu hakimliğine sevkedildi. Doç. **Küçük**, sorgu hakiminin sorgulamasından sonra salıverildi.

CUMHURİYET/7

GÜNLERİN KÖPÜĞÜ

AHMET TAN

Bir "Olağan Görüşme" Söyleşisi

Emniyette Pilot Eğitimi

...ızar **Yalçın Küçük** düze... i bir biçimde emnivet si... ...ı In-

...Üni- ...ülte- ...i ve ...kanı ...rt'a

...**ayın ...ol- ...ce- ...esi, ...de- ...esi- ...giliz ...iyi o ...nlar ...ceği ...nle- ...ola-**

...ok iyi Hocam diyor...

MİLLİYET'TEN

Dergi "basmak" üzerine

TOPLUMSAL Kurtuluş, yayın yaşamına 1 Temmuz 1987 tarihinde atılmış aylık bir sosyalist dergi. Tirajı yaklaşık 8 bin. Dergi, Ankara'da **"basılıyor."** Bu basılma işlemi iki anlamda oluyor. Dergi, önce teknik anlamda **"basılıyor"**, sonra da polisler tarafından **"basılıyor."**

"Basma" işleminde, önce basılan sayılar toplanıyor, sonra da derginin yazar-çizerleri...

Yalçın Küçük

...baada el kondu, bir arada...

—Dergi toplatıldıktan sonra ne oluyor?

—Sonra derginin yazarlarını, çizerlerini, sorumlu yazı işleri müdürlerini, hatta sahiplerini bile topluyorlar.

—Ve siz de sık sık içeri alınıyorsunuz?

—Tabii. Yalçın Küçük iki kez alındı, toplam 60 gün hapis yattı, yayın kurulu başkanımız Bilgesu Erenus, avukatımız Hüsnü Öndül ve yazı işleri müdürlerimizden Orhan Gökdemir birer kez gözaltına...

AMERİKA IRAK VE İRAN KÜRDİSTANI'NI İÇİNE ALAN "BÜYÜK TÜRKİYE"Mİ PLANLIYOR?

Öcalan'la ittifak imzaladıktan hemen sonra Amerika'ya gidince "Kürtlerin yaşadığı tüm bölgelerin Türkler tarafından işgal edilmesini tercih ederim" diyen Talabani ve İran KDP Lideri Kasımlı'nın Türkiye'yi övmesi dikkati çekiyor.

Hep Musul özlemi duyan Türkiye burjuvazisi, Amerika'nın Kürtlere ilgisine daha yumuşak bakmaya başlıyor.

Washington'un kararlı bir "Kürt Politikası" olduğu ortaya çıkıyor. Geçen yılın sonunda Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği Lideri Celal Talabani ile İran Kürdistan Demokratik Partisi Başkanı Abdurrahman Kasımlı'nın ağız birliği ederek Türkiye'yi övmeleri ve bunu Cumhuriyet'e açıklamalarının arkasından, Washington'un Kürtlere hoş görünecek bir çizgi izlemesi ve bunu Ankara'ya kabul ettirmesi dikkati çekiyor. ABD, Irak ve İran Kürdistanı'nı içine alan bir Büyük Türkiye Projesi'ni Orta Doğu'daki planlarına daha uygun görmeye başlıyor.

Geçen yılın Kasım ayında PKK ile bir ittifak yaparak ortak mücadele cephesi açmayı taahhüt eden Kürdistan Yurtseverler Birliği Lideri Celal Talabani'nin Amerika Birleşik Devletleri'ni ziyaretinden sonra silahlı mücadele yerine siyasal çözümleri tercih ettiğini açıklaması, Washington'un Kürt sorununda bir program oluşturduğunun açık kanıtı sayılıyor.

TALABANİ MUSUL'U VERİYOR

Celal Talabani, birden bire çok iyimser oluyor ve şunları söylüyor: "Dünya detanta gidiyor. İki süper güç bölgesel sorunların çözümünden yana. Kamboçya–Namibya, Angola, Afganistan, Kıbrıs, tüm sorunlar çözülürken Kürt sorunu neden çözülmesin?" Talabani böyle bir iyimserliğe girerken, seçmeli caydırıcılık doktirini belgesinde Türkiye'nin Doğu bölgesine özel bir önem veren Washington'un planları merak konusu oluyor.

Toplumsal Kurtuluş'ta yazıldı. Washington, bu yeni doktrininde, düşük yoğunluklu olmakla birlikte devrimci gelişmeleri önleyebilmek için bir sürekli savaş hali ilan etmiştir ve bu savaşta, yerel güçleri kullanmaya önem veriyor. Seçmeli caydırıcılık doktrinine göre, Washington, dünyanın çeşitli yerlerinde ortaya çıkabilecek devrimci savaşları bastırmada yer alabilecek yerel kuvvetlere ganimet vaad ediyor.

Talabani, Türkiye Hükümeti'yle silahlı mücadele yerine Kürt milletvekilleri ile görüşmeyi öneriyor. "Türkiye'de Kürtler haklarına sahip olursa, Irak ve İran'daki Kürtler Türkiye'ye büyük sempati besleyeceklerdir" diyor. Sıra Musul'a geliyor ve Talabani, "Musul konusunu ancak bundan sonra düşünebilirsiniz" diye ekliyor.

İRAN'DA KDP

İran'da KDP Lideri Kasımlı ise artık savaştan bıktığını açıklıyor. On yıldır savaştığını söyleyen Kasımlı, PKK için de savaş yerine siyasal çözüm önerisinde bulunuyor. Ayrıca Kasımlı da Talabani gibi Türkiye için son derece olumlu sözler ediyor. Kasımlı, "İran, Irak ve Türkiye arasında en çok demokrasi Türkiye'de var" diyor. Avrupa'da "demokrasi kartı" oynayan Türkiye'nin Kürt sorununda olumlu adım atmasını bekliyor, bu nedenle Türkiye'de silahlı bir mücadeleyi tasvip etmediğini belli ediyor.

IRAK'TAN AKRABALAR VE WASHİNGTON

Saddam katliamından kaçan Kürtleri, Washington'un da telkiniyle kabul eden Türkiye'nin davranışının arkasından Irak ve İran'daki Kürt liderlerinin açıklamaları bir büyük senaryonun oluşturulmaya başlandığını gösteriyor. Senaryonun bir yanında PKK'nın tecrit edilmesi var. Washington ve Ankara, silahlı mücadeleyi reddeden ve Türkiye içinde toplanan bir Kürt çözümünü cazip hale getirmek istiyor. Paris'te yayınlanan kitapta ve son olarak Erzurum'da bir müze açılırken Ermeni konusunda yumuşak bir üslup tutturan ve Evren'den açıkça ayrılan Özal'ın Kürt sorununda da çözümcü bir tutum alabileceği görülüyor.

Senaryonun ikinci yanında Washington'un Orta Doğu'da bir konuda daha söz sahibi olması düşüncesi var. Bütün bunların ötesinde de Türkiye, devrimci solu tecrit etmede, eski kuşak aydınları ve TBKP çizgisini tekelci devlete bağlamada önemli adımlar attığını düşünüyor. Bu adımlarda cezalandırma kadar bağlama yöntemi etkili oluyor. Aynı yöntemi Kürt sorununda da uygulaması halinde başarılı olacağına inanıyor.

Bütün bu imkanların yanında bir de Türkiye'nin petrol yataklarına sahip olması ihtimali var. İmkanlar bir araya gelince Ankara ve Washington'daki siyaset planlamacılarının yeni bir senaryo üzerinde yürümek istedikleri ortaya çıkıyor. Orta Doğu'daki genel barış planının içine "Büyük Türkiye" düşüncesi de giriyor. ■

HÜRRİYET NEDEN KORKUYOR?

Tehlike ve buna dayanarak korku yaratmayı bir yayın politikası sayan Hürriyet, son zamanlarda korku belirten bir yayın politikası izlemeye başladı. Bir mafya liderinden İspanya'da aldığı demeci "cüretli ve küstah" başlığıyla haber yaptı.

Mafya ilişkileri olduğu anlaşılan avukat Mürşit Jolker, gözleri oyulduktan ve kulakları kesildikten sonra öldürüldü. Hürriyet'in MİT'le ilişkisini ortaya çıkardığı ve 6–7 Eylül Olayları'nın kışkırtıcılarından olduğunu yazdığı Jolker'in, intikam için öldürülmüş olması ihtimal dahilinde görülüyor.

Hürriyet, yayına başladığı yıllardan itibaren hep "Yunan Tehlikesi" yayını yaptı ve 6–7 Eylül tahriklerinde önemli bir rol oynadı. Son yıllarda Yunan Dostluğu taraftarı olan Hürriyet, şimdi okuyucuların Mafya ve PKK ile korkutmaya çalışıyor."

Türk Mafyası'nın önde gelen ismi Mehmet Kapanoğlu, İspanya'da Hürriyet muhabiri ile görüştü

Cüretli ve küstah

Kaçakların yeni cenneti: Londra

Hürriyet

Polisleri öldürüşlerini ve petrol boru hattını tahrip edişlerini anlattılar

PKK timi tüyler ürpertti

Kalemli, İtalyan helikopteri için Roma'da

İsmail Cem'den kültürel ...

Türkiye mafya savaşı dönem yaşıyor.

Bedrettin Dalan'ın yakın ark daşı İstanbul Ticaret Odası Başk nı Niyazi Adıgüzel'in Büyük Ank ra Oteli'nde mafya hesaplaşması öldürülmesinin üzeri kapatılırk mafya avukatlığı yaptığı yazıl Mürşit Jolker ve karısı öldürüld ler. Arkasından Topal Yaşar'a ku şun sıkıldı ve İnci Baba adıyla t nınan Nebiler vuruldu. Eylül Da besi'nin lideri Kenan Evren'in de let başkanlığı dönemi sona ererk Türkiye sokakları mafyalar ara sında silahlı çatışmalara sahne ol yor.

Bu çatışmalar artarken Hürri yet, tarafsız gazeteciliği bırakıp mafyalar arası mücadelede bir ta raf olduğu izlenimini veren yayın lara başladı. Hürriyet, Bülent Şemi ler ile Uğur Dündar'ı bir ekip yapa rak Kemal Horzum'u hapse attırmada önemli bir rol oynadı. Dündar Kılıç hapisten çıkınca haksızlığa uğradığını ve bununla mücadele edeceğini ilan etti ve bundan Hürriyet, doğrudan doğruya alındı. İspanya'da yaşayan Mehmet Kapanoğlu'ndan demeç aldı ve "Türkiye'de mafyanın en büyüğü Dündar Kılıç'tır" diyen Kapanoğlu'nu "cüretli ve küstah" ilan etti. Hürriyet, Mehmet Kapanoğlu'nun sözlerini, birinci sayfada sekiz sütun üzerine yayınlayacak kadar önemli buluyordu.

JOLKER'İN KULAKLARI

Avukat Mürşit Jolker ve karısının kaçırılarak işkence edildikten sonra öldürülmeleri üzerine Hürriyet uzun süren bir yayını başlattı. Bu yayında Jolker'in öğrenciliğinde MIT ajanı olduğu ve 1955 yılında, Hürriyet'in başını çektiği "Kıbrıs Türktür" kampanyası nedeniyle 6–7 Eylül'deki Rum mağaza ve evlerinin talanında kışkırtıcı olarak görev yaptığını da Hürriyet yazdı. Hürriyet, Jolker'in Adnan Ersöz zamanında da MİT'te çalıştığını ekledi.

Mürşit Jolker'in bir yakını Jolker'in intikam için öldürüldüğünü açıkladı. Bu açıklamaya göre Mürşit Jolker, bir genç iş arkadaş tarafından alınıp bir başka gruba re-

ÖZAL, ÇANKAYA'YA OTURUYOR

Başbakanlık yolunu açan seçime girmeden önce Amerika'da fazla kilolarını atan ve eylülist generallerin vetosundan Amerikan generali Haig'in baskısı ile kurtulduğu kesinleşen Özal'ın cumhurbaşkanlığı yine Amerika'da açıklandı. Yusuf Özal, cumhurbaşkanın ANAP'tan seçileceğini Washington'da ilan etti.

Bayar'dan sonra Cmuhuriyet Türkiye'sinin en tartışmalı cumhurbaşkanı olabilecek olan Özal, Evren'le arasına mesafe koymaya başladı.

Artık Türkiye'de sağ ve sol görevlerini değiştirmeye başladılar.

Hürriyet büyük başlıkta "Amerika, önce Demirel'i sonra Özal'ı seçtirdi" yazıyordu. Bunu ünlü ya da ünsüz bir solcu değil, eylülizmin ilk "sivil" başbakan adayı Turgut Sunalp söylüyordu. Turgut Sunalp, şunları da söylüyordu ve Hürriyet'in birinci sayfasında en üst köşeye dizdiriliyordu: "Özal, seçimlerden önce Amerika'ya zayıflamaya gitti. Yani zayıflamak için Amerika'ya gidildiği nerede görülmüş? Burada kesersin boğazından ve zayıflarsın... Hikaye bunlar, hikaye..." Sunalp'ın Emin Çölaşan'a yaptığı açıklamalar, yakın tarihle ilgili tarihçilerin çoğunun yapabilecekleri işlerin bir bölümünü şimdiden gereksiz yapıyordu.

HÜRRİYET: EMİN ÇÖLAŞAN VE ESEN ÜNÜR

Sıkıntılı bir zamanda yazdığı ilk kitabında Turgut Özal'ı överek şansını artıran ve utangaç aydınların Özal'ın peşine takılmasına imkan hazırlayan Emin Çölaşan, Ocak Ayı'nda çıkan "Turgut Nereden Koşuyor?" adlı kitabıyla hem kitap piyasasını ve hem de politikayı canlandırdı. Çölaşan'ın bu cesur kitabı, yakında Çankaya'ya yerleşme ihtimali kuvvetli olan Özal Ailesi ile ilgili pek çok bilgi getiriyor ve ayrıca yakın zamanın politikasına yeni ipuçları düşüyordu.

Emin Çölaşan, 1983 seçimlerine girilirken, Amerikan Generali Haig'in Türkiye'ye gelerek Turgut Özal'ın veto edilmesini önlemek için Türkiye'deki darbeci generaller üzerinde baskı yaptığını yazıyordu. Çölaşan'ın yazdıklarını, Kenan Evren, basın danışmanı Ali Baransel

Özal: "Cumhurbaşkanı ile konuşmamız doğru,

"MDP'yle birleşmeye zorlarsanız, partiyi kapatır, siyasetle ilgimi keserim"

Özal'ın, Evren'e resti

● Başbakan Özal, Evren'in yazmakta olduğu anılarının Hürriyet'te yayınlanan bölümüyle ilgili olarak, anlatılan olayların doğru olduğunu, görüşme tarihlerinin ise karıştırıldığını söyledi...

● Özal, 'Aslında üç görüşmemiz var. Bu üç görüşme birbirine karışmış. Ben, hatırlama bakımından daha iyiyim. Çünkü, bizim için kritik günlerdi. İyi hatırlıyorum, notlarım var' dedi. ● 15 sayfada

ANKARA'dan

Tehdit senaryosu ● 15 sayfada

Sunalp Paşa'yı konuşturdu "Haig, Evren'e, Özal'ı veto etmemeleri için ricada bulundu"

Amerika, önce Demirel'i sonra, Özal'ı seçtirdi'

● 'Haig'in ricası üzerine, Özal'ı veto etmediler. Konsey'de iki kanat vardı. Bunlardan, Havacı (Tahsin Şahinkaya) ve Denizci (Nejat Tümer) lehinde değillerdi... Kısmen Jandarma da (Sedat Celasun) öyleydi..'

● 'Özal, seçimlerden önce Amerika'ya zayıflamaya gitti. Yani, zayıflamak için Amerika'ya gidildiği nerede görülmüş? Burada, kesersin boğazından ve zayıflarsın... Hikâye bunlar, hikâye... Taktik almaya gitti.'

● 'Ben Başbakan olacaktım, Necdet (Ürug) da, Genelkurmay Başkanı. Yani, üç dürüst insan, yönetimde işin sahibi olacaktı. Evren, ben ve Ürug... Böyle bir durum, tabiidir ki, etrafı "tık tık"layanların işine gelmez.' ● 11 sayfada

Cumhuriyet Gazetesi'nin 7 Şubat 1989 tarihli Pencere köşesinde çıkan yazıyı aynen yayımlıyoruz. Eklenecek başka bir söz olmadığını düşünüyoruz.

KÖŞK'ÜN AÇIKLAMASI

İlhan Selçuk

Bu köşede 3 Şubat 1989 günü Cumhurbaşkanı Sayın Evren'e bir soru yöneltmiştim. Soru özetle şöyleydi:

Emin Çölaşan'ın "Turgut Nereden Koşuyor?" adlı kitabının 181'inci sayfasında eski NATO Komutanı General Alexander Haig'in 12 Eylül 1983 günü Türkiye'ye neden geldiği açıklanıyor. Yazılanlara bakılırsa General Haig o gün eski dostu Sayın Evren'le Çankaya'da görüşmüş ve Washington'un şu dileğini iletmiş:

"–Biz Mr. Özal'ı çok severiz ve güveniriz. Seçimlere partisiyle birlikte katılmasını isteriz. Kendisi Batı dünyasının çok güvendiği bir insandır. Elbette karar sizin, ama..."

Sayın Evren'i de ilgilendiren bu tarihsel konuya bir açıklık getirmek gerekiyor. Çankaya belki susmayı yeğler, ama herkesin bildiği bir özdeyiş var:

"Sükût ikrardan gelir."

Eksik olmasın, Sayın Evren bu soruyu hemen yanıtladı; Köşk'ten 4 Şubat günü şu açıklama yapıldı:

"Tarihe ışık tutması bakımından konunun açıklığa kavuşmasında yarar var. Konunun aslı şöyle: Sayın Cumhurbaşkanımız, General Haig'i iki defa kabul ettiklerini, bu kabullerden birincisinin 13 Mayıs 1982 ikincisinin 12 Eylül 1983 tarihinde gerçekleştiğini belirtmektedirler. Sayın Cumhurbaşkanımız 25 Temmuz 1983 günü alınan 99 sayılı Milli Güvenlik Konseyi kararıyla 30 kurucu üyesi tamamlanan Milliyetçi Demokrasi Partisi, ANAP ve Halkçı Parti'nin seçimlere hak kazandıklarını belirterek, Haig'in bu tarihten yaklaşık bir buçuk ay sonra kendisini ziyaret ettiklerini ifade etmektedirler.

Sayın Cumhurbaşkanımız bu tablo karşısında Haig'in, ANAP'ın seçimlere katılması için kendisinden ricada bulunmasının imkansız olduğunu vurgulamaktadırlar. 12 Eylül 1983 tarihinden sonraki vetoların milletvekilleri adaylarına yönelik olduğunu hatırlatarak, bu işlemlerin partilerin seçimlere katılıp katılmamasıyla ilişkisi bulunmadığını belirtmektedirler."

5 Şubat günü gazetelerde yayımlanan bu açıklamadan ötürü Cumhurbaşkanının duyarlığına teşekkür ederiz. Sayın Evren ayrıca Hürriyet Gazetesi'nden Esen Ünür'e bu konuyla ilgili anılarını aktararak Sayın Özal'ın ANAP'ı kurmak için kendisinden nasıl "izin" aldığını da anlatmış.

Ne var ki Emin Çölaşan'ın kitabında anlatılan olay partilerin kurulmasıyla ilgili değildir; ama, ben bu konuda bir tartışmaya girmeden sözü Yalçın Doğan'ın ilk baskısı 1985'te yapılan "*Dar Sokakta Siyaset*" adlı kitabına bırakıyorum.

Dar Sokakta Siyaset'in 401'inci sayfasından başlayarak altını çizdiğim satırları aktarıyorum: "*Alman Sosyal Demokratları, Ankara'dan Amerika'ya dönüşünde ABD eski Dışişleri Bakanı Haig'i Frankfurt'ta bir akşam yemeğine çağırdılar. Yemekte ağırlık taşıyan konu, Türkiye'de 6 kasımda yapılacak seçimlerdi. Almanlar Haig'e tepeden inme bir soru yönelttiler.*

"Amerika neden Turgut Sunalp'ı destekliyor?

Haig şaşırdı ve çok önemli bir şey söyledi: "Amerika Sunalp'ı desteklemiyor."

Almanlar oturdukları yerden şöyle bir doğruldular. Çünkü kendilerine verilen bilgilere göre, önce Türkiye'deki askeri yönetim Sunalp'ı destekliyordu; sonra da Amerika Sunalp'tan yana bir tavır almıştı. Haig'e hemen bir soru daha yönelttiler: "Siz niçin Ankara'ya gittiniz, böyle beklenmedik biçimde?"

Haig yanıtladı:

"Benim Ankara'ya gidiş nedenim asıl seçimlerle ilgili. Son zamanlarda Turgut Özal'ın seçimlere sokulmayacağına dair sözler dolaşıyor. Engelleneceği bildiriliyor. Bize böyle raporlar geliyor. Ben Cumhurbaşkanı Evren'e Amerikan yönetiminin bir ricasını ilettim (...) Özal'ın seçime girmesine bir engellemenin olmaması gerektiğini, bunun demokrasi açısından şart olduğunu söyledim."

Yalçın Doğan'ın kitabında bu olayın ayrıntılı öyküsü var. Sayın Evren, öyle görünüyor ki Doğan'ın kitabını okumamış. Cumhurbaşkanı bu kitabı okursa, konuya daha bir açıklık getirme gereğini belki duyumsayacaktır.

aracılığıyla yalanladı. Evren'in anılarını yazdığı ve Haig'in gelişinin ANAP'ın seçimlere girmesine karar verildikten sonra gerçekleştiği ilan edildi. Bunu Evren'den Baransel, Baransel'den de Esen Ünür öğreniyordu. Hürriyet, Çankaya'nın bu iki adayı arasında bir denge kurmaya çabalıyordu.

YUSUF ÖZAL VE TURGUT ÖZAL

Yusuf Özal, Amerika'da cumhurbaşkanının ANAP'tan seçileceğini ve cumhurbaşkanlığı için bir anayasa değişikliği düşünülmediğini açıkladı. Bu, Evren'in başkanlık süresi planlarını bir kenara atıyordu ve Evren lobisini yapan gazeteleri de şaşırtıyordu.

Yusuf Özal'ın Amerikan açıklaması Turgut Özal'ın cumhurbaşkanlığı konusunda Washinton'un kararını verdiği biçimde yorumlandı. Washington açısından Evren zamanını doldurmuş ve işini bitirmiş sayılıyordu. Özal'ın davranışı da buna uygun oldu.

Evren–Baransel–Ünür açıklamasına ilk karşı çıkış Turgut Özal'dan geldi. Turgut Özal, kendisinin de anı–notları tuttuğunu Evren'in hatırladıklarının doğru olmadığını söyledi. Turgut Özal, kibarca, Evren'in kamuoyunu bilgilendirmesinin yanıltıcı olduğunu söylüyordu. Bunu yaparken, bu sırada kendisine çok ağır bir darbe indiren Çölaşan'ı destekler bir duruma düşmekten de korkmuyordu.

ERMENİLER: EVREN VE ÖZAL

Turgut Özal, son zamanlarda, Evren'den daha "tarafsız" bir politikacı izlenimini vermeye dikkat ediyor. Erzurum'a giden Kenan Evren'e katılarak Erzurum Müzesi'nde devlet başkanından ayrı sesler çıkarmaktan kaçınmıyor. Evren, Erzurum müzesinde bazı kafataslarının önünde Ermenilerin Türklere yaptıkları zülumu anlatarak yeni tarihi açıklamalar yaparken Özal, "her iki tarafın da acı çektiğini" söylemekle yetiniyor.

Toplumsal Kurtuluş'un daha

önceki tahminleri doğrulanıyor. Özal, devlet başkanlığı seçim yılında "barışçıl" ve dengeli bir insan imajı vermeye özen gösteriyor. Hiç bir ciddi adım atmadan ve atacağı ciddi adımları cumhurbaşkanı olmasına bağlayarak Kasım Ayı'nı bekliyor.

EMİN ÇÖLAŞAN HÜCUMA GEÇİYOR

Özal, sakin sakin cumhurbaşkanlığını beklerken, umulmadık bir yerden gelen bir hücumla karşılaşıyor. Emin Çölaşan, görülmemiş bir sertlik ve cüretle, Özal Ailesi'nin bütün ilişkilerini sorgulayan ve verdikleri imajı didik didik eden bir kitapla ortaya çıkıyor. Çölaşan'ın kitabı şimdiye kadarki bütün yayın rekorlarını eskitiyor ve hiç kitap okumayan evlere kadar giriyor.

Çölaşan, Özal'ın milletvekili adayı olabilmesini Amerikan General Haig'in Evren'den rica etmesine bağlıyor. Artık komünist partisi kurulmasının en önde gelen savunucuları arasına giren Evren'in, General Haig'in ricasını kırmayarak Özal'ı milletvekili adayları listesine koyduğunu açıklıyor. Bu açıklamadan ise Özal'dan daha çok Evren rahatsız oluyor. Sanki Özal, Amerikalıların desteklediği bir adam olmayı cumhurbaşkanlığı yarışında olumlu bir puan sayıyor. Fakat Evren de içerdeki solculara karşı amansız bir şiddet uygulamış bir cuntanın başkanı olarak Washington'dan gelen küçük büyük her ricayı kabul eden bir kimse olarak görünmekten rahatsızlık duyuyor.

Ali Baransel çağrılıyor, Esen Ünür bulunuyor ve Emin Çölaşan yalanlanıyor. Fakat Çölaşan işin peşini bırakmıyor. 1983 yılında Evren'in başbakan adayı Turgut Sunalp'ı buluyor ve Sunalp, Evren'in açıklamasının doğru olmadığını ve sözkonusu olan ANAP'ın veto edilmesi değil hakkında dosya bulunan Turgut Özal'ın seçime girip girmeyeceğinin kararlaştırılması olduğunu söylüyor. Sunalp, hakkında suistimal dosyası ve MSP adayı ve MHP sempatizanı olduğu için veto edilmesi gereken Özal'ın bir Amerikan generalinin ricası üzerine veto edilmediğini tarih vererek kanıtlıyor.

Böylece Haig'in Türkiye'ye geldiğinde Evren'le dünya sorunlarını değil Özal'ın milletvekilliği işini görüştükleri ortaya çıkıyor. Washington, eylülist darbeyi gerçekleştiren generallerin milletvekili adayı listesini hazırlamasında söz sahibi oluyor.

Türkiye'de hiç bir rejim eylülizm kadar çabuk çözülmedi. Darbenin sol muhalefeti ezmesine karşın düzenin her gün bir patlakla karşı karşıya geldiği görülüyor. Sol muhalefetin şu anda yeteri kadar etkin olamamasına karşın, rejim kendi içinde büyük bir muhalefet biriktiriyor ve bunun taşmasını önleyemiyor. ■

'DİSK GELİYOR'

DİSK'in Yirmi İkinci kuruluş gecesinde Baştürk "DİSK geliyor" mesajını verdi. Işıklar, DİSK'in burjuvazinin tepesine sürükli yumruklar indirdiğini söyledi.

Kalabalık bir topluluğun katıldığı gecede Bilgesu Erenus, Rahmi Saltuk, Arif Sağ ve Yavuz Top şarkı ve türkülerle katılanları coşturdu.

Eylülizmin dokuzuncu yılında DİSK Cephesi'nde ilk açıklık ortaya çıktı. DİSK'in yirmi ikinci kuruluş yılı nedeniyle yapılan toplantıda DİSK Başkanı Abdullah Baştürk, "DİSK Geliyor" mesajını verdi. Baştürk, DİSK'in gelişini yargı kararlarına bağlamadı. DİSK Genel Sekreteri Fehmi Işıklar da açış konuşmasında DİSK'in burjuvaziye karşı mücadelesini hatırlattı ve burjuvazinin tepesine yumruk gibi indiğini söyledi.

TÜRK-İŞ MİT-CİA KURULUŞUDUR

Mesaj yeni bir durumdur. Yılgınlık içinde pek çok örgütün DİSK ilkelerini Türk–İş'e peşkeş çekmek istedikleri "Şevket Reis" edebiyatına kendilerini alıştırdıkları bir dönem geride kalıyor. TİP, TSİP ve TKP türünden uzlaşmacı kuruluşlar bir kez daha boylarının ölçüsünü alıyorlar. Bu yılgın kuruluşlar, etkinliklerini Türk–İş şakşakcılığı yerinde kullandılar ve büyük bir yılgınlık ile DİSK'in kuruluşunun hata olduğunu bile yazmaya başladılar.

Toplumsal Kurtuluş, başından beri buna karşı çıktı. Türk–İş'in bir MİT–CIA kuruluşu olduğu görüşünü tekrarladı ve Otomobil–İş türünden bağımsız sendikalara Türk–İş'e katılma kararı aldırılmasını kınadı. Türk–İş'e değil bir sendika bir tek işçi bile kaptırılmaması gerektiğini savundu.

"DEVRİMCİ" İŞÇİ SENDİKALARI

DİSK'in adı "devrimci" sözcüğüyle başlıyor. "DİSK Geliyor" mesajı devrimci sendikal mücadelenin yeniden başlayacağını anlatmak durumundadır. DİSK'i yeniden canlandıracak ve güçlendirecek olan budur.

Abdullah Baştürk'ün konuşmasında DİSK'in gelişini mahkeme sonuçlarına bağlamaması sevindiricidir. Mahkeme kazanılmalıdır; ancak hazırlıklar ve çalışmalar, mahkemenin uzatılabileceği ihtimaline göre yapılmalıdır. Mahkeme sonucu DİSK'in mal varlığını geri almak için gereklidir.

YENİ DÖNEM

"DİSK Geliyor" haberi artık yılgınlıktan kurtulma zamanına denk düşüyor. Yılgınlıktan kurtuluşu hız-

landırmalıdır. DİSK'in yeniden gelişi toplumsal muhalefetin yükselişinin içinde bir yere oturmalıdır.

DİSK Gecesi'ne kalabalık bir işçi ve aydın topluluğu katıldı. Genel Sekreter Işıklar ile Genel Başkan Baştürk'ün konuştukları geceyi Jülide Gülizar sundu. Rahmi Saltuk, Bilgesu Erenus, Arif Sağ ve Yavuz Top türkü ve şarkı söylediler. Bilgesu Erenus ilk iki şarkıyı sürekli alkışlar eşliğinde söyledi ve "genç partizan" şarkısına ise salondaki genç işçiler katıldılar. ■

Perinçek-Berktay Ekolü:

İLERİYE GİDEMEDİĞİ İÇİN GERİYE GİDİYOR

Türkiye solu fetişleştirmeyi çok seviyor. Her dönem bir kavrama tutuluyor. O kavramla her kapıyı açacak bir ingiliz anahtarına kavuşacağını sanıyor.

Bu dönemin gözde kavramı hiç kuşkusuz birliktir. Sevindirici çoğunlukta taraftara sahip. Gariptir ki, birlikseverler çoğaldıkça birlik nazlanıyor. Birlik aşkı bölünmüşlüğü mü körüklüyor, nedir? Zira, eşine az rastlanır lafzi uzlaşma şüphe~~lenmeyi ve~~ düşmeyi önleyemiyor. Acaba, birlikçilik vitrine çıkabilmek için mi gerekiyor?

Bir mihraba yüz sürer gibi sabah-akşam birlik tekrarlayarak devrimcilik tazelemek adet oldu. Neredeyse, her türden eylemsizliğin bağışlanma duası yerine geçiyor.

Birlik, her niyete yenilecek muz mu? Bu soruyu sormanın zamanıdır. Birlik "macerası" Türkiye'de traji-komik bir hal aldı. Kavramın dejenerasyonu bir yana kaçkınlığın, samimiyetsizliğin maskesi yapılmak isteniyor. Öyle gözüküyor: 12 Eylül'ün ilan ettiği en tehlikeli "suç" da bölücülük. Sanık sandalyesine bölünmenin failleri olarak "bölücülerin"in oturtulması kimin kusuru?.. Bu sorunun "demokratik uzlaşma", "milli konsensus" arayanlar için bir ironisi olmalı.

Uzun bir beraberliğe yazılı Perinçek-Berktay ikilisini de birlik böldü. "...geniş bir birlikteliğin tek çıkış yolu olduğu..." Türkiye'nin geleceğinin devrimci bir temelde gerçekleştirilecek örgütsel birlikten geçtiği, "solun birliğinin esas mesele" olduğu söylene söylene ayrılık tescil ediliyor. Saçak dergisinin 1989, 60. sayısındaki tutanaklarda, deyim uygunsa birlik için bölünmenin öyküsü kamuoyuna resmen açıklandı.

1987 ortalarından beri Saçak sayfalarında Halil Berktay'a ait bir seri söyleşi/yazı ile sürdürülen sesli tartışma; "kanatlı parti", "yüz çiçek açsın, yüz fikir tartışsın" setler'ini aşarak ayrılıkla noktalandı. En azından yeni bir yol ayrımı konumlandı. Sözü edilen setler'in işlevselliğini, burada, teorik bakımdan sorgulamaksızın spesifik veri kabul ediyoruz. Çok sesliliğe imkan veren kanatlılık, gibi bir ilkenin fiili rolü hakkında, mevcut bilgilerimiz çerçevesinde yaşanan duruma ilişkin açıklama yapmak, spekülasyon tuzağına yakın düşüyor. Ancak, tahrifat iddiası ile lekeli de olsa tutanakların ortaya koyduğu tartışmalardan anlaşılan kimi konular var ki, bunların Türkiye solcusu için birer açık mesaj olarak alınmasında sakınca görünmüyor.

Buna rağmen tutanakların okunmasının sağladığı imkanı, pragmatizme prim vermeden değerlendirmek gerekiyor. Ve ilk bakışta bir faydacılık; hem biçimsel hem içerik açısından damgasını vuruyor, tutanaklara. Tutanakların açıklanış tarzı düşündürücü: Sol tarihimizde görünmeyen bir hızla, üstelik muhatapların hepsinin onayı alınmadan yayınlanıyor. Herhalde objektifliğin güvencesi tarihi ve insani boyutta aranmalı.

Anlaşıldığı üzere; (hiçbir konunun içte kalmaması, herkesin birbirini anlaması ve açık yürekliliğe davet ile ve doğrudan Perinçek'in insiyatifi ile gerçekleştirilen arkadaş toplantısının) konuşmaları; "gerçek bir demokrasi olması, ideolojik tavırların oluşması süreçlerine herkesin katılabilmesi bürokratizmin ve revizyonizmin 'kapalı kapı' geleneğinin reddi..." gerekçe gösterilerek yayınlanıyor. Bir taşla iki kuş vurma basit kurnazlığı bir yana, özsaygı ve devrimci ahlak düzleminde büyük bir aşınmaya işarettir bu. Çünkü, hayali de olsa bir revizyonizm şeytanı taşlanarak içte kenetlenme, metindeki ifade ile "...ideolojik tavırların oluşmasına herkesin katılması..." belki sağlanır, ama ya-

kınmalara konu "bertaraf olan devrimcilik" böyle kökleşmez. Bir işi yapmanın yöntemi bazen o işin kendisi kadar önemlidir.

Perinçek konuşmasının başında bir çeşit " kol kırılır yen içinde" anlayışıyla, ideolojik ve siyasal tartışmalarda provokatif davranışlara karşı ortak tavır almayı, geçmiş örnekleri hatırlatarak, önerir. Tartışmanın seyri içinde ateşkesten umudunu kesmiş olacak ki, "az olsun temiz olsun" hükmüne varıyor, ardından bir eski alışkanlık bacadan giriyor. Perinçek'e Yeni Gündem dergisi 1986 Haziran ayı 16. sayısında muhabiri aracılığıyla, solun bir kesiminden kendisine yöneltilen "ihbarcılık" konusunu soruyor. Cevap şöyle: "Bir adam silahını halka çevirdiyse ben onunla esaslı mücadele ederim, teşhir ederim. Isteyen ihbarcılık desin, *bir daha da yaparım*." Devrimci mücadelenin nefs-i müdafaa hattında silahlanmasını Doğu Perinçek bu gözle değerlendiriyor. Ve Aydınlık gazatesinde halkımızı korumak adına, resmi güçlerin "anarşist" ve "terörist" diye nitelendirdiği insanlar teşhir ediliyor. Bu değinmenin *Toplumsal Kurtuluş* açısından hiçbir pratik yararı yok. Tartışmalarda muhalefet diye adlandırılan kanat geçmişte "sağ" hatalar yapıldığını kayda geçerken, Perinçek ve taraftarlarının suskunlukla geçiştirmelerini dikkate değer bulmamak elde değil. Bütün kötülüklerin, bütün zaafların "can çıkar, huy çıkmaz" türünden idealist önermelere bağlanmasına karşı çıkılması gerekiyor. Bizim dava salonumuz, rejimin ahlak ve hukuk kurumların dışında bir yerdedir.

Tartışma tutanaklarından çıkan üç taraf var. İkisi net; Perinçek ve Berktay. Üçüncüsü de Hasan Yalçın ve Oral Çalışlar; birincisi Perinçek'e, ikincisi Berktay'a yakın. Perinçek tamamiyle eski görüşlerini koruyor. Hararetli bir demokratik devrimci, Sovyetler Birliği'nin sosyalist olduğuna inanmıyor, inandıracak da hiç kimseyi tanımıyor, yalnız birinci tehlike olmaktan çıktığını söylüyor.

Berktay, maoculuk diye bilinen çizgi içinde bir ileri sıçramayı tem-

PATRONLUK YAŞADIKÇA MURAT BELGELER ÖLMEZ

Nokta Dergisi'nin Asil Nadir'e satılmasının açıklanmasından hemen önce Murat Belge ve Asil Nadir birlikte yemek yediler. Bunun arkasından Nokta, Murat Belge'nin henüz çıkmamış kitabını "Sosyalizmde Devrim Var" başlığıyla reklama başladı. Belge, "hala Marksistim" diyor.

Patronluk yaşadıkça Murat Belgeler ölmez!

Eylülist dönemde kendisine teslim edilen Cumhuriyet Gazetesi'nin kültür sayfasını beceremediği için bırakan, arkasından Kavala Holding'in parasıyla çıkardığı Yeni Gündem'de hem sivil toplumcu tekkeyi kurmada ve hem de Nazlı Ilıcak veya Hüsamettin Cindoruk'u "demokrasi" kahramanı ilan ettikten sonra Yeni Gündem'i de batıran Murat Belge'nin şansı, Asil Nadir'in basına hızla girmesinden sonra yeniden açılmaya başlıyor. Bir ara artık "ben bu işlerde yokum" diyerek sosyalizm tartışmalarının dışına çıkan Murat Belge, Asil Nadir'le başbaşa yemek yedikten sonra Nokta'ya "hala marksistim" diye demeç veriyor.

ESKİCİLER VE BİT PAZARI

Eskide keramet olsa bit pazarına nur yağardı.

Nokta, yeni sahibinin isteklerine daha büyük bir uyum gösterebilmek için, "Sosyalizm'de Devrim Var" kapağı yapıyor. "Türk solunda demokratik bir kıvılcım çakıyor" diyerek kapak üzerinden devrimi haber veriyor. Türkiye solu demokratik oluyor. Nokta bunun için dört kişiyi konuşturuyor. Dört sosyalist buluyor ve hepsinin demokratik olduğunu açıklıyor.

Nokta "elveda proletarya..." başlığıyla bu dört sosyalistin görüşlerine yer veriyor. Görüşlerine yer verdiklerini şöyle tanıtıyor: "Taner Akçam: Eski Dev–Yol Yöneticisi." bundan sonra, "Sadun Aren: Eski TİP Yöneticisi", arkasından "M. Ali Aybar: Eski SDP Başkanı" ve en arkada da "Doğu Perinçek: Eski TİKP Başkanı." Böylece Nokta, devrim için dört "eski" buluyor ve konuşturuyor. Bunlar, devrimci yolun yol olmadığında birleşiyorlar. Nokta böyle yazıyor.

HİÇ ESKİMEYEN BELGE

Dört "eski" solcu, Nokta'ya devrime karşı tutumlarını ve demokrasiye olan bağlılıklarını anlatıyorlar. Ancak Nokta, bunların anlatımından bir "demokratik devrim" çıkmayacağı sonucuna varıyor ve hiç bir zaman eskimeyen Belge'ye soruyor. Cevabını da yazıyor: "Devrimi politik iktidarın ele geçirilişi olarak ele aldığımızda, dünya tarihindeki bir takım olaylar bize siyasi devrimlerin ille de silahla kazanılamayacağını gösteriyor. Mesela İran'ı alalım. Gerçi sol bir ihtilal değildi, ama siyasi bir devrimdi ve kimse silah atmadan gerçekleşti." Bunları söyleyen ve hiç eskimeyen Belge, yakında yeni bir dergi çıkararak "hiç bir zaman iktidar olabileceğini düşünerek alternatif projeler üretmemiş" solun kısırlık hastalığını yenmek üzere "APS", Alternatif Proje Servisi'ne başlıyor.

Patronluk yaşadıkça Murat Belge'ler görev başına çağrılıyor. İstanbul'un kültürlü hanımlarına İstanbul'un tarihi yerlerini tanıtma işine ara verip topluma proje verme işine başlıyor.

sil ediyor. Sovyetler Birliği ve genel olarak sosyalist sisteme bakış (Sovyetler Birliğini sosyalizm dışı saymamak gibi), Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısını tahlil(kapıtalist üretim biçiminin gelişmişliği gibi), devrimci güçleri ve ortamı analiz, sosyalizmin kimi pratik-tarihsel sorunlarına yaklaşım (kültür devrimini eleştirmek v.s gibi) konularda gösterdiği soğukkanlı, bilimsel merak ve düzey taşıyan araştırmaları nedeniyle "ur" sayılıyor. Gerçi Berktay'ın politik plandaki yönelimi kendi çizgisindeki teorik sıçramaya paralel düşmüyor. TBKP merkezli menşevik harekete karşı "hayli tavizkar bir noktaya geldiği" ifadelerinden anlaşılıyor. Gönül isterdi ki, böyle bir angajmandan önce, hiç değilse, politik yöneliminin geleceği belirsiz kalsın. Sanıyoruz daha katkılı olabilmesi mümkündü.

Perinçek'in rahatsızlığının kaynağında, MDD'ciliğin, anti-sovyetizmin maoculuğun ana tezlerinin içten esaslı bir eleştiriye uğraması kadar, kendisini dışlayan politik angajmana tahammülsüzlüğü de var. Zira bir yerde "neden [illegible] bizim gibi düşünenleri çağırımıyor?" diye soruyor ve "TBKP gibi bir akımın reformcudur denilerek dışlanmasına karşıyım. Burada seninle beraberiz Problem şurada başlıyor: Biz devrim fikrini devam ettirecekmiyiz? Ve birleşme temeli devirimci olacak mı?" Perinçek, toprağın kaydığını görüyor, iki atraksiyonda bulunuyor. Bir: SP örgütlülüğünü güçlendirerek birlik unsuru olmayı, birlik gücünü yükseltmeyi hedefliyor. İki: Bir çırpıda önümüzdeki döneme, legalist, parlementarist lekeler taşıyarak giren bir kalabalığın on para etmeyeceğini söyleyip olası yalnızlaşma sürecini radikal sola seslenerek durdurmayı deniyor. "Dev Yol mücadele zemininde olmadığı için birleşelemiyor. Keşke örgütlenseler, mücadele zeminine çıksalar." Tersinden de düşünülebilir: Başsız Dev Yol'dan bazı eller Perinçek'e uzanmıştır. Eğer böyle ise bunun da bir talihsizlik taşıdığını belirtmek gerekir.

Tartışma boyunca Berktay'ın dillendirdiği iki büyük soru var: Birincisi, "S.B'ye sosyalist deyip dememek gibi bir farkımız var." İkincisi, "Bir kere, Türkiye gibi az buçuk kapitalizmi gelişmiş bir ülkede SP' nin habire demokratik devrim demesi ne derece doğru?" Bunun karşısında Perinçek deneyim zenginliğine dayanarak hayret verici bir politik kıvraklıkla; "S.B konusunda bölünmeyelim. Devrim mi, reform mu konusunda bölünelim." diyerek çubuğu tersine bükmeye çalışıyor. Oysa tartışma zemininde her iki kavramda birer slogan niteliğinde kalıyor. Ama devrim bayrağını eline geçirmesini beceren Perinçek oluyor. Çalışlar'ın "birlik isteyen devrimcidir." belgesine, "tam tersi: Devrim isteyen, birlik ister." yanıtını yapıştırıyor. Bayrak radikal sola doğru dalgalandırılıyor. Üstelik, geçmişin "keskin maoculuğu" Berktay'a fatura edilme başarısı gösterilmiş olarak.

Daha çok militanca bir sağduyu ve örgütlülük bilinci ile hareket eden Hasan Yalçın, yalın anlatımı ile bunca tartışmanın esas meselesinin "kiminle birleşileceği..." olduğunu açıklıyor. Ve artık düğüm çözülüyor. Hareketinin mutlak yasası bir kez daha işliyor: Ya ileriye, ya geriye . 10 Mayıs 1986 İstanbul Şan tiyatrosunda "Demokrasi ve Sosyalist Parti" panelinde yaptığı konuşmasının ana başlığını "kanatları olan bir parti" şeklinde formüle eden Perinçek (devamla), "... öyleyse parti içi demokrasi ile bir sınıf partisi arasında kanatları olan bütün sınıfı kucaklayan bir parti arasında kaçınılmaz bir bağ vardır." diyordu. 1989 Ocak ayında Berktay'ı "Neden kanat gibi bir yola giriyorsun?..." diye sorguluyor.

Parçalı Türkiye solunu SP'ye eklemleme amacıyla yüklü ikame edilen "kanat"lar ters yönde işleyince, "kan kaybından" sorumlu tutuluyor.

Radikalleşme Perinçek'e can simidi oluyor.

Berktay'a töbekar hareketin yeşil ışık yaktığı anlaşılıyor.

Hüzün verici her çürümeyi kurutmaya çalışan Türkiye'nin ilerici-devrimci hareketi her sağlıklı kopuşu sosyalizm cephesine katmanın yollarını arıyor. *Saçak*'taki son gelişmelere de bu gözle bakıyor. ■

"İŞÇİ SINIFININ POLİTİK ÖNCÜSÜ BİRLİKTE BİÇİMLENDİRİLMELİ"

Ziya Yılmaz, 1970'li yılların THKP–C militanlarından-Jakoben canlanmada net bir direnç taşıdı. 12 Mart sonrası uzun hapislikten infaz yasasındaki bir düzenleme ile kurtuldu. Görüş dergisinin Aralık 1988 sayısında "birlik", "yasallık", "parti" konusundaki sorulara verdiği yanıtların yorumsuz bir özetini sunuyoruz. İktidar vurgusunu ön plana çıkartması bakımından önemli buluyoruz.

İçinde bulunduğumuz koşullarda 'birlik' ya da bence daha uygun olan deyimle, işçi sınıfının politik öncüsünün birlikte biçimlendirilmesi konusunun gündeme gelmesinin temelinde, ülkemizde henüz sosyalist hareketle işçi sınıfı hareketinin tek bir kanalda akmalarının sağlanmamış olması, ... yatıyor. ... 1980 darbesine karşı aktif bir direniş gösteremeyen işçi sınıfının politik örgütleri, darbeyi izleyen süreçte, ideolojik, politik, örgütsel düzeyde erezyona uğradı. ... Bir yanda cezaevlerine doldurulmuş kadrolar, diğer yanda örgütsel bağ ve işleyişten kopuk tek tek insanlar ya da çevreler ve nihayet büyük bir göçmen topluluğu. Böyle bir durumda birlik sorunu gündemin ba-

şına geçti. ...

POLİTİK BİRLİK EYLEM BİRLİĞİNİN TÜREVİDİR

TSİP'in TBKP programı konusunda görüşlerini henüz saklı tutmasına rağmen, başlatılan bu sürecin (TİP–TKP ile başlayan birleşme süreci) uzağında duramayacağı kanısındayım. ...

Bence, bu birliğin (TİP–TKP birliği) 1970'li yılların sonlarından beri gündemde olup bu sürecin doğal sonucu olduğunu söylemek pek gerçekçi olmaz. 1970'li yılların sonlarında toplumsal pratiğin ve bununla bağlı olarak işçi sınıfının politik örgütlerinin niceliksel gelişmelerinin gündeme getirdiği yeni bir niteliksel sıçrayış gereksinmesi sorunu, 1980 darbesinden sonra tam ters yöndeki gelişmelerle bütünlüklü ve birbirini izleyen tek bir süreç olarak ele almak mümkün değildir. 1980 sonrasında, alınan tüm darbelere karşın işçi sınıfının politik örgütlenme geleneği bir nitelik olarak varlığını sürdürmüştür. Ancak 1980 öncesinden farklı olarak, işçi ve demokrasi hareketinin gerilediği bir dönemde niceliksel olarak zayıflayıp gerekli örgütsel işleyişe sahip olamadığından güçlüklerle karşılaşmıştır. Bu anlamda, içinde bulunduğumuz uğrakta TBKP olayı toplumsal pratiğin, işçi hareketinin ve tek tek bu partilerin niceliksel gelişmelerinin sonucunda, ortaya çıkmış niteliksel bir sıçrama olarak değerlendirilemez. 'Birlik ve yasallaşma' süreci, bu iki partinin, eski örgütsel yapılarını yeniden toparlayıp harekete geçirmek sürecinde iki partinin merkez komiteleri tarafından, adeta bu sürecin kaldıracı olarak öznelci bir biçimde gündeme getirilmiştir. Ülkemizde, Marksist solun birliği, TBKP'de birlik önkoşulunu taşımıyorsa, TBKP'nin bu birliğin oluşmasında nasıl katkıda bulunacağını göreceğiz. ...

Ben, Marksist solun birliğini, özünde sosyalist hareketin işçi hareketiyle kaynaşmasının yarattığı bir süreç olacağına, bu süreçte yoğun bir mücadele ile, işçi sınıfı içinde inatçı bir örgütlenme çabasının en önemli etkenleri oluşturacağına inanıyorum. ... Ancak toplumsal hareket, sosyalistlerin tartışıp ortak platform oluşturmalarını beklemiyor. Her politik yoğunluk yapabildiğince toplumsal muhalefete devrimci bir yön vermeye, işçi sınıfını hızla örgütlemeye çalışıyor. Bunu da kendi anlayışı ve hedefleri doğrultusunda yapıyor. Bu haklı ve doğru tutum, ancak politik birliği odaklayan eylem birliği politikasıyla bütünlendiğinde işçi sınıfının politik hareketinin yeniden biçimlendirilmesini çabuklaştıracaktır.

YASALLIĞIN GÜVENCESİ, REJİMİN HUKUKU OLAMAZ

Yasallaşma ve yasal parti konusuna gelince, bu konuda iki ayrı yaklaşımı birbirine karıştırmamak gerekir. Birincisi, işçi sınıfı partisinin temel niteliklerini ve kalıcılığını koruyarak yasallık kazanması; ikincisi ise işçi sınıfı hareketinin yasal olanaklardan azami ölçüde yararlanmak amacıyla ülkede geçerli yasal çerçeveye az çok uygun yasal bir sosyalist parti örgütlenmesi. ... Birincisi, toplumsal muhalefetin ve işçi hareketinin yükselişine paralel olarak öncelikle sınıfın, emekçilerin içinde ve buna dayalı olarak da toplumda yasallaşmayı öngörür. ... emekçiler içinde yasallık kazanmadan hukuksal yasallık kalıcı değildir. Emekçiler arasında, yasallık kazanmadan hukuksal yasallığı zorlamak, yeni bir nitelikte legalite kazanmak değil, legalizme sapmak olur. ... Ülkemizde, işçi sınıfı hareketinin gelişmişlik düzeyi ve örgütlülüğü legaliteyi kazanmaktan çok uzak olduğu sanırım genellikle kabul görür bir gerçektir. ... Ülke içinde hareketin durumunu bir yana atıp yalnızca, dünyadaki yeni gelişmeler ve değişmelerin etkisine ve buna bağlı olarak rejimin uluslararası ve iç çelişkilerine dayalı olarak yasallaşmayı zorlamak, rejimin hukuksal sınırlarına hapsolmak demektir.

Yasal bir parti kurmak ise; bu konuda azımsanmayacak bir deney birikimi vardır. Legal olanaklardan azami ölçüde yararlanmak için mevcut yasalar çerçevesinde ve bu yasaları az çok zorlayarak legal bir sosyalist örgütlenmeyi sağlamak işçi sınıfı hareketinin düzeyini yükseltmesine katkıda bulunabilir. ... Tartışmalar ve bu yönde atılacak somut adımlar, aynı zamanda komünistlerin birliği, işçi sınıfı partisinin örgütsel ilkeleri ve ülkemiz somutunda bu partinin programının oluşturulması yönündeki çalışmalara ivme kazandıracaktır.

İLK HEDEF İKTİDAR

Sosyal farklılaşmanın bu derece derinleştiği ülkemizde böylesi bir parti (solun mümkün olan geniş kesimini kucaklayan) kurulamaz. Burada, adına ne denirse densin bir cephe anlayışı sözkonusudur. ... Ancak böylesi bir birliğin de varlık nedeni iktidarı hedefleme olacaktır. Bunu hedeflemeyen hiçbir siyasi kuruluşun varlık nedeni yoktur. Dolayısıyla böylesi bir birliğin de görevi siyasal yaşamda, etkili bir rol oynayarak güçler dengesinde emekçiler lehinde değişikler yaratabilmekle sınırlanamaz. ... İktidarı hedeflemek soyut bir kavram değildir. Bu halen iktidarda olan sınıf, zümreyi ya da ittifakı iktidardan indirmek için mücadele etmek demektir. Böyle olunca, iktidardan indirilmesi gerekenin niteliği ve kurulacak yeni iktidarın yapmak istediği şeyler bu siyasi oluşumun programatik hedeflerini belirler.

Bugün ülkemizde emperyalizmle bağlaşmış tekellerin ve finans devlerinin iktidarda olduğu, bu erkin işçi sınıfı ve emekçi halkımız üzerindeki sömürü ve baskının, Kürt ulusu üzerindeki yoğun baskı ve sömürüsüyle birleştiği ... kabul ediliyor. ... Kurulacak yeni iktidar anti–emperyalist, anti–tekelci ya da anti–oligarşik, ve anti–şovenist olmak durumundadır. Günümüzde barış konusu da programatik bir hedef halindedir.

... bu birlik, yığın eylemlerini, yığın çalışmasını, yığınsal mücadeleyi benimsemelidir. ... değişik güçlerin rejime karşı çıkışları desteklenmeli, bu karşı çıkışlarda, ön saflarda yer alarak yığınları yönetme

yeteneği kazanmalı. ... çeşitli güçlerin ekonomik, demokratik ulusal hakları için verdikleri savaşımları tek bir kanala akıtmayı hedeflemelidir. Tüm bu karşı çıkışlara ortak bir hedef -iktidar- gösterilmelidir. ... bu birlik, iç işleyişinde demokratik olmalı, her türlü görüşe kendini ifade etme özgürlüğü tanımalı, organların en geniş temsili seçimle oluşmasını sağlamalıdır. Demokrasi olmazsa bir disiplin olmaz.

Kazanılmak istenen demokrasi ve yasallık yalnız bir siyasi yoğunluğun mücadelesiyle olmayacağı gibi, bir siyasi yoğunluk için de olmayacaktır. Zaten bunun da olmayacağında herkes hemfikir olmalı. ... Bu ilkeler ve hedefler çerçevesinde eylem birlikleri bugünden örülmeye girişilmelidir. ... ■

Not: Ara başlıklar ve parantezler içindeki açıklama notları T.K tarafından eklenmiştir.

PKK ANKARA DAVASINDA 1 MAHKÜMİYET, 12 BERAAT

Ankara DGM, sanık Mehmet Aslan'ı PKK'nın Ankara sorumlusu olmak suçundan 15 yıla mahkum etti.

Aslan Kararı, "Yaşasın Apo, Yaşasın PKK" sözleriyle karşıladı.

Aslan, "kendisinin savaş esiri kabul edilerek, 'esir kampı'na gönderilmesini" istedi.

OLAY ÇIKARDI: PKK üyesi olduğu gerekçesiyle DGM'ce 15 yıl hapis cezasına çarptırılan Mehmet Aslan, duruşma salonunda olay çıkarınca görevlilerce yaka paça dışarı çıkartıldı. Aslan, savaş esiri olduğunu iddia ederek esir kampına gönderilmesini istedi. (Şenol ATEŞ)

15 yıl yiyince çılgına döndü

● PKK üyesi olmak suçundan yargılanan Mehmet Aslan, DGM tarafından 15 yıl ağır hapis cezasına çarptırılınca, salonda bağırıp çağırarak sağa sola saldırmaya başladı. Polis ve jandarmalar, Mehmet Aslan'ı güçlükle etkisiz hale getirerek, mahkeme salonundan çıkardılar

• Haberi 10. sayfada

PKK Ankara davası sonuçlandı. Mahkeme sanıklardan Mehmet Aslan'ı, "devletin hakimiyeti altındaki topraklardan bir kısmını devlet hakimiyetinden ayırmayı amaçlayan yasadışı PKK örgütünün Ankara metropol sorumlusu olduğu" gerekçesiyle 15 yıl ağır hapis cezasına mahkum etti. Mahkeme sanıklardan onikisi hakkında ise yeterli delil bulunmadığı gerekçesiyle beraat kararı verdi. Sanık Aslan kararı, "yaşasın Apo, yaşasın PKK" sözleriyle protesto etti. Kendisi polis ve jandarma tarafından coplanarak salon dışına çıkarıldı.

Ankara DGM'de görülen 13 sanıklı PKK davasında sanık Mehmet Aslan, "uluslararası sözleşmelere göre bu mahkeme beni yargılayamaz, ben savaş esiriyim. Bu nedenle esir kampı'na gönderilmemi istiyorum" dedi. Diğer sanıklar ise beraatlerini istediler.

Mahkeme yarım saatlik aradan sonra kararını açıkladı. Buna göre sanıklardan Mehmet Aslan yasadışı PKK Ankara metropol sorumlusu olduğu gerekçesiyle TCK 168/1 inci maddesi uyarınca 15 yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı. Mahkeme diğer sanıklar Nurettin Arışkan, Baver Uçaman, Abdullah Keskin, M. Nuri Özmen, Hasan Hacıoğlu, Gürdal Aksoy, Timsal Saçkan, Nuray Arıduru, Nadire Güntaş, İhsan Teker, Galip Yağan ve Bercan Matur adlı sanıklar hakkında ise örgüt üyesi olduklarına ilişkin yeterli delil bulunmadığı için beraat kararı verdi.

Mahkeme ayrıca, sanık Mehmet Aslan'ın mahkemede esas hakkında yaptığı savunmada bölücülük propagandası yaptığı gerekçesiyle hakkında DGM Savcılığına suç duyurusunda bulunulmasına da karar verdi.

Daha sonra cezaevinden salıverilen tutuklular siyasi şube görevlilerince tekrar gözaltına alındılar. Mahkeme kararıyla beraat eden onbir kişinin DGM savcılığı kararıyla göz altına alındıktan ve 15 günlük azami göz altı süresinin kullanılacağı öğrenildi.■

AVUKAT İBRAHİM AÇAN TAHLİYE OLDU

Avukat İbrahim Açan 41 gün tutuklu kaldıktan sonra 28 Şubat günü tühleya oldu. Toplumsal Kurtuluş davalarından yargılanan tüm sanıkların da avukatı olan İbrahim Açan, 'Yargılayan Savunma' adlı kitabı nedeniyle tutuklanmış, saçları ve bıyıkları kesilerek cezaevine konmuştu. İbrahim Açan, aleni duruşmalarda okunan ve yayın yasağı konulmayan TİKB davası sanıklarının savunmalarını bir kitapta toplamıştı. ■

BAĞIMSIZ SOSYALİST ADAYLARA DESTEK VERELİM

26 Mart'ta yapılacak mahalli seçemlere düzen partilerinin yanısıra bağımsız–sosyalist adaylar da katılacak. Sosyalist adayları desteklemek için dergiler, toplantılar düzenliyorlar.

Seçimlerin sosyalistlerce önemi; sosyalizm zorunluluğunu kütlelere anlatmak, kapitalist sömürü düzenini teşhir etmektir. Sosyalistler kütle desteğiyle yurdun herhangi bir yerinde seçimleri kazansa da belediyeyi elinde tutup devrimci belediyecilik yapmaları mümkün değildir. İktidar merkezi idareyi elinde tuttuğu gibi belediyeleri de kendinden bağımsız özerk belediye olarak işlevlerini yerine getirmesine izin vermez.

Sosyalist adayların seçilme şansı yoktur. Çünkü Türkiye'de artık seçimler Brezilya karnavalları ya da President Evren'in dediği gibi "fuzbol maçlarına" dönüşmüştür. Artık partilerin ve liderlerin arkasında büyük reklam şirketleri ve hanımları vardır. Seçim kampanyalarına milyarlarca para dökülmektedir. Burjuva partileri arasındaki ayrım çizgileri silikleşmiştir. PKK'ya yardımdan hakkında dava açılan ve mahkemede "bana dışkı yedirttiler" diyen Felat Cemiloğlu, ANAP' dan Diyarbakır adayıdır. 1984 yerel seçimlerinde SHP Ankara belediye başkan adayı Vedat Dalokay'ın ANAP'tan adaylığı düşünülüyor. 12 Eylül öncesi MHP ilçe başkanı daha sonra ANAP Yalova belediye başkanı bu seçimlerde SHP'den adaydır.

Sosyalist adayların toplantılarına valilik sudan bahanelerle izin vermiyor. Sosyalistler bu seçimlerde yalnızca sosyalizm propagandası yapmayacaklar, bunun ötesinde propagandanın da nasıl yapılması gerektiğini göstererek Burjuva partilerini teşhir edecekler. Çünkü, ANAP'ın gerçekten düzen içi alternatifi yoktur. Bu dönem tekellerin çıkarlarını en iyi ANAP koruyabilir.

Daha önce Toplumsal Kurtuluş'ta yazıldı: "Eylülist düzen, muhalefet denince İnönü'yü, Konfederasyon denince TÜRK–İŞ'i, aydın denince uzlaşmacıları, sosyalist parti denince Burjuvasından olsun" istiyor. ANAP, Türkiye'de hükümete gelen ve hiçbir mesajı olmayan ilk partidir. Erdal İnönü, CHP ve ardılı partilerin başına gelebilen en tutarlı sağcıdır. İnönü–Özal işbirliğiyle Türkiye, tekelci Amerika'da olduğu gibi birbirinden yalnızca bir iki soluk renkle ayrılan iki parti düzenine sokuluyor. Depolitizasyondan sonra partisizleşme dönemi başlıyor.

Sosyalistler gerçekten devrimci belediye istiyorlarsa seçimlere Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük kentlerde değil, daha küçük yerleşim yerlerinde, işçi sınıfının yoğun olduğu yerlerde aday çıkarmalıdırlar. Sosyalistlerin mali açıdan pek iyi durumda olmadığı bu günlerde küçük yerlerde propagandaya ayrılan miktar da küçük olacağından başarı şansı daha fazladır. Sosyalist potansiyelin az çok olduğu yerlerde tüm güçlerin burada toplanması sosyalistleri avantajlı konuma getirecektir.

Diğer yandan bu seçimlerde, Türkiye genelinde nicel sosyalist potansiyel anlaşılmayacaktır. Her yerde sosyalist aday yoktur. Seçimi boykot edenler de olacaktır. Geçersiz oyla bilinçli tepkinin sonucu verilen boş oyların hepsi "geçersiz" adı altında açıklanmaktadır. Böyle açıklansada düzen partilerine oy verilmemelidir.

Geriye sosyalistler açısından yerel seçimin önemi olarak kalan, seçimin yarattığı politik tansiyonun yüksekliğinden yararlanarak kütlelere sosyalizmin zorunluluk (seçenek değil) olduğunu yüksek sesle söyleme fırsatlarını kulanmaktır. Her türlü baskıya karşı paneller, açık hava toplantıları, mitingler düzenleyerek sosyalizmin zorunluluğu vurgulanıp burjuva partilerinin gerçek yüzleri gösterilip burjuva ideolojisi ve reformculuğa karşı sosyalizmin bağımsız sesini kütlelere duyurmak bizim için kazanç olacaktır. Çünkü kütleyle sosyalistler arasında duvardan çember örülmeye çalışılıyor. Üzerimizdeki görev bu duvarları kaldırmaktır. Bu nedenle sosyalist adaylara güç vermemiz gerekiyor. ■

STOCKHOLM'DE DAYANIŞMA GECESİ

Politik Tutuklularla Dayanışma Komitesi, 4 Şubat'ta Stockholm'de gece düzenledi. Gecede şiirler okundu ve mesajlar iletildi. Elişlerinin satışa çıkarıldığı gecenin coşku içinde geçtiği öğrenildi. ■

POLİS ATEŞ ETTİ ÖĞRENCİLER YÜRÜDÜ

25 Şubat günü Yıldız Üniversitesi öğrencileri yeni ders yönetmenliğini protesto için yürürlerken polisin ateşiyle karşılaştılar.

Ellerindeki pankartlarda "Keyfi uygulamaya son", "HarçlarİMF'ye değil bilme gitsin", "Bilim içeri polis dışar", "YÖK'e hayır" yazılı istekler siyasi polisçe hoş karşılanmıyor. Oysa Milli Eğitim Bakanı Güzel, YÖK'ün harçlar konusundaki keyfi uygulaması karşısında öğrencilerin görüşlerini paylaşıyordu. Ne zaman 'gençler' diye söze başlasa ardından öğrencilerin istemlerini dile getiriyordu. Daha da ileri giderek "Öğencilerin depolitize olmasına karşıyım. Onların ülke sorunlarına katılmasından, dernekleşmesinden yanayım" diyordu.

İstanbul Üniversitesi öğrencileri de 28 Şubatta Rektörlüğe yürüyerek polisin ateş olayını kınadılar. Ertesi gün yaklaşık 700 öğrenci, polisin öğrencilere silah çekmesi ve üniversitelerde sivil polislerin görev yapmasını protesto için Yıldız Üniversitesi bahçesinde toplandılar. Öğrenciler Barboros yokuşuna doğru yürürken Çevik Kuvvet coplarla öğrencileri dağıttı. Ara sokaklarda 20 öğrenci polisce gözaltına alındı.

Ankara'da basın toplantısı düzenleyen öğrenci temsilcileri, "En küçük hak arayışının işkenceler, gözaltılar ve tehditlerle bastırılmaya çalışılması yetmiyor, can güvenliğimize yönelik saldırılarla karşılaşıyoruz. Gözaltına alınan aydınlar,=işkencelerden geçirilen öğrenciler, toplatılan dergiler, yakılan kitaplar, kapatılan kültür merkezleri, cezaevlerinde insanlık onuruna yönelik saldırıların bitmediği bir ülkede demokrasiden söz edilemez." dediler.

1986 yılında başlayan dernekleşme girişimleriyle birlikte öğrenciler, 12 Eylül sessizliğini bozan eylemler yaptılar. Sınav sistemi, YÖK, 44. madde ve örgütlenme engellemelerine karşı mücadele veren öğrenciler, son üç yıl içinde önemli mesafe kattettiler.

Bu yıl üniversitenin son sınıfındaki bir öğrenci, 1980 Eylülünde ortaokul öğrencisiydi. Bugünün üniversite öğrencileri 12 Eylül çocuklarıdır. 12 Eylül üniversitelere YÖK'ü armağan etmiştir. Son üç yılda YÖK'ü savunan Evren, rektörler ve dekanlardan başka kimse kalmamıştır. Hükümet bile YÖK'te değişiklik yapma gereği duymaktadır. Öğrenciler için sorun YÖK'ün değiştirilmesi değildir. Çünkü öğrencilerin sorunları yalnızca YÖK değil. Sistemle ilgili istemleri var. Polisin üniversiteden çıkmasını istiyor.

Polis baskısı ise sadece öğrencilere yönelik değil. Sorunlara yüksek sesle çözüm arayan herkes polis baskısı altında. Aydınlar, işçiler haksız gözaltı ve tutuklamalarla karşı karşıyalar. İşkencelerden geçiriliyorlar, cezaevlerinde sıra dayağından geçiriliyorlar, kitaplar dergiler toplanıyor, yakılıyor.

Hükümet işkenceye karşıyım diyor, oysa işkenceler sistemli olarak devam ediyor. Öğrencilere politika yapın diyor, öğrencilerin karşısına polisi çıkarıyor. Bir bakan üniversiteye polis girmemeli derken bir diğeri girmeli diyor.

Haklılık kararlılığı getiriyor, eylemler sürüyor. ■

sistemine karşı

Üniversitedeki 'kurşun'u Bakan da kınadı

Bir elinde sigara bir elinde silah...

YENİ ders yönetmeliğini protesto etmek amacıyla toplanan Yıldız Üniversitesi öğrencilerini dağıtmak isteyen bir sivil polis havaya ateş açtı, kovanlar bahçeye saçıldı (solda). Milli Eğitim Bakanı Güzel, polisin silah kullanmasını eleştirerek, "Olayı kınıyorum. Üniversiteye silah sokulması doğru değil" dedi. (Fotoğraflar: Murat DEMİREL-Gülseren GÜVER)

HABERİ 9. SAYFADA

SOVYETLER'DE "YENİ" EKONOMİ POLİTİK ÇABALARI ve EKONOMİ POLİTİĞİN DEVRİMCİLEŞTİRİLMESİ SORUNU

Yalçın KÜÇÜK

Engels'in pek sevdiğim ve hep tekrarladığım bir sözü var: "İhtiyaç, keşfin anasıdır." Teknolojik ve bilimsel buluşların idealist ve kişisel çözümlemesine karşın, toplumsal gereksinmelerin buluşların anası olduğunu düşünmek son derece doğru bir başlangıç oluyor. Bu yalnızca tek tek buluşların bilimsel çözümlemesini sağlamakla kalmıyor, daha önemlisi, buluşlar tarihinde sık sık görülen eş zamanlı buluşları ya da aynı buluşun pek çok kimse tarafından ayrı coğrafyalarda formüle edilmesi olgusunu da tesadüfle açıklama kısırlığından kurtararak sağlam bir temele oturtma imkanını veriyor. Bugün dünyanın pek çok coğrafyasında yeni ekonomi politik arayışlarının birden bire doğmuş olması, Engels'in ünlü formülasyonunu akla getiriyor; bir kez daha doğrulanma şansını tanıtıyor.

Okuyucularım, yıllardır "Küçük Ansiklopedi, Siyasal İktisat" projesi üzerinde çalıştığımı biliyorlar; daha acil yazı görevleri, ilerlemesinin hızını kesiyor. Ancak bu projenin gerekli hızla gelişmesinde kafamın içinin, şimdiye kadar, yeterli ölçüde açık olmamasının da etkisi var; saklıyamıyorum. Bir ansiklopedi kolaylığı veya zorluğu içinde bir "ekonomi politik" yazarken, varolanı tekrarlamak istemiyordum; bundan hep çekiniyorum. Bu nedenle bazı maddelerini yazmış olduğum böyle bir ansiklopedi projesini, bir ihtiyacın kendisini duyurması olarak sayıyorum.

Geçen yaz Ulucanlar'da, Merkez Cezaevi'nde, Siyasiler Koğuşu'nda geçirdiğim zaman, bende ekonomi politik yazma sorununu bir alevli ihtiyaç haline getirdi. Koğuş gençti ve genç arkadaşlarım ekonomi politik okumak istiyorlardı; ancak Sovyetler Birliği'nde yazılmış ve Türkçe'ye çevrilmiş ekonomi politik okuyorlardı. Bunu Türkiye devriminin önemli dramlarından biri olarak göörüyordum; en "anti-Sovyet" genç arkadaşım bile devrim yolunu ararken Sovyetler'de yazılan tekste dayanmak zorunda kalıyor.

Bilim yönetmek içindir. Bu Sovyetler'de çok daha doğrudur.

Bilimin bayağılaşması, yönetimin dayanaklarının sarsıcı sorunlarla karşılaşmasının sonucudur; böyle bir durumda bilim, bilimselliğini yitererek bir ideolojik şiddet oluyor. Ekonomi politiğin vulgarizasyonu, burjuva iktidarının yönetim sorunlarıyla karşılaştığı zamana denk geliyor. Böylece Marx'a kadar iki ekonomi politik yazılmış bulunuyor; bunlardan birisi, burjuvazinin iktidar mücadelesini açan devrimci ekonomi politiktir ve ikincisi ise iktidara oturduktan sonra ortaya çıkan bayağı ekonomi politik oluyor. Birincisi emek değer yasası çerçevesinde açılıyor.

Marx'ın Kapital'de yaptığı çözümleme nedir? Ekonomi politik midir; yoksa yeni bir bilim mi? Bu önem kazanan soruya ayrıntılı cevap arama işini yeni bir kitap çalışmasına bırakıyorum; burada sadece kısa iki ipucu ile yetinmek istiyorum. Birinci ipucu şudur: Marx, ekonomi politiği hep tarihin burjuva dönemiyle sınırlı tutuyor ve sosyalizme geçişle birlikte yeni bilime işaret ediyor. İkinci ipucu, Kapitalin alt başlıklarında yatıyor; birinci cildin alt başlığı "Kapitalist Üretimin Eleştirel Çözümlemesi" oluyor. İkinci ve üçüncü ciltte bu Engels'in eliyle, "Ekonomi Politiğin Bir Eleştirisi" biçimine dönüşüyor.

Burada iki tez yazmak istiyorum. Tezlerden birisi, sosyalist olmayan dünyanın devrimcileri içindir; ekonomi politik tartışmasıyla dünyalarda bir ayrılığa işaret etmek gereği var. Marksizmin kategorilerinin pek büyük bir bölümü, köklerini, Kapital'de buluyorlar; Kapital'de bilimsel çözümleme ve kavramlar, kapitalist üretimin ve burjuva iktidarın çözümlemesinden çıkarılıyor. Bilim, hep doğanın ve toplumun dinamiklerinden çıkıyor; bilim, maddi yapının, bir sondaj makinası türünden derine inen çözümlemesinden, doğuyor. Toplumsal bilim ve kavramlarının tarihle sınırlılığı buradan kaynaklanıyor; **sosyalist olmayan dünyanın devrimcileri için Marx'ın ekonomi politiğin eleştirisinden çıkardığı kavramları gözden geçirme sorunu ortaya çıkıyor.**

Sosyalist dünyaya gelince, Ekim Devrimi'nden sonra da "Ekonomi Politik" kavramını kullanmayı önemli bir eksiklik olarak gördüğümü belirtmek durumundayım; "Sosyalizmin Ekonomi Politiği türünden bir yakıştırmayı, bilimde hiç yeri olmayan bir eklektisizm sayıyorum.(1) Burjuva iktidarı sona erince, ister "devrimci" ve ister vulgar olsun ekonomi politiğin ka-

(1) Sovyetler Birliği'nde yazılmış bir "politiçeskaya Ekonomiya" örnek olarak verilebilir.

Politiçeskaya Ekonomiy: Sotsializm-Pervaya Faza Komunistiçeskogo Sposoba Proizvodstva, Moskva, 1978

"Bir bağımsız bilim olarak önce manüfaktür aşamasında ortaya çıkan ekonomi politik, toplumsal iş bölümün yalnızca manüfaktür açısından bakar."

K. Marx, Capital, Birinci Cilt, s. 364

"Ekonomi politik, çağdaş burjuva toplumun teorik çözümlemesidir ve bu yüzden gelişmiş burjuva koşullarını varsayar."

F. Engels, Kaarl Marx "A Contribution to the Critique of Political Economy",

patılması gerekiyor, bu noktada Ekim Devrimcileri'nin yeteri kadar bilimsel olamadıklarını ileri sürebiliyorum. Marx ve Engels'in çalışmalarının ekonomi politiğin burjuva dönemi ile sınırlı olduğunu daha açık gösteriyor.

Sosyalist dünyada ekonomi politiği bir bilim olarak geçerli görmek tartışma gerektiyor; ancak şimdi "yeni" ekonomi politik arayışları var. Çin'i doğrudan doğruya inceleme olanakları hala az; fakat Sovyetler Birliği' nde yayınlanan mesleki dergilerden birisi Çin'de yeni bir ekonomi politik yazımı üzerinde çalışıldığını haber veriyor.(2) Voprosı Ekonomiki'de çıkan bir tanıtma yazısına göre, Sovyetler Birliği'nde 1954 yılında yazılmış ekonomi politiğin ayrıntılar dışında kopyası olan Çin Ekonomi Politiği'ni değiştirmek için yeni incelemeler yayınlanıyor. Sovyet bilim adamları Çin'deki çabalara ilgi duyuyorlar ve ilgiyi şöyle açıklıyorlar: "Ülkemizde yeni ekonomi politik kitabının yayınlanması nedeniyle bu çalışmalarla tanışmak özellikle günceldir."(3) Sovyetler Birliği'nde de yeni bir ekonomi politik üzerinde çok yoğun bir çaba görülüyor.

Sosyalizmin Ekonomi Politiği türünden bir yakıştırmayı, bilimde hiç yeri olmayan bir eklektisizm sayıyorum. Burjuva iktidarı sona erince, ister "devrimci" ve ister vulgar olsun ekonomi politiğin kapatılması gerekiyor, bu noktada Ekim Devrimcileri'nin yeteri kadar bilimsel olamadıklarını ileri sürebiliyorum. Marx ve Engels'in çalışmalarının ekonomi politiğin burjuva dönemi ile sınırlı olduğunu daha açık gösteriyor.

Burada Sovyetler Birliği'ndeki yeni ekonomi politik çabaları üzerinde daha geniş bir açıdan ve ancak kısaca durmak istiyorum. Fakat buna geçmeden önce bir parantez açma ihtiyacını duyuyorum; Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında ters bir raslantıdan sözetme imkanı doğuyor. Geçen yılın Kasım ve Aralık ayları'nda Avrupa'nın çeşitli kentlerinde aynı konferansı değişik dinleyicilere sunarken faşizm ve tekelcilik konusundaki görüşlerimin bir sonucuna işaret ettim. İşaret edilen nokta şudur: Marx, Engels ve bunlara bağlı olarak Lenin'de bir teorik olasılık olarak sosyalizme barışçıl geçiş var. Pratikteki sorunlar bir yana Marx ve Engels, bir teorik kanal olarak sosyalizme barışçıl geçişi tümden reddedemiyorlar. Halbuki faşizm kavramının kullanılmasını son derece sınırlayan bir faşizm çözümlemesi ile vurguyu kapitalizmden tekelciliğe taşıyan bir yaklaşım, pratik engellerden ayrı olarak, böyle bir teorik kanalı ortadan kaldırıyor.

MARKSİZM'DE ÜTOPİK BİR KANAL: BARIŞÇIL GEÇİŞ

Buraya kadar söylenmiştir ve tartışmaya açılıyor; fakat eklenenler de var.(4) Daha çok yöntemle ve bilimsel sorgulama ile ilgili görünüyor; bilimsel yaklaşımda üstün bir çözümleme ve saptamadan ayrılık sözkonusu olunca, önceki çözümlemenin kaynaklarını da araştırmak gerekiyor. Bu nedenle Avrupa Konferansları'nda ve bu bağlamda hep şu soruyu sordum: Marx ve Engels, nasıl olur da barışçıl geçişi bir teorik kanal olarak saklı tutabilirler? Bu soru sorulmalıdır; bilimin ilerlemesi sorulmayacak soruları sormakla oluyor.(5) Bilim, bilimin gelişmesinin engelleyemediği sorulara cevap ararken sıçramalarla gelişiyor. Marx'ın bir teorik kanal olarak barışçıl geçişi saklı tutuşunun nedenini sorgulamak, Marx'ın formasyonuyla ilgili yeni ip uçları getirebiliyor; bu noktanın geliştirilmesini de başka çalışmalarıma bırakıyorum.

K. Marx, A Contribution to the Critique of Political Economy, içinde, s. 218

"Bir sosyalizm bilimi kurmak için, önce bir gerçek temele oturmak gerekirdi."

F. Engels, Socialism: Utopian and Scientific,

K. Marx–F. Engels, Selected Works, içinde, s. 410.

(2) E, Pivovorva, Kitayskie Uçenie ob Eçebnikc Politekonomii KNR, Voprosı Ekonomiki, 1988/10

(3) ibid., s. 61

Yeni kitaba katkıda bulunan yirmi Çin bilim adamından yalnız birisinin, 1983 yılında ölen "Çin'in büyük bilim adamı ve iktisatçısı" Sun'Efon'un ekonomi politiğin temelinde meta'nın reddi ve ürünün bulunmasını savunduğu belirtiliyor

(4)Toplumsal Kurtuluş'un on yedinci sayısında çıkan özetin yer yer görüşlerimi yansıtmadığını ve bazı yerlerde de çok yanlış aktardığını belirtmek istiyorum. Hepsini okumadığım için kendi görüşlerimden ne ölçüde ayrıldığının tam bir envanterini yapamıyorum. Bu inceleme ile ilgili olarak şu saptamaları yapmam gerekiyor:

a) Sovyetler Birliği'nin artık heyecan vermediğini söylemedim. Ekim Devrimi her zaman heyecan kaynağıdır. Artık Sovyetler Birliği'nde yazılmış bir ekonomi politik ile sosyalist olmayan dünyanın devrimcilerinin yola çıkamayacağını ileri sürüyorum.

b) Türkiye devrimcilerinin bana hala çok bölük pürçük görünmediklerini hep tekrarlıyorum.

c) Hitler'i, burjuvazinin ikinci terörü olarak niteliyorum. Jakoben terör, burjuvazinin gerisindeki sınıfları eski düzenlerini yeniden kurma programlarından caydırmak içindir. Hitler, ileri sınıfları kendi düzenlerini kurma planlarından vazgeçirme misyonunu üzerine alıyor. Bu anlamda yenilmemiş sayıyorum.

d) TKP, THKP–THKO çizgilerinden sonra Kürt aydınlarının da önemli ölçüde Kemalizmden etkilenmiş olduklarını savunuyorum.

e) Kürt sorununda pratik teorinin önüne geçmiştir.

Bu inceleme nedeniyle ve yeri geldiği için, buna eklenecek, şu oluyor: Sosyalizm cephesinde teori pratiğin önüne geçiyor.

(5) Uygarlığın gelişimini, bir yanıyla, insanoğlunun sıradan sorulara mahkum etmek olarak tanımlayabilir miyiz? Carl Sagan, artık önemli soruları yalnız çocukların sorabildiğini söylerken, bunu mu anlatıyor; söylemek zor.

"Neden biz geçmişi hatırlıyoruz da, geleceği değil?" Ancak çocukların sorabileceği ölçüde bir soru; modern fiziğin ilgi alanına giriyor.

S.W.Hawking, A Brief History of Time, Bantam Books, 1988, Sagan'ın önsözü.

Bu soruya verebileceğim cevap şudur: Bir sosyalist teorisyenin barışçıl geçişi bir teorik olasılık olarak saklı tutabilmesi için, Fourier, Owen ile birlikte üç büyük ütopyacıyı oluşturan Saint–Simon'dan, sanıldığından fazla, etkilenmiş olması gerekiyor. Çünkü "Saint–Simon ne songe pas à dètruire le revenue des capitalistes. Il rèserve son hostilitè pour les propriètaires fonciersn Sanit–Simon'un düşünce sisteminde kapitalistlerin gelirlerini ontadan kaldırmak yer etmiyor. Bütün düşmanlığı, toprak sahipliğine karşıdır. Diğer yandan "pour Sanit–Simon 'l'association nationale' doit ètre considèrèe come une *entrneprise industrielle*'"(6) Saint–Simon, tüm ulusu bir sanayi işletmesi olarak görmek istiyor, bu işletmeden çalışanlara ödünleri, çalışmalarına ve kapasitelerine göre verilmesi gerekiyor.

Teorik bir kanal olarak barışçıl geçişi Marx ve Engels'in düşüncesine sızmış bir Saint-Simon çizgisi olarak görüyorum. Marx ve Engels, üç büyük ütopyacıdan kendilerini kurtarmak için ne kadar çalışmış olurlarsa olsunlar ve daha sonraki izleyici ve yorumcularının bu kurtuluşu pek çok kesin görmelerine karşın, üç büyük ütopyacının Marksizmin oluşumundaki katkıları sanıldığından daha büyük çıkıyor.

Her üç büyük ütopyacı da, bu arada Saint–Simon, aydınlanma çağının çocuğudur; salt aklın yeteneklerini çok önemsiyorlar. Sınıf mücadelesini görmüyorlar ve hesaba katmıyorlar. Kapitalizmle birlikte insanlığın eline geçirdiği yeni imkanları yaşıyorlar; burjuvazinin iktidar mücadelesinin başlarında emeğe verdiği önemi ve çalışmayı kutsallaştırmasını çok ciddiye alıyorlar. Yalnızca çalışmayla ve özel mülkiyetin olmadığı bir burjuva düzeni hayal edebiliyorlar. Bunlardan Saint–Simon, söz uygunsa, "kollektivist bir kapitalizm" düşlüyor, burjuvazinin buna ikna edilmesi için bir ömür sürecek bir çabayı zahmetine değer buluyor.

Teorik bir kanal olarak barışçıl geçişi Marx ve Engels'in düşüncesine sızmış bir Saint–Simon çizgisi olarak görüyorum. Marx ve Engels, üç büyük ütopyacıdan kendilerini kurtarmak için ne kadar çalışmış olurlarsa olsunlar ve daha sonraki izleyici ve yorumcularının bu kurtuluşu pek çok kesin görmelerine karşın, üç büyük ütopyacının Marksizmin oluşumundaki katkıları sanıldığından daha büyük çıkıyor.(7) Bu, çıkan birinci sonuçtur. İkinci sonuç ise şu oluyor: Son yıllarda yazılarımda, ısrarla, üç büyük ütopyacının itibarlarını iade etmeye çalışıyorum. Bu, bilimi Marx öncesine götürmek kaygısından kaynaklanmıyor; tam tersine, bilimi daha materyalist bir temele oturtma çabasıyla birlikte, bilimsellikten üremeye başlayan yüreksizliği etkisizleştirebilmek için, toplumun dönüştürülmesi çabalarına irade ve hülyayı yeniden ekmek istiyorum.

Avrupa Konferansları'ndan Türkiye'ye dönünce abonesi olduğum dergilerin son sayılarını incelemeye başladım; Moskova'da yayınlanan ve Sovyetler Birliği'ndeki yayın ile incelemelerden seçmeleri içeren Socialism: Teory and Practice Dergisi'nin 1988 yılı son sayısında Fyodor Burlatsky'nin "Halk Ne Tür Bir Sosyalizme İhtiyaç Duyuyor?" başlıklı incelemesini buldum. Burlatsky, Gorbaçov döneminde en çok yazan bir Sovyet toplum bilimcisidir; bu incelemesi Literaturnaya Gazyeta'dan aktarılıyor. Burlatsky, açıkça görünüyor, "yeni sosyalizm kavramı" başlığı altında Sovyetler Birliği'nde "yeni" ekonomi politik çabalarının önde gelen bir katkıcısı olarak çıkıyor. Burlatsky, "we are currently reviewing our concept of socialism" diyor; Sovyetler Birliği'nde sosyalizm kavramının değiştirilmek üzere olduğunu haber veriyor.

Bu, bir yeni tarih yazımıdır. Bu, bir "yeni"ekonomi politik çalışması oluyor.

"Why was socialism deformed in the Soviet Union and how?"(8) Burlatsky, Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin deforme edildiğinden hiç kuşku duymuyor; kesinlikle inanıyor. Ancak neden deforme edildiğini ve nasıl deforma edilmiş olduğunu merak ediyor; buradan harekete geçiyor. Dr. Burlatsky'ye göre, Sovyetler'de 1920 yıllarından itibaren iki model ve iki sosyalizm kavramı ortaya çıkıyor ve hep mücadele ediyorlar. Bunlardan birisi "Savaş komünizmi" oluyor ve bu, komünizme, muhtemel bir "sıçrama" ile ilgili olarak yarı–anarşist görüşleri yansıtıyor. Bunun karşısına bir model ve bir sosyalizm kavramı olarak, NEP, Novaya Ekonomiçaskaya Politika, konuluyor. Savaş Komünizmi, bütün kötüleyici sözcüklerle resmedilirken NEP, bir yandan her türlü güzellemelere layık görülüyor ve diğer yanda da bugünkü Gorbaçov politikalarıyla özdeşleştiriliyor. NEP, "çeşitli tipten işletmelerin–delvet, kooperatif–özel–birbiriyle serbestçe rekabet ettikleri ve köylülerin ürünlerini, mamul mallarla değişmek için serbestçe pazarladıkları bir meta ekonomisi" olarak tanımlanıyor.

Artık NEP'in geçici bir ricat olduğu, güç toplamak için geri çekilme dönemini anlattığı konusundaki Le-

(6) Ch. Gide–Ch Rist, Historie Des Doctrines Economiques, Tonel, Paris, 1959

(7) "Üçünde de bir şey ortaktır. Bunlardan hiçbirisi, zaman içinde tarihsel gelişmelerin ortaya çıkardığı bu proleteryanın çıkarlarının temsilcisi olarak çıkmıyorlar. Fransız filozofları türünden bunlar da (başlarken) bir belli sınıfı değli, fakat, (derhal) tüm insanlığı kurtarma iddiasıyla ortaya çıkıyorlar."

F.Engels, Anti–Dühring, s. 28

"Tarihsel durum da sosyalizmin kurucularını egemenliği altına alıyordu. Kapitalist üretimin ham koşullarına ve ham sınıf durumlarına ham teoriler tekabül eder. Sosyal sorunların, hala gelişmemiş ekonomik koşullar içinde gizlice duran çözümlerini, ütopyacılar insan beyninden çıkarmayı denediler."

F. Engels, Socialism: Utopian and Scientific, op.cit., s. 403

(8) Fyodor Burlatsky, What Kind of Socialism Do the People Need?

Socilaism: Theory and Practice, 1988 December, No 12, s. 28

nin'in yazdıkları ve öğrettikleri tümden unutuluyor; "nepmenler" üzerine siyasal çözümlemeleri, romanları, filmleri, hepsini, rafa kaldırmak gerekiyor. Ekonomik yazının en can alıcı tartışmalarından birisi olan "makas krizi" de unutulmaya mahkum ediliyor; bir kolu temsil eden Burlatsky, tüm Sovyet tarihini yeniden yazmaya başlıyor ve ana hatlarını veriyor.

Açıkça görülüyor; Sovyetler Birliği'nde bugün bir kol, Sovyet tarihini, ekonomi politiği ve Lenin'i, yeniden ve buharinist bir bakıştan yazmak istiyor. Şimdiye kadar yazılanlara bakılacak olursa, Lenin, Buharin'in arkasına dizilmiştir.

Stalin, şimdi Sovyetler Birliği'nde, bir kol için, yüzme havuzunda geriye dönüş duvarı işlevini görüyor.(...) Stalin, duvardır ve Buharin, geriye yüzüşün kulaçları oluyor.

Emperyalizmle uzlaşma, sınıf uyuşmazlığı ve dünya devrimini hep bir başağrısı olarak görme bir politika da çıksa, Buharin'in bayrak yapılması yerindedir.

"Without delving too deeply into how and why NEP was abandoned, it should be revealed that the struggle between the two trends, two approaches, two concepts of socialism has been part of the entire history of the USSR and the history of the liberation movement." Burlatsky, tüm Sovyet tarihini bu iki sosyalizm kavramının mücadelesi olarak göstermek istiyor; birincisi, hep, "leftist", "anarchist" ve hiç kuşkusuz, "terrorist" olarak nitelendiriliyor. "Solcu", "anarşist", "terörist"; bunlar, eylülist generellerin, devrimci sosyalistlere layık gördükleri sözcüklerdir ve Burlatsky, hepsini, Sovyet tarihinin çok uzun bir dönemini anlatmak için kullanabiliyor.(9). Hiç kuşkusuz, bunlara, bir de "stalinist" sözcüğünü eklemeyi unutmuyor.

Açıkça görülüyor; Sovyetler Birliği'nde bugün bir kol, Sovyet tarihini, ekonomi politiği ve Lenin'i, yeniden ve buharinist bir bakıştan yazmak istiyor. Şimdiye kadar yazılanlara bakılacak olursa, Lenin, Buharin'in arkasına dizilmiştir.

Bu noktaya döneceğim; Stalin, şimdi Sovyetler Birliği'nde, bir kol için, yüzme havuzunda geriye dönüş duvarı işlevini görüyor. Yüzücüler kulvarlarının sonuna geliyorlar, bir dönüş ile duvardan hız alıp kendilerini geriye çekiyorlar; Stalin, duvardır ve Buharin, geriye yüzüşün kulaçları oluyor. Bunun için Sovyet tarihi, Batı'daki hiç bir azılı düşmanın bile cüret edemediği bir tahrifata ve karalamaya layık görülüyor; Savaş Komünizmi'nin en büyük savunucularından birisinin Stalin değil, bütün ömrü zigzaglar içinde geçmiş Buharin olduğu bile unutuluyor. Sovyetler Birliği'nde yayınlanan en "sol" ve Türkiye'de yasaklanan tek "ekonomi politik" kitabının Preobrajenskiy'le birlikte Buharin'in imzasını taşıyan "Kominizmin Alfabesi" olduğu bile unutturulmak isteniyor.

Buraya tekrar geleceğim; ancak gericiliğin hiç bir zaman frene sahip olmadığı yönündeki görüşlerimi tekrarlamak istiyorum. Literaturnaya Gazyeta'da Burlatkiy şunları da yazıyor: "The point is that the clash of the two trends, social democratic (in our case–bolshevist) and war–communist, or barracks–type communism, has been evident in the liberation movement ever since its inception. This split began with our predecessors: Saint–Simon on the one hand, and Babeuf, on the other, Marx, on the one hand, Bakunin, on the other." Burlatsky, gericilikte duramıyor ve daha gerilere gidiyor: Sosyal demokrat ve aynı anlamda kullandığı Bolşevik türü komünizm ile savaş komünizmi ve yine aynı anlamda saydığı kışla tipi komünizm arasındaki ayrımın daha işin başında ortaya çıktığını, bir tarafta Saint–Simon'un ve diğer tarafta Babeuf'un ve yine bir tarafta Marx'ın ve diğer tarafta Bakunin'in bulunduğunu kaydediyor. İnanılması zor olduğu için İngilizce aktardım; şimdiye kadar bütün temel yazılarda bilimsel sosyalizmin dışında tutulan Saint–Simon, Marx ile birlikte, bir çizgiye ve şimdiye kadar bütün temel kitaplarda, komünist mücadelenin başlatıcı sayılan Babeuf ise Bakunin ile birlikte dışarıya konuluyor.

İKTİDAR SÜRECİ VE EKONOMİ POLİTİĞİN VULGARİZASYONU

Sovyet tarihi Stalin yerine Buharin ile, komünist mücadeleler tarihi de, Babeuf yerine Saint–Simon ile başlatılmak isteniyor; Marx, Saint–Simon'in peşine ve Lenin, Buharin'in arkasına takılıyor. Tarih, son derece idealist bir yaklaşımla ele alınıyor ve büyük ölçüde bayağılaştırılıyor; Burlatsky, "parti, 1924 yılı Mayıs ayında, 13 üncü Kongre'de Lenin'in isteğini yerine getirse ve Stalin'i Merkez Komitesi Genel Sekreterliği görevinden alsa ne olurdu?" diye soruyor. Kuşkusuz, göreve Buharin'i koyması gerekiyor. "Kuşkusuz, yolumuz daha kolay, çok daha insani ve çok çok fazla da verimli olurdu." Tarihi böylesine kişilerle veya kurulların yanlışlıklarıyla açıklamaya en cahil toplumlarda bile rastlanmıyor.

Sovyetler Birliği'nde bir kol, ekonomi politiği vulgarlaştırmak için çok ciddi çaba harcıyor.

Burlatsky, yazısına eklenmiş iki dip notla Saint–Simon ile Babeuf'ü de tanıtıyor; "yenileştiriyor" demek daha doğrudur. "Fransız filozofu, ütopyan sosyalist" olarak tanıttığı Saint–Simon için "öğretisi, bilimsel sosyalizmin ideolojik kaynaklarından birisidir" diyor. Hem bilimsel sosyalizme ideolojik kaynak buluyor ve hem de Marx'ın sürekli bilimsel olamamakla eleştirdiği Saint–Simon'u buraya koyuyor. Babeuf, önce "Fransız ütopyacı komünisti" yapılıyor ve sonra da "Eşitlik Adına" Harekiti'nin liderlerinden birisi olduğu, "one of the

(9) ""Right from tha start of his political activity Stalin adhered to the leftist trend. He was inclined towards terrorist methods."
Ibid., s. 31

leaders of the 'In the Name of Equality' movement" kaydediliyor. Babeuf'un Conspiration pour Egalite, veya Republic of Equals hareketinin adını bile doğru dürüst bilmeyen Burlatsky, adına bir akım yazılmış olan Babeuf'ü hareketin liderlerinden birisi olarak ayrıca küçümsediğini göstermek istiyor.

1760 yılında Picardie'de doğan François–Noel Babeuf, Robespierre'in çağdaşı olmasına karşın hiç bir zaman bir jakoben olmuyor; hep solunda kalıyor ve Fransız Devrimi sırasında pek çok kez tutuklandıktan sonra burjuva devrimini yıkarak yerine Eşitler Cumhuriyetini kurmak için gizli örgüt kuruyor.(10) İhanete uğruyor ve 1796 yılında idam ediliyor. Devrimci komünist mücadelenin başlatıcısı sayılıyor; bu mücadele burjuva demokratik devrimine en yüksek noktadan itiraz ile başlıyor.

Babeuf çıkıyor ve Sanit–Simon giriyor. Stalin atılıyor ve yerine "sosyalist kuruluşa yeni bir yaklaşım ve yeni bir bakışın" en önde gelen lideri olarak Buharin alınıyor. Eğer amaç yeniden bir vulgar ekonomi politik yazmak ise, bu yapılanların, doğru ve kaçınılmaz olduğundan kuşku duymuyorum. Ancak ortada bir soru var ve ancak çocukların sorabileceği türden sorulardan birisini daha ortaya atmak istiyorum.

Bunun için önce bir aktarmaya ihtiyaç var. Burlatky'nin Literaturnaya Gazyeta'da çıkan yazısı ile Gorbaçov'un ünlü 2 Kasım 1987 tarihli konuşması arasında en çok bir yıl bulunuyor.(11) Bu konuşmadan uzun bir aktarma yapmak istiyorum.

"Kısaca, Jozef Stalin tarafından başı çekilen yönetici çekirdek ideolojik bir mücadele sonucunda leninizmi korudu. Bu çekirdek, sosyalist kuruluşun ilk aşamasında strateji ve taktikleri belirledi; politik çizgi Parti üyelerinin emekçi halkın çoğu tarafından onaylandı. Nikolay Buharin, Feliks Dzerjenskiy, Sergey Kırov, Griforiy Orjonikidze, Jan Rudzutak ve diğerleri troçkizmi ideolojik olarak mağlup etmede önemli rol oynadılar.

"Yirmilerin tam sonuna doğru köylülüğü sosyalist çizgiye sokmak için sert bir mücadele başladı. Bu mücadele özünde, Sovyet toplumunun gelişmesinin yeni aşamasında Yeni Ekonomi Politikası ilkelerinin nasıl uygulanacağı konusunda Politbüro çoğunluğu ile Buharin Grubu arasındaki davranış farkını ortaya koyuyordu.

"Zamanın, hem ulusal ve hem de uluslararası somut koşulları, sosyalist kuruluşun hızında önemli bir artış gerektiyordu. Buharin ve taraftarları, hem hesaplarında ve hem de teorik önermelerinde, 1930 yıllarında sosyalizmin kuruluşunda zaman faktörünün pratik önemini küçümsediler. Her haliyle konumları bir doğmatik düşünüşe ve somut durumun diyalektik olmayan bir değerlendirmesine dayanıyordu. Buharin'in kendisi ve taraftarları hatalarını kısa zamanda kabul ettiler.

"Bu bağlamda Lenin'in Buharin hakkındaki düşüncelerini hatırlamak yararlıdır. Lenin, 'Buharin' dedi, 'yalnızca Parti'nin en değerli ve başta gelen teorisyeni değildir, aynı zamanda ve haklı olarak tüm Parti'nin gözdesidir. Fakat O'nun teorik düşünceleri ancak büyük bir hata payıyla tümüyle marksist sayılabilir; (hiç bir zaman bir diyalektik çalışması yapmadığı ve öyle sanıyorum, tümüyle hiç bir zaman anlamadığı için) O'nda hep skolastik bir yan var. Gerçekler, Lenin'in doğru olduğunu bir kez daha gösterdi."

Bu aktarmadan sonra cevaplandırılması gereken soru ve sorun şöyle formüle edilebilir: Bir liderin bu tür açıklamasından bir yıl bile geçmeden bütün bilim çevrelerinde ve bilimsel ve siyasal yazında bunun tam tersi bir akım nasıl açıklanmalıdır? Kısmen gösterebildim ve daha da gösterebileceğimi sanıyorum; Sovyetler Birliği'nde güçlü bir kol, 1920 yıllarında Sovyetler'de kır kesiminde kulakların daha da zenginleşmesinden korkmamak gerektiğini savunan, yükselen emperyalist tehdite karşın hızlı bir sanayileşmeyi reddederek emperyalizmle uzlaşabileceğine inanan zigzaglar uzmanı bir politikacıyı bayrak yapmak istiyor.

Emperyalizmle uzlaşma, sınıf uyuşmacılığı ve dünya devrimini hep bir başağrısı olarak görme bir politika olacaksa, Buharin'in bayrak yapılması yerindedir; buna şaşmıyorum ve bunu sormuyorum. Soru, SBKP Genel Sekreteri Mihail Garbaçov'un Buharin'i bir kez daha mahkum etmesinden ve Stalin'in çizginin doğruluğunu tekrarlamasından bir yıl bile geçmeden böyle bir akımın egemenlik kazanmasıyla ilgilidir; buradan çıkıyor ve cevaplandırılması gerekiyor.

Batılı Sovyet uzmanlarının, sovyetologların, bu soruya verdikleri bir cevap var; önce bundan söz etmem uygun görülebilir. "Gorbachev's leadership did not disclose the content of a new ideology immediately. Being afraid of resistance by the Party apparatus, it revealed its goals only step by step."(12) Soviet Studies'te yazan bir sovyetolog, Garbaçov liderliğinin yeni bir ideolojinin içeriğini hemen açıklamadığını ve Parti'nin mukavemetinden çekindiği için ideolojisini adım adım ortaya çıkardığını yazıyor. Buna, Mihail Garbaçov'un iktidarının ilk dönemlerinde "karşısındakilere" görünürde bir takım ödünler verdiğini ve sonra bunları geri aldığını ekliyor. Stahanov Hareketi'ne(13) yapmış

(10) Sovyetler Birliği'nde bir kol Babeuf'ü karalama kampanyası başlatırken Fransız Devriminin iki yüzüncü yılı nedeniyle ülkesinde Babeuf hakkında yeni yayınlar çıkıyor.

Claude Mazauric, ed., Babeuf, Messidor, 1988, s. 17

(11) M.Garboçov, Yolumuz Ekim'in Yolu–Öncülerin Yoludur, Ankara, 1987, s. 15

M. Gorbaçov, October and Perestroika: The Revolotion Contieius, Moscow, s. 21

Her iki çeviride de bazı düzeltmeler yaptım.

(12) Vladimir Shlaphtokh, The XXVII Congress–A Case Study of the Shaping of a New Party Ideology, Soviet Studies, January 1988, s. 1

(13) Gorbaçov'un görevinin başında Stahanov Hareketi'ne verdiği önem, Stahanovcularla yapmış olduğu konuşmalar beni de, olumlu olarak, çok etkilemişti. Sosyalist insanı, değer yasasının zembereğinden kurtulmuş yaratık olarak düşündüğüm, başkalarına hizmetten haz almayı sosyalist ahlakın temeli saydığım için, Stahanov Hareketi'nde maddi karşılık olmadan verimi artırma çabalarına hep ağırlık verdim. Y. Küçük, Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Kuruluşu 1925–1940, Ankara, 1988

olduğu övgülere dikkati çekiyor; Garbaçov, Stahanov Hareketi'ni unutmuşa benziyor.

Sorulara verilebilecek cevaplardan birisi budur ve bu cevabın çok yaygın ve nerede ise emperyalist başkentlerde bir politika ilkesi geçerliliğine sahip olduğunu eklemek durumundayım. **Bugün emperyalizm, sosyalist olmayan dünyada, seçmeli caydırıcılık dorktrini ile, düşük yoğunluklu savaş türünden sürekli bir karşı–devrimci mücadele sürdürürken sosyalist dünyada kapitalist restorasyon için barışçıl geçişi seçmiş görünüyor.** 1956 Macaristan, 1968 Çekoslavakya ve 1980 Polonya denemelerinde şiddetli yollar bir sonuç sağlayamıyor; böyle düşünülüyor. Bunun yerine Polonya'daki Leh Walensa liderliğindeki karşı devrimci sendikal hareket ve Sovyetler Birliği'nde Andrey Saharov liderliğindeki sosyalizm düşmanı aydın hareketi, emperyalizm için umutlu dayanaklar oluyorlar; çok haksız olduklarını söylemek zor görünüyor. Emperyalist başkentler, sosyalist sistemle silahlı bir konfrontasyon yerine, sosyalist sistem içindeki kapitalist restorasyon partilerinin giderek güçlenmelerine öncelik veriyorlar; konfrontasyonun veya Garbaçov'un işlerini zorlaştırmanın kapitalist restorasyon partilerinin güçlenmelerini durduracağını düşünüyorlar.

Bu, ayrı; daha derin cevaplar aranması gerektiğini düşünüyorum. İkinci bir cevap iki aşamalı olabilir; önce, Garbaçov, Sovyetler Birliği'ndeki kapitalist yolcular ile sosyalizm düşmanı aydın hareketinin gücünü küçümsemiştir. Sonra, Sovyet toplum biliminin kısırlaşması ve Sovyet estetiğinin durağanlaşması, Sovyet insanında geri ve yoz Amerikan düşüncelerine karşı hiç bir rezistans bırakmıyor; bunun hesaba katılması gerekiyor.

Son nokta ayrı bir inceleme konusu oluyor. Fakat burada, sadece yargılar düzeyinde, belli ipuçlarını vermek istiyorum. Soljenitsin'in estetik değeri, Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarına hiç bir zaman ulaşamaz; yazdığı anti–sosyalist ve anti–stalinist fikraların Batı Avrupa'da roman olarak basılması, Sovyet estetiğinin zaafı olduğu kadar dünya estetiğini de gerileten bir etkiye sahiptir. Anatoliy Rıbakov'un estetik değerinin ise Reşat Nuri'nin romancılığının çok gerisinde olduğunu düşünüyorum; Stalin eleştirisini Soljenitsin ilkelliğine düşürmediği ve Batı dünyasında her zaman Stalin eleştirisine bir pazar bulunduğu için satın alınıyor. Ne kadar okunduğunu söylemek kolay görünmüyor. Cengiz Aytmatov'un sosyalizme ne ölçüde bağlı olduğu, yazdıkları bir de bu açıdan incelendikten sonra, tartışılmalıdır; kimsenin yapmaması halinde ve zamanım ölçüsünde yerine getirmeyi planlıyorum.

Bu yargılar tartışmaya açılıyor; ancak, yargılarla ilgili bir kanıt vermek istiyorum. Sovyet türkolog Radı Fiş, Türkiye'de bir "otorite" sayılıyor; Aydın Üzerine Tezler'in son kitabında bu Nazım Hizmet "uzmanının" Nazım Hikmet ile ilgili yazdıklarının çok büyük bir bölümünün herkes tarafından bilindiğini ve geriye kalanların ise cahilce uydurulmuş dedikodu olduğunu gösterebildim.(14) Fiş, yeteneksiz bir masalcıdır ve Sovyetler Birliği'nde geldiği yere, dünyanın başka bir yerinde gelebileceğini sanmıyorum.

Garbaçov'un ekonomik reformlarının mimarının Profesör Abil Aganbegyen olduğu yazılıyor; yazdıklarını okuyorum. Marksist iktisattan hiç haberi yok; hiç ilgilenmiyor. Batı iktisatını ise en çok Türkiye'de yök Profesörlerinin en bilgisizi kadar biliyor; gericilkte yök Profesörleriyle raatlıkla yarışabilir. Profesör Aganbegyan'ın adının yanında Prafesör Tatyana Zaslavskaya'nın adı yer alıyor; Profesör Zaslavskaya, Sovyetler Birliği'ndeki sorunların sosyoloji biliminin geri kalmışlığından kaynaklandığına inanıyor ve sosyolojiyi canlandırmak için bir Haçlı Kampanyası başlatıyor. Sosyoloji, Saint–Simon'un öğrencisi August Compte tarafından kuruluyor; disiplinlerin en pozitivistidir. Türkiye böyle bir kampanyayı çoktan geride bırakmış görünüyor; Ziya Gökalp, Zaslavskya'dan çok önce bir kez sosyolojiye inandı ve sonradan sosyolog oldu. Baltacıoğlu İsmayil Hakkı ve Fındıkoğlu Ziyaettin Fahrettin türünden Türkiye üniversitelerinin en parlak profesörleri de uzun yıllar sosyolojiye inandı ve bununla Türkiye'yi kurtarmaya çalıştı. Behice Boran da Türkiye'nin dönüştürülmesinde sosyolojiye bel bağladığı için Birleşik Devletler'de sosyoloji doktorası yaptı; olmayınca, politikaya geçti. Başka yerlerde hala bulunabilir; ancak Türkiye'de sosyolojiyi kurtarıcı sayanları ciddiye alanlar giderek azalıyor.

SAHAROV'UN CEVAPLARI, GARBAÇOV'UN SORULARI

Peki Andrey Saharov, ne ölçüde ciddiye alınmalıdır; fizik profesörü olmakla birlikte daha çok "insan hakları" savuncu bir yılmaz savaşçı olarak tanınıyor. Burada ve kısaca, Profesör Saharov'un 1968 yılında New York Times tarafından yayınlanan küçük kitabından aktarmalar yaparak görüşlerini tanıtmak istiyorum. Saharov'un en büyük sorunu, insanlığın sosyalist ve kapitalist olarak ikiye bölünmüş olmasıdır; bunu, büyük bir tehlike olarak görüyor ve fizikçiliği bir kenara atarak yaşamını bu tehlikeyi ortadan kaldırmaya adıyor. "The division of manking threatens it with destruction. Civilization is imperiled by a universal themonuclear war, catastrophic hunger for most oof mankind, stupefaction from the narcotic of 'mass culture' and bureaucratized dogmatism..."(15) insanlığın

(14) Ne Fiş'i ne de Babayef'i tanıdım. Ancak Sovyetler Birliği'ne giden yazarlardan, Nazım Hikmet üzerine, Babayef ve Fiş kaynaklı pek çok anti–sovyet öykü dinledim. Bunlardan birisi ve en çok tekrarlananı şudur: Kendisine tahsis edilen otomobilin şöförü Nazım Hikmet'i öldürmekle görevlendirilir. Nazım, şair adamdır; bir kez şöförün eşinin elini öper. Paşazade'dir; nazik davranmasını bilir. Birgün şöför gelir ve ağlayarak Nazım'ın elini öper. Komployu anlatır ve Nazım'ın elini öptüğü karısının Nazım'ı çok sevdiğini ve bu yüzden Nazım'a kıyamadığını anlatır. Bu anlatım sırasında Nazım'ın yanında ya Babayef ya da Fiş vardır...

(15) A. Sakharov, Progress, Coexistence and Intellectual Freedom, New York Times Books, 1968, s. 27

iki kampa bölünmesini uygarlığın yıkımla tehdit edilmesi olarak görüyor. Nükleer savaş tehlikesi, açlık, mass kültürün uyuşturuculuğuyla sersemleşme ve bürokra-tik doğmatizm, Saharov'un kabusları oluyor.

"In the face of these perils, any action increasing the division of mankind, any preaching of the incompatibility of world ideologies and nations is madness and a criem." Yine inanılmayacağını düşündüğüm için New Yorkta yayınlandığı dilden aktarıyorum; böyle tehlikeler olunca, insanlığın bölünmüşlüğünü artıran her hareketin dünya ideolojileri ve ulusların birbiriyle uyuşamayacağını dile getiren her vaazın bir cinnet ve bir cinayet olduğunu söylüyor. Profesör Saharov, anti–Amerikan görüşlere çok kızıyor ve bugün Sovyetler Birliği'nde giderek daha çok yandaş bulan konverjens savını açıkça formüle ediyor. Sosyalist ve kapitalist dünya görüşlerinin birbirine yaklaşamayacağını söylemek, Profesör Saharov'un itikatına göre, bir cinayettir; yaşamını, böyle bir cinayeti ortadan kaldırmaya adıyor.

Profesör Sahrov, 1968 yılında da, Sovyetler Birliği'nde bir amerikanofil olarak tanınıyor; saklamıyor. Reagan da Saharov'u, Moskova'daki en güvenilir adamlarından birisi sayıyor ve 1988 yılında Moskova ziyaretinde Saharovla görüşebilmek için Garbaçov'u ikna ediyor.

Çok fazla Amerikan yanlısı tanındığı için, 1968 yılında yayınlanan kitapçığında, "22 milyon Amerikan zencisinin yoksulluğunun, haklarının verilmemesinin, aşağılanmalarının trajik yanlarını küçümsemek niyetinde değilim" diyor.(16) Fakat bunu söyledikten hemen sonra şöyle devam ediyor; "Fakat biz, bu sorunun öncelikle bir sınıfsal sorun olmadığını, fakat beyaz işçilerin ırkçılığı ve egoizmine dayanan bir ırk problemi olduğunu ve Birleşik Devletler'deki yönetici grupların bu sorunun çözümüyle ilgilendiklerini açıklıkla anlamalıyız." Amerika Birleşik Devletleri'nde hiç bir fizik profesörünün Amerika'daki zenci sorunu karşısında Profesör Saharov kadar safdil ve yüzsüz olabileceğini sanmıyorum.

"Bana öyle geliyor ki, biz sosyalist kamptakiler, Birleşik Devletler'deki yönetici grubun zenci sorunu çözmesine müsaade etmeliyiz ve bu ülkedeki durumu kötüleştirmekten çekinmeliyiz." Sovyetler Birliği'ndeki insan hakları şampiyonunun Amerika Birleşik Devletleri'ndeki zenci hakları konusundaki vaazı bundan ibaret oluyor. Ancak bu kadar değil, bir de Amerikan milyonerleri var. "At the other extreme, the presence of millionares in the United States is not a serious economic burden in view of their small number." Fizik profesörü Amerika'daki milyonerlerin sayısı az olduğu için bunların da ekonomiye bir yük getirmediklerini söylüyor ve Amerikan işçi sınıfına, bu yüzden bir ihtilal yapmaması tavsiyesinde bulunuyor.(17) Türkiye'de yalnızca mizah dergilerinde yayınlanabilecek görüşlerle Sovyetler Birliği'nde ve Birleşik Devletler'de bir insan "insan hakları" şampiyonu olabiliyor.

Profesör Saharov, sınıf kavramını bilmiyor ve kabul etmiyor; devrim yapmayı yasaklıyor. Bütün bunlara karşın sosyalist devrimin bir yararı olduğuna işaret ediyor; sosyalizmle rekabetin kapitalizmin ilerlemesine neden olduğunu söylüyor. Ayrıca şunları ekliyor: "Sosyalizmin gelişinden önce, ulusal egoizm, kolonyal baskılara, milliyetçiliğe ve ırkçılığa yol açıyordu."(18) Sosyalizm, kapitalizmi terbiye ederek hayırlı bir iş yapmış oluyor ve böylece terbiye olmuş kapitalizmle sosyalizm, iki sistem olarak, yaklaşmaları süreci başlıyor.

"Such a raprochment must rest not only on a socialist, but on a popular, democratic foundation, under the control of public opinion, as expressed through publicity, elections and so forth." Profesör Saharov, iki sistemin yaklaşmasının sadece sosyalist değil, aynı zamanda halkçı ve demokratik bir temele dayanmasını ve kamuoyu tarafından denetlenmesini istiyor.

Profesör Saharov'un görüşlerini, bu inceleme için ayrıntılı sayılabilecek bir uzunlukta aktarmamın nedeni, yirmi yıl içinde ulaştığı sınırlarla ilgili olarak bir tartışma açma imkanından kaynaklanıyor. Garbaçov'un ünlü Kasım 1987 konuşmasının ilk iki bölümünden hoşnutluk duymakla birlikte üçüncü bölümünden rahatsız olduğumu hatırlıyorum; bu üçüncü bölümde iki soru soruyordu. Bunları hatırlatmak gereğini duyuyorum.

"İlk soru savaş tehlikesinin başlıca kaynağı olan emperyalizmin doğası ile ilgilidir. Dış faktörlerin sosyal sistemin doğasını değiştiremeyecekleri bilinen bir gerçektir. Fakat dünyanın bugün erişilen gelişme aşamasında, karşılıklı bağımlılık ve bütünleşme düzeyinde, emperyalizmin doğasını etkilemek ve onun en tehlikeli boyutlarını engellemek mümkün müdür?"(19) Gorbaçov, mütecaviz olmayan bir emperyalizmin imkanını araştırıyor.

"İkinci soru da birincisiyle bağlantılıdır: Kapitalizm militarizmden kurtulabilir ve ekonomik ortamda onsuz iş görebilir ve gelişebilir mi?"(20) SBKP Genel Sekreteri, militarist olmayan bir kapitalizmin imkanlarını tartışıyor.

Çocukça sorular her zaman güzeldir; ancak tüm sorulara cevap aranmalıdır. Kasım 1987 konuşmasında Garbaçov, bu sorulara cevap vermiyor. Şimdi yeni ekonomi politik çabaları içinde ele alınacağı ve cevaplarının verileceği anlaşılıyor.

1988 yılı Ekim Ayı'nda Moskova'da Çağdaş Sosyalizmin Gelişmesi Güncel Sorunları konulu bir uluslararası toplantı yapılıyor; SBKP teorik organı Kommunist, bu vesileyle, SBKP Merkez Komitesi ideolojik işler sorumlusu Vadim Medvedev'e sorular soruyor. Medvedev'in cevaplarının bir bölümünün yeni ekonomi politik çalışmalarını ilgilendirdiğini düşünüyorum.

(16) ibid., s. 74–75
(17) "From this point of view, a revolution,which would be likely to halt economic progress for more than five years, does not appear to be an economically advantageous move for the working people."
Ibid., s. 75

(18) ibid., s. 78
(19) M. Gorbaçov, Yolumuz Ekim'in Yolu, op. cit., s. 47
(20) ibid., s. 48

İncelemeyi, Medvedev'in cevaplarının bir bölümü ile sürdürmek istiyorum.

Soruyu soranın da bilgili ve yargılı olduğu görülüyor; son on yıllarda ve özellikle durgunluk döneminde, Brejniyef yılları kastediliyor, leninist yöntemden ayrılmaların derinleştiği belirtiliyor. "V çastnosti, eto vırazilos' v vıdvijenii tezisa o sozdanii u nas obrestva razvitogo sotziyalizma."(21) Leninist yöntemden ayrılmanın en tipik örneği, Sovyetler Birliği'nde "gelişmiş sosyalizm" toplumunun yaratılmış olduğu tezi sayılıyor; gerçeklere uymadığı ileri sürülen bu tezin neden çok yayıldığı soruluyor.

Medvedev bu soruya, zamanında da bilim adamlarının tümünün bu tezle uyuşmadıklarını söylüyerek cevap veriyor. "Gelişmiş sosyalizm" kavramı, böylece kullanımdan kaldırılıyor ve yerine "çağdaş sosyalizm" geliyor. Kommunist, Medvedev'e, bu kez çağdaş sosyalizmin dayanaklarını ve kaynaklarını soruyor. Kuşkusuz, en önemli kayanğın Lenin'e dönmek olduğu anlatılıyor; ancak Medvedev, Lenin'in düşüncelerinin sürekli olarak geliştiğini vurgulamak gereğini duyuyor. "Şto sami vzglyadi Vladimira İlıça postoyanno razvivalis', v tom çisle preterpeli vajnuyu evoloutiyu pri perehode ot voennogo kommunizma k nepu." Lenin'in görüşleri sürekli olarak gelişmekle birlikte, savaş komünizminden NEP'e geçilirken çok büyük bir evrim geçiriyor. Medvedev, Lenin'in görüşlerinin işte bu çok büyük evrim zamanında ele alınması gerektiğini belirtiyor.

Türkiye'de iktisatçılar, uzun yıllar, Batı Avrupalı iktisatçılara, Ekim Devrimi olmasaydı Sovyet insanının bugünkü refah düzeyine ulaşamayacağını anlatmak zorunda kaldı; önemli ölçüde başarılı oldular. Şimdi Türkiye'de iktisatçıların bir bölümüne, aynı işi bir de Sovyet iktisatçılarına anlatma görevi düşüyor.

İdeolojik sorunlarla ilgili politbüro üyesi, bir soruya cevap verirken, yeni bir sosyalizm tanımı veriyor: "Sotsializm–zakonomernaya stupen' razvitiya tsivilizatsii."(22) Sosyalizm, uygarlığın gelişiminin bilimsel yasalarla varılan bir aşamasıdır; "uygarlık" sözcüğü, sosyalizmi sistemlerden bağımsızlaştırmak için ön plana çıkarılıyor. Sosyalizm, insanlığın bütün başarılarının mirascısı olarak algılanıyor ve bu nedenle, dünyanın her yanındaki deneyimlerden uzak kalamayacağı belirtiliyor. Bu, çağdaş sosyalizm kavramının en önemli kaynaklarından birisi sayılıyor. Bütün bunlar şöyle bir sonuç için hazırlık işlevini görüyor: "nel'zya ogul'nu otmetat' nakoplenniy kapitalizmom opıt liş tom osnovanii, şto eto drugaya sotsialnaya sistema."

(21) V. Medvedev, K. Poznaniyo Sotsializma, Kommunist, Noyabr' 1988, Sayı 17, s. 3

(22) ibid., s. 7

Medvedev, sadece başka bir sosyal sistem olduğu gerekçesiyle, kapitalizmin biriktirdiği deneyimleri boş yere reddetmenin imkansız olduğunu anlatıyor; sadece teknolojik deneyimlerden değil, toplumsal kurumlardan da yararlanılabileceğini ekliyor.

Bundan sonrasını tahmin etmek zor olmamalıdır; "daha 1920 yılı Kasım ayında Lenin, iki toplumsal sistem arasındaki tarihsel sorunu devrimci yolla çözmenin imkansız olduğu sonucuna ulaşıyor."(23) "Yeni" ekonomi politik yazımında, sadece 1920 ve 1921 yılları Lenin'i ön plana çıkartılıyor. 1919 yılının sonlarında dünya devriminden ve kapitalist dünyada bir başka ülkede devrimden önemli ölçüde umut kesiliyor. "Yeni" ekonomi politik, en zengin kaynağını, Lenin'in en umutsuz döneminin kötümser bir yorumundan çıkarmak istiyor.

Buradan bir "kruglıy stol" tartışmasına geçmek istiyorum; Sovyetler Birliği'nde önde gelen iktisat profesörleri ve bilim adamları, Voprosı Ekonomiki Dergisi'nde ve Engels'in Anti–Dühring'nin 110'ncu yıldönümü nedeniyle bir "yuvarlak masa" tartışması yapıyorlar. Bu tartışmayı tanıtmak ve bunun için aktarma yapmak gereğini duyuyorum.

"Kruglıy stol" tartışmasına Profesör A.G. Hudokormov şöyle başlıyor: "Marx ve Engels'in bir çok önermesi bundan yüzyıl veya daha uzun bir zaman önce ortaya atıldı; her güncel olay hakkında onlar mezarlarından çıkıp görüş bildiremezler." Bunlar, Türkiye ve benzeri ülkelerde sık sık telaffuz edilen düşüncelerdir ve önemli olan Sovyetler Birliği'nde de dile getirilmesidir. Profesör Hudokormov, düşüncelerini dile getirirken, konuşmasının başında şunları da ekliyor: "Sovyet ekonomi düşüncesi, bağımsız olma göreviyle karşı karşıyadır ve bugün ortaya çıkan, üzerinde marksizmin klasiklerinin düşünmeleri mümkün olmayan sorunları ele almak durumundadır."(24) Çok açıkça, Sovyet ekonomi düşüncesini bağımsızlaştırma isteği ve ilanı sözkonusu oluyor.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin teorik organı Kommunist'i veya Akedemi'nin iktisat dergisi Voprosı Ekonomiki'yi okurken, çok uzun incelemelerde bir kez bile Marx veya Engels'e ya da Lenin'e atıf yapılmadığını görüyorum. Bu, yeni bir durum oluyor ve bu nedenle gözlenmesi gerekiyor.

Çok açık görülüyor; Sovyet akademisyenleri, önemli bir bölümüyle ve özellikle iktisatçıları, Marx ve Engels'den rahatsızlık duymaya başlıyorlar. Engels' in Anti–Dühring'in 110' ncu yılı vesilesiyle, marksizmin bu önemli kitabı için, geçmiş zamanı ile tam "ustaret" fiilini kullanıyorlar; tam karşılığı "antika oldu" veya

(23) ibid., s. 8

(24)"Mnogie polojeniya Marksa i Engel'sa bıli vıskazanı 110 i bolee let nazad, i po povodu kajdogo sovremennogo sobıtıya oni iz mogilı ne moğut davat' sovetı."

"Sovetskaya ekonomiçeskaya mısl' prizvana stat' samostoyatel'noy, ona doljna razrabatıvat' voprosı, kotorıh ne mogli podumat' v svoe vremya daje klassiki marksizma."

K 110 Letiyu "Anti–Dyuringa", Voprosı Ekonomiki, 1988 Sayı 10, s. 83

"ıskartaya çıktı" demektir. Marx veya Engels tarafından yazılan ve bir komünist toplumun kuruluş ilkeleri üzerine en ayrıntılı görüşleri içeren bu önemli çalışma, artık "ıskarta" ilan edilebiliyor.

Benim *Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Kuruluşu* çalışmamı izleyenler, 1930 yıllarında ve emek değer yasasının alanını genişletmek istediği zaman Anti–Dühring'in Stalin'in de karşısına çıktığını bilirler; Stalin, mujiklerden dönme yeni fabrika işçisinin becerisini ve verimini artırmak için ücret makasını açmak zorunda kalınca karşısında Anti–Dühring'i buluyor. Nesnel nedenlerin zorlamasıyla başlayan bu karşılaşmada, Stalin de, Anti–Dühring'in bazı önermelerini geçersiz ilan ediyor.

ANTİ DUHRİNG'İN ANTİKA ELEŞTİRMENLERİ

Bugün Sovyetler Birliği'nde Stalin karalamasından bir vulgar bilim çıkarmak isteyenlerin, bir yol olarak, yalnızca Stalin'in açmış olduğu kapıdan öldürücü adımlar atmaya çalışmalarını şaşırtıcı bulmuyorum. Stalin karalaması, bir yandan, geriye daha büyük adımlar atmak için gerekli "ideolojik" örtü oluyor ve diğer yandan da, burjuva iktisatçıları ve dünyası ile "converge" edebilmek, yakınlaşarak kaynaşmak için, gerekli bir ödün sayılıyor.

Burada bir parantez açmak ve "sovyet ilgisi" üzerinde yöntemsel bir noktaya değinmek istiyorum. Batılı sovyetologlar ve bunlar arasında en namuslularından olan R. Davies ile en üretken ve dürüstü sayılması gereken E. H. Carr bile, Sovyet araştırmalarının veriminin 1930 yıllarına gelirken kaybolacağına inanıyorlar. Ben de bu etki ve inançla, Birmingham'a, Profesör Davies ile birlikte sovyetoloji çalışmaya gittiğimde 1920 yıllarının ilk yarısını incelemeyi planlıyordum; ilk çalışmalarımdan sonra 1930 yıllarının çok daha önemli ve öğretici olduğunu gördüm. Birmingham'da Merkez'de bu görşülerim etkili olmaya başlarken, Türkiye'ye döndüm.

Carr, son çalışmalarında görüşlerini değiştirdiğini açıkça yazıyor. 1930 yılları, belki de dünya sosyalizm deneyimin en deneyci, en öğretici kesitidir; bir laboratuar olması gerekiyor. Fransız Devrimi'nde Konvansiyon'dan sonra başlayan yeni düşünceleri deneme, Sovyetler'de, 1928 yılından sonra ortaya çıkıyor. Dil üzerine, genetik üzerine, sosyalist gerçekcilik üzerine (25), cinsellik üzerine, insanlığın en cüretli denemelerinin bir bölümü tarihin bu kesitinde gerçekleştiriliyor.

Bu bilgilerden sonra parantez içinde şu iki sonucu ifade etmek durumundayım. Bir: Sovyet iktisatçıları bu dönemi pek az biliyorlar ve hiç ilgilerini çekmiyor. Bu nedenle hem Anti–Dühring'i ıskarta ilan ederken ve hem de Stalin karalamasını yoğunlaştırırken, yaptıklarının daha önce ve kısmen Stalin tarafından da yapıldığını bilmemeleri son derece ihtimal dahilinde görülüyor. İki: Bu dönem büyük bir merak ve soğukkanlılıkla, mutlaka bütünselliği içinde, incelenmelidir; sosyalizmin kuruluşunda, kitaplar kadar öğretici olduğuna inanıyorum.

Yuvarlak masa tartışmasına Profesör G.H. Porov' un görüşleriyle devam ediyorum. "Ya dumayu" diyor, Porov ve devam ediyor. "Engels'in Anti–Dühring' te komünizm teorisinin saflığını sağlamak amacıyla mücadele verdiğini ve bu nedenle kitabında ara biçimlerle ilgilenmediğini düşünüyorum." Porov, "Ya uşye govoril", diyerek şunları da ekliyor: "Anti–Dühring'te geçiş döneminin güçlükleri ifadesini bulmuyor ve özellik bir aşama olarak sosyalizm incelenmiyor." Bütün bu açıklamalar da, Sovyetler Birliği'nde bilimin yönetim için olduğunu çok acı bir biçimde ortaya koyuyor; komünist aşamaya geçiş geriye alınınca ve sosyalist restorasyon, fiili politika olunca, komünist aşamanın ilkelerini dile getirdiği kabul edilen Anti–Dühring ıskartaya çıkartılıyor.

Profesör A.G. Hudokormov'un açıklamalarına dönüyorum. Bir bütünlükle düşüncesini aktarabilmek için aktarıyorum: "Sovyet ekonomisinin önündeki görev sadece pazarı malla doldurmak değildir; görev halka iyi ve kaliteli mal vermektir. Ben, sosyalist devrim olmasa bile bizim buna sahip olabileceğimizi düşünüyorum. "Eslı bı u nas daje i ne bılo sotsiamistiçeskoy revolyuutsii," eğer bizde sosyalist devrim olmasaydı, nüfusun çoğunluğu daha yüksek bir tüketim düzeyine ulaşabilirdi."(26) Saharov, Amerikan işçisine devrim yapmasının ekonomik açıdan kaybına yol açacağını söylerken, Sovyet iktisatçısı da sosyalist devrimin, bugün bile tüketim düzeyini düşürmüş olduğunu yazabiliyor.

Bundan sonra yazılmış "eski"ekonomi politiklerden birisine bağlı kalmayı da mümkün görmiyorum. Ekonomi Politiğin devrimcileştirilmesi sorunu var; Yirminci Yüzyılda bu sorun ikinci kez ortaya çıkıyor.

Türkiye'de iktisatçılar, uzun yıllar, Batı Avrupalı iktisatçılara, Ekim Devrimi olmasaydı Sovyet insanının bugünkü refah düzeyine ulaşamayacağını anlatmak zorunda kaldı; önemli ölçüde başarılı oldular. Şimdi Türkiye'de iktisatçıların bir bölümüne, aynı işi bir de Sovyet iktisatçılarına anlatma görevi düşüyor. Daha zor olsa da, görev görevdir; yapılması gerekiyor.

Profesör Hudokormov'dan bir aktarma daha yapıyorum. Kapitalist "toplumun eleştirisi, tarihte, sadece Marx ve Engels tarafından değil Charles Fourier gibi büyük düşünürler tarafından da yapıldı." Marx ve Engels'in katkılarını küçültmek için hiç bir isim ihmal edilmiyor.

(25) Bu incelemeyi hazırlarken bir dostumla "sosyalist gerçeklik" üzerine tartışmak olanağı buldum. 1932 yılına ait Sovyet yayınlarında "sosyalist gerçekçilik" ele alınan oyuncak projeler" içinde en zayıfı olarak görünüyor.

(26) Voprosı Ekonomiki, op. cit., s. 89

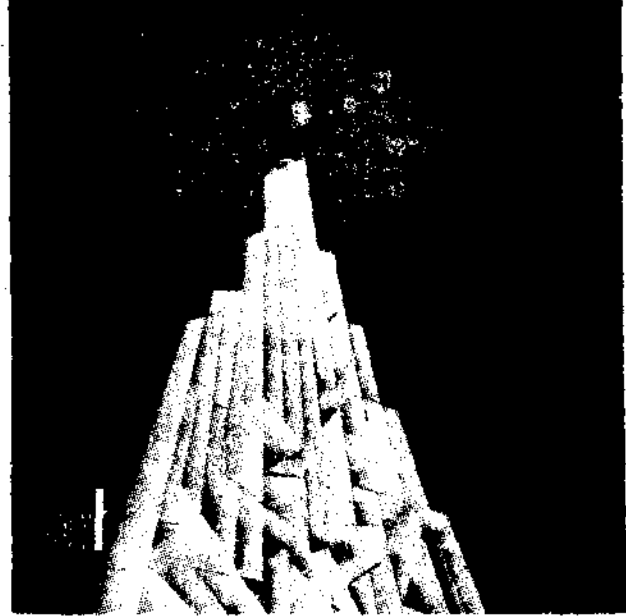
Yuvarlak masa tartışması böylece tartışmasız gelişirken bir yerde bir tartışma çıkıyor. Profesör E.G. Esin, birikmiş olan zengin deneyime bakarak "pazar olmadan sosyalizmin idare edilemeyeceğinin kabul edilmesi gerekir" hükmünü dile getiriyor. Bu da pek itiraz görmüyor. Fakat Profesör V.M. Kim, tartışmalardan ne anladığını özetlerken, "Anti–Dühring'in bir çok önermesinin artık bir tür ıskartaya çıktığını" söylüyor; bunu anladığını ifade ediyor.(27) Masayı yöneten durumundaki Profesör Porov müdahale ediyor ve "Ya, prostite, vas prervu" diyor, "lütfen sözünüzü kesmek durumundayım." Profesör Porov, "ıskartaya çıktı" sözünün açıklanması gerektiğini ifade ediyor ve şu formülü öneriyor: "Bir çok önermenin dayandığı koşulların artık geçerliliği kalmamıştır." Ancak bu kibar formül de, bazı profesörleri ve bu arada Hudokormov'u tatmin etmiyor, yerinden bağırıyor. "Ancak İncil'e yaklaşır gibi de yaklaşmamak gerek!" Anti–Dührin'e İncil'e yaklaşırca yaklaşılmayacağı kabul görüyor.

Bu tartışmayı, yuvarlak masada en çok konuşan Profesör Hudokormov'un bir uzun düşüncesiyle kapatmak istiyorum. Şunları söylüyor: "Hepimiz biliyoruz, kısa bir zaman önce hepimizin saygı duyduğu bilim adamı Profesör Ya. Pevzner, çağdaş koşullarda, ekonomi politiğin Sovyetler Birliği'nde ekonomi biliminin uygulamaya daha iyi hizmet edebilmek için, kapitalizm ile sosyalizmin ortak gelişme sorunlarını, ortak yasalarını incelemeye önem vermesi gerektiğini ifade etti. İzleyicileri daha belirgin konuşuyorlar; artık kapitalizm ile sosyalizmin ortak çizgilerine sahip tek bir sanayi toplumunun var olduğunu, Sovyet bilim adamlarının bu ortak çizgileri incelemeleri ve bu arada P. Samuelson ve benzeri burjuva araştırmacılarının okunması gerektiğini ileri sürüyorlar." Bu söylenenler ve ileri sürülenler, Sovyetler Birliği'nde yeni ekonomi politik çabalarında yelpazenin son derece daralmış olduğunu gösterir.

Paul Samuelson'e gelince, benim de öğretim üyesi olduğum zamanda, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin ekonomi bölümünde, ders kitabı olarak Samuelson okutuldu; Türkiye'de herkes bu kitabı okuduğu için daha sonra Türkçeye de çevrildi. Ancak zaman içinde Samuelson, ODTÜ ekonomi hocalarına ve öğrencilerine fazla yavan geldi; başka bir Amerikan istisatçısının kitabıyla değiştirildi. Şimdi Türkiye'de Samuelson okunmuyor. Sovyetler Birliği'nde bir Samuelson pazarı açılmak üzeredir; öyle anlaşılıyor.

Artık bu incelememi bitirebiliyorum. Bunun için ve gerekli dürüstlükle, çok zaman kendimle konuşmak için doldurduğum kartlarımdan birisini, 10 kasım 1988 tarihli olanı aktarmak istiyorum: "Devrim yaklaştıkça Marx, Engels, Lenin, Stalin normal insan oluyorlar." Bu düşüncemi yazıya döktüğüm tarih ile Vopnsı Ekonomiki yuvarlak masası birbirine yakın düşüyor; fakat önemli ve niteliksel bir ayrılık var.

(27) ibid., s. 97–98

EKONOMİ POLİTİĞİN DEVRİMCİLEŞTİRİLMESİNE ÇAĞRI

Sovyetler Birliği'nde "yeni" bir ekonomi politik yazılıyor. Yazılmakta olanın artık "bizim" ekonomi politiğimiz olamayacağından hiç kuşku duyamıyorum; kızgınlığa ve küfüre yer vermeden bunun kabul edilmesini öneriyorum.

Saptamaların ortak ve eş zamanlı olması yolların ayrılığı anlamına gelmiyor. Kapitalizmde vurguyu tekelci ilişkilerin ortaya çıkarılması noktasına vermek, Medvedev'in yeni görüşleriyle benim yıllardır geliştirdiğim düşüncelerin çakışması, bir tek sonuca yol açmıyor; Medvedev'in bakışı tekelcilik ile "gebermeyen" bir kapitalizm ile "converge" etme yönünde gelişiyor. Benim araştırmalarım ise mücadelenin yeni kavram ve yollarını bulmaya yöneliyor.

Bundan sonra yazılmış "eski"ekonomi politiklerden birisine bağlı kalmayı da mümkün görmüyorum. Ekonomi Politiğin devrimcileştirilmesi sorunu var; Yirminci Yüzyılda bu sorun ikinci kez ortaya çıkıyor. Birisi başında oldu ve şimdi ikincisi kendisini zorluyor.

Yirminci Yüzyılın başı bir yeni "dil" arayışına sahne oldu. Resimde Kandinskiy–Picasso, müzikte Schoenberg–Stravinskiy, fizikte Einstein, hep yeni dili aradılar. Toplumun dönüştürülmesi düşüncesinde bunlara Lenin denk düşüyor; hepsi birbirinin çağdaşı oluyorlar.

Kandinskiy–Picasso, resmi sarstılar egemen olamadılar. Schoenberg–Stravinsky bir yol açtılar. Einstein ise bir geçiş oldu; Kuantum fiziği Einstein'i kendisinden daha çok Newton'a yakın görüyor. **Soldan ve cüretli bir revziyonla marksizme ateşli bir rayiha sokan Lenin, bugün Marx'a, eskisinden daha yakın düşüyor.**

Ekonomi politiğin devrimcileştirilmesinin görebildiğim yönlerini yazmak istiyorum.

Bir: Marx'taki kapitalizme aşırı vurgu ve yer yer sorunların çözümündeki güvenli bakış ele alınmalıdır. Kapitalizmin hızla gelişmesinin çelişkileri artıracağı düşüncesi, çelişkilerin yeterli olup olmadığı araştırmasından daha çok kapitalizmin daha da gelişmesine bağlanma eğilimlerini doğuruyor.

Yirminci yüzyılın başında, sonradan menşevik olarak adlandırılan ve kendilerini daha "doğru" marksist sayanların ayaklarını bu bakış kaydırıyor. Mussoloni ve Hitler'e karşı kararlı mücadeleyi de bu bakış engelliyor.

Bu tür bakışların tekrar ortaya çıkmasını ortadan kaldırabilecek bir yazım gerekiyor.

İki: Burjuvazi zayıf olduğu zaman sosyalizan güçlerle işbirliği yapıyor. Ulusal kurtuluş hareketlerinin başlarında hep zayıf burjuvazini sosyalizan güçlerle işbirliğine razı olduğu ve uygun bir edebiyatı seçtiği görülüyor. Güçlendikçe ara açılıyor ve baskı artıyor.

Üç: Rusya, Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında tarihin pek az kaydettiği şiddette ve parlak bir demokratik mücadeleye sahne oluyor. Rusya'da marksizm, demokratik mücdaleyi içine sindirerek gelişiyor Lenin' in en büyük katkılarından birisi burada düğümleniyor ve politik beceriyi gösteriyor.

Demokratik mücadeleler tarihi şiddetli olmayan topraklarda veya bunları çok geride bırakmış yerlerde ekonomi politiğin daha analitik ve daha koşullu olması zorunluluğu ortaya çıkıyor.

Dört: Ekim Devrimi yirminci yüzyılın en önemli olaylarının başında geliyor. Tek kalması, kendisinin eksikliği sayılamaz ve tek ülkede sosyalizmi yaşatmak için verilmiş bütün çabalar yerindedir. Ancak tek ülkede sosyalizmi yaşatmanın bütün pratik gerekleri, bilimin yönetim için gerekliliği aksiyomuna da bağlı olarak, toplum düşüncesinin içine giriyor. Böylece toplumu dönüştürmeye yönelik düşünce daha eklektik ve çok daha az bilimsel olmak durumunda kalıyor.

Tek ülkede sosyalizmin pratik gereklerinin ve özellikle Komintern içinde Paris'te Thorez ile Moskova'da Dimitrov'un başını çektiği sağ eğilimlerin yarattığı deformasyonlar, ekonomi politikten ayıklanmalıdır; bu da yeni bir yazımı gerektiriyor.

Beş: Devlet kuramı ekonomi politik için büyük önem kazanıyor. Hegel'de ise devlet bütün özgürlük ve mutlulukların kaynağı oluyor; Marx, uzun süre Hegel hayranlığı dönemini yaşıyor.

Hegel'in diyalektiğinin başaşağı edilerek akılcı özün dışarı çıkartılması sorunu tekrar ele alınmalıdır; Althuser, bu sorunun önemini gördü. Ancak çözemedi ve cinnet geçirdi. Bu sorunun Marx'ın yazdığı yönde ve kolaylıkla çözülebileceğini sanmıyorum. Hegel'e vurgu ve bağlılıkların ekonomi politikten çıkarılmasının ne getirip götürdüğünün araştırılmasını öneriyorum. Hem Antik Helen'den beri var olan diyalektiğin gücü ve hem de Kvantum Fiziği ile insanlık düşüncesinin ulaştığı aşama, Marx ve Engels'in değil Hegel'in ıskartaya çıkartılabileceği kanısını veriyor.

Tartışılması gerekiyor.

Hep birlikte ekonomi politiğin devrimcileştirilmesi çalışmasını öneriyorum.

Gelecek insanoğlunun düşüncesindeki en son gelişmelerle Türkiye ve diğer ülkelerdeki tüm pratikleri özümsemeye dayanıyor. ■

Sovyetler Birliği'nde İngilizce olarak yayınlanan Socializm: Theory and Practice *adlı aylık derginin Aralık 1988 sayısında Fyodor Burlatsky'nin haftalık* Literaturnaya Gazyeta *dergisinde çıkmış bir yazısı, sanırız, özetlenmiş olarak ve "Halk Ne Tür Bir Sosyalizme İhtiyaç Duyuyor?" başlığıyla yayımlandı. Halkın ihtiyaçlarını nasıl yansıttığını açıklayan yazı tarihi gerçekleri ve klasiklerin önermelerini çarpıtarak özensiz bir biçimde sosyalizm konusundaki görüşlerini dile getiriyor. Günümüzde Sovyetler Birliği'nde nelerin yazılmakta olduğuna bir örnek olmak üzere İngilizce metinden Dönem Yayıncılık Çeviri Bürosu'nun çevirisiyle sunuyoruz. Yazıdaki dipnotların Burlatsky'e ait olanlarını da çeviriye dahil ettik ve yazının başlığını içeriğine daha uygun bir biçimde değiştirdik.*

NE TÜR SOSYALİZM İSTİYORUM?

Fyodor BURLATSKY

Sovyet halkı ne tür bir sosyalizme ihtiyaç duyuyor? Bu, Sovyetler Birliği'nde çok tartışılan bir konudur. Pravda'nın uygun bir biçimde ifade ettiği gibi toplumu tutsaklaştıran ve onun sosyalizmin olanaklarını eksiksiz gerçekleşmesini engelleyen tortu ve bozuklukları tasfiye edip sosyalizmin Leninst özünü yeniden canlandırmalıyız.

Bugünlerde sosyalizm kavramını gözden geçirmekteyiz. Bu Lenin'e yeniden dönebilmemiz, Stalin'in mirasını aşmamız ve 70 yılı aşkın bir süredir sosyalizmi kurmakta olan Sovyet halkının çıkar ve özlemlerini dile getirebilmemiz için yapılmaktadır. Bir başka husus daha var. Öteki 14 sosyalist ülke insanının deneyimleri değerlendirilmeli ve teknolojik devrim çağında kapitalist dünya ile rekabetin gerçekci bir irdelenmesi yapılmalıdır. İnanıyorum ki, günümüz sosyalizmine ilişkin düşüncenin özü burada yatmaktadır.

SOSYALİZMİN BOZUKLUKLARINDAN KURTULMA

SSCB'deki prestroykanın karşıtları ilk dönemlerinde karşılaşılan zorluklardan yararlanarak onun yürümeyeceğini ileri sürüyorlar. Asla başka gezegenlerden gelmiyen insanlar tarafından glasnost ve değişik fikirler ileri sürme hürriyeti kullanılmaya başlamıştır. Onların düşünce biçimleri Stalin'in kişileri putlaştırma döneminin zor koşullarında, 1960'ların hızlı büyüme ve hayal kırıklığı, özellikle de, otoriter–pederşahi siyasi kültürün sonuçları henüz aşılamamışken ortaya çıkan tıkanıklık dönemlerinde oluşmuştur. Glasnost halkın aynasıdır ve ondan ürkmemektedirler. Dahası, aynada gördüklerinden korkmamaları için toplumun görüntüsünün değiştirilmesi gerekir.

Tutucu güçler glasnost ve henüz çok küçük olan ekonomik sonuçlar arasındaki dengesizliğe işaret etmektedir. Fakat, buluşcu reformların yeterince çabuk etkili olamamasının sorumluluğu, herşeyden önce, bu güçlerde aranmalıdır.

1960'larda halledilmemiş olan, Stalin döneminde şekillenmiş bulunan yönetim sistemi günümüzün başlıca sorunudur. Özellikle Stalin'in kişilerin putlaştırılması döneminin izlerini taşıyan bazı koşulların defedilebilmesi için SBKP'nin cesaret ve kararlılığa ihtiyacı vardır. Eskimiş büyüme kavramlarından arınmak ve sosyalizmi deforme etmiş ve halkın yaratıcı potansiyelini zincirlemiş herşeyi atmak gerekir.

POLİTİK DÜZENİN SOSYALİST ÖLÇÜTLERİ

İnsanoğluna hizmet etmeyen bir politik düzenin varolma hakkı olamaz. Bu herhangibir siyasi rejimi, özellikle de bizimkini değerlendirmede kullanacağımız bir ölçüttür. Bu, aynı zamanda sınıfsal bir ölçüttür. Sadece çalışanların, yani işçi, köylü ve aydınların, refahlarını ve kültürlerini gerçekten sağlamayı başarabilen bir rejime sosyalizm denebilir. Eğer bu ilkeyi kabul edersek herşey yerli yerine oturur. Çin'in, hiç değilse bugün erişmiş bulunduğu gelişmişlik düzeyinde, uyguladığı aile mukavelesi hem üretici güçlerin gelişmesi hem de yaşam düzeyinin yükseltilmesi konusunda son derece etkin olmuştur. Bir başka deyişle, bu sadece sosyalizmin değil aynı zamanda etkin sosyalizmin de bir biçimidir. Kırsal ve kentli nüfusa hatırısayılır derecede yüksek yaşam düzeyi sağlayan ve aynı zamanda SSCB'dekinin en az iki katı ürün ve işgücü verimliliğine tekabül eden hektar başına 2 tonluk buğday üretimleriyle Çekoslovakya ve Macaristan'da uygulanan gönüllü kooperatifçilik anlayışı çok yararlı olmuştur. Dolayısıyla gönüllü işbirlikleri kovkozlardan daha etkindirler.

Ya da hektar başına 3 tonluk buğday verimliliğine ulaşmış ve SSCB'dekinden çok daha değişik, aslında, Batı'daki büyük endüstriyel çiftlikler gibi örgütlenmiş Yugoslav devlet çiftliklerine bakabiliriz. Bunlar bizim devlet çiftliklerimizden daha mı az yoksa daha mı çok sosyalisttirler? Ya da hizmetin düzgün ve makul fiyatlarla sunulduğu Polonya, DAC ve Macaristan'daki özel ya da aile işletmeleri olarak çalışan dükkan, kafeterya ve atölyelere bakabiliriz. Bu sosyalizmden bir geri dönüş müdür? Ve Macaristan, Çekoslovakya, Polonya ya da Yugoslavya'daki herhangi bir kimsenin, eğer parası varsa, istediği ülkeye gidebilmesi burjuva liberalliğinin geri gelmesi midir?

Sosyalist ülkelerde şekillenmekte olan benzer ve aynı zamanda farklı iktisadi modelleri değerlendirmeye ihtiyacımız var: Planlı meta ekonomisi (Çin), piyasa gereksinimlerine dayalı planlama (Macaristan) ve piyasa ekonomisi (Yugoslavya). Ekonomik reformlar uygulayan öteki sosyalist ülkelerin sadece olumlu deneyimlerini değil fakat aynı zamanda o ülkelerde or-

taya çıkan yeni sorunları ve zorlukları da analiz etmeliyiz.

SOSYALİZMİN BOZULMASININ ETKENLERİ

Sosyalizm SSCB'de neden ve nasıl bozuldu? Bir kere, daha 1920'lerde iki sosyalizm kavramı ortaya çıktı ve uygulamada iki model birbiriyle çekişti.

Biri savaş komünizmiydi. Bu model Sovyet Rusya'daki iç savaşın ve ülkenin Batılı ülkelerce işgal edilmesi sonucu ortaya çıktı. Bu, aynı zamanda, komünizme olası "atlama" konusunda anarşistimsi görüşleri yansıtıyordu. Uygulamada köylülerin ürünlerinin ihlali, zaptı ve el konmasının zaferi ve emeğin ürünlerinin değişiminin engellenmesi demekti.

Öteki model NEP'tir (Yeni Ekonomik Politika) ve çeşitli tipten yani devlet, kooperatif, özel gibi işletmelerin birbiriyle serbestçe rekabet ettikleri ve köylülerin ürünlerini, mamul mallarla değişmek için serbestçe pazarladıkları bir meta ekonomisine dayanır. NEP'in önemli bir unsuru Parti, sendikalar, Sovyetler ve yerel düzeyde demokrasi ve sanat ve kültürde farklı akımların çatışmasıydı.

NEP'in neden ve nasıl terkedildiğine çok fazla girmeden, sosyalizm konusunda iki akım, iki yaklaşım, iki kavram arasındaki mücadelenin SSCB'nin tüm tarihinin ve özgürlük hareketinin tarihinin bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Özgürlük hareketinin doğuşundan itibaren iki eğilim sosyal demokrat (bu durumda Bolşevik) ve savaş komünizmi ya da kışla tipi komünizm arasındaki çatışmanın belirgin olduğu vakadır. Bu ayrılık bizim seleflerimiz zamanında başlamıştır: Bir tarafta Saint–Simon(1) ve diğer tarafta Babeuf(2) ve yine bir tarafta Marx ve diğer tarafta Bakunin(3). Marx, kendisi de, Bakuninci akımı komünizmin hastalıklı gölgesi ve kışla–tipi komünizm olarak nitelemiştir.

Bu akım Leninst partide özellikle güçlüydü. Geri kalmış bilinç düzeyine ve kitlelerin otoriter–pederşahi siyasi koşullanmalarına dayanıyordu. O zamanlar, Lenin'in sağlığında Parti'nin Merkez Komite Politbürosu'nun en az yarısı zaman zaman "sol–komünizme" yatkındı. Sürgününden sonra ve son günlerine kadar Lev Troçki solcu fikirler vazetmeyi sürdürdü.

Bu konuda kaydedeğer olan Lenin'in siyasi vasiyetinin ve sosyalist inşaat için taze bir yol ve sosyalizm için yeni bir görüşün önemini kavrayan Nikolay Bakarin(4) ve öteki liderlerin varlığıdır. Endüstrileşme, kollektifleştirme ve ülkenin sınai ve savunma gücünü artırmak için Stalinist yöntemlerin alternatifi var mıydı? Vakaların yerine spekülasyonların konduğu tarih biliminde görülmemiştir. Olan olmuştur ve başka türlü olamazdı, denir. Fakat bu doğru değildir. Gelin, çok basit bir soru soralım: Eğer Lenin 10 ya da 20 yıl daha uzun yaşasaydı, ülkemiz 1937–1938 döneminde üstüne yıkılan acı yargılamalardan ve toplu baskılardan gene de geçecek miydi? Asla. Bir başka soru daha soralım: Eğer Parti'nin 13'üncü Kongresi (1924 Mayısı) Lenin'in arzusunu yerine getirse ve Stalin'i Parti Merkez Komitesi Genel Sekreterliği görevinden alsaydı ne olurdu? Kuşkusuz, yolumuz daha kolay, çok daha insani ve çok çok fazla verimli olurdu.

Stalin siyasi faaliyetinin daha en başından itibaren solcu eğilimi benimsedi. Dolayısıyla, savaş komünizmi döneminin ekonomik politikalarını değil de NEP'i tebarüz ettiren Lenin'in vasiyetindeki fikirleri anlayamadı ya da kasıtlı olarak reddetti.

VURGUYU KOMÜNİZM'E "SIÇRAMAK"TAN KAYDIRMAK

Stalin yavaş fakat ısrarlı bir biçimde Lenin'in açıklamalarındaki vurguyu değiştirdi. Tüm bu değişiklikler de bir hedefe yönelmişti: Vahşetin kutsallaştırılması Onun gözünde devrim, ekonominin sosyallaştırılması, kültür idaresi ve tüm diğer değişimler kaba vahşet ile eşanlamlıydı. Bu, endüstrileşme, kollektifleştirme, parti mücadele biçimleri ve toplumsal dönüşümün genel süreci yöntemlerini belirledi. Stalin'in 1930'lar başında, kendi çağının gelişimi için paraleller ararken Rus tarihinin Korkunç İvan (1530–1584) ve Büyük Petro (1672–1725) gibi benzeşmez Çar'ları düzeyinde kişiliklerden medet umması bir rastlantı değildir. Ülkenin şaşaasını güçlendirmek için en acımasız yöntemlerin kullanılmasının kaçınılmaz olduğunun ikna için adı geçen Çar'ların deneyimlerinden yararlandı.

Parti'nin 1939'daki 18'inci Kongresi'ne Stalin doğrudan doğruya komünizme geçme zamanı geldiğini ilan etti. Komünizmin anlamını açıklamakta net değildi; ya herkesin istediği kadara sahip olmasını ya da genel eşitliği ima ediyordu. Gereksinmelerin, yeteneklerin ya da olanakların eşitliğinin mi kastedildiği ise muğlak bırakılmıştı. Açık olan, komünizm cennetine "sıçrama" için tüm bir neslin kurban edileceğiydi. Bu politika ülke ekonomisinin normal işleyişini altüst etti, kovhozları devlet kontrolü altına soktu ve yoğun olarak mahkum emeği sömürdü.

Ömrünün sonuna doğru yazdığı **SSCB'de Sosyalizmin Ekonomik Sorunları** adlı eserinde (1952) Stalin komünizme "sıçrama" için kendi senaryosuna geri döndü. Ürünlerin doğrudan takasına ivedi geçişi, mal ve hizmetler için ödemelerin gittikçe kaldırılması ve meta–para ilişkisinin sınırlandırılıp sonunda tamamen kaldırılmasını önerdi. Onun sosyalizmde değer yasasının değişik bir biçimde işlediği fikri ekonomik gelişimde dengesizliklere yol açan çarpık bir fiyat oluşum sistemi ve keyfi işletmecilik teorik gerekçeler oluşturdu.

Komünizme "sıçrama" fikri ile devlet baskısı inancı nasıl biraraya geldi? Troçki'nin bir yanıtı vardı. Troçki proleterya diktatörlüğünü bir lambaya benzetti; fitil yanıp bitmeden önce ani bir parlama geçirir. Açıklama şöyleydi: Devlet ortadan kalkmadan önce devlet baskısı zirvesine ulaşacaktır. Görüldüğü gibi her ütopyanın bir çürük yanı vardır. Dolayısıyla, Stalin sosyalist inşaat başarılar kazandıkça sınıf düşmanlarının direnişlerinin artacağını ve sınıf mücadelesinin keskinleşeceğini öne sürdü. Bu, Komünistler'e, parti üyesi olmayan işçilere ve köylülere yönelik terörün hüküm sürdüğü 1930'ların baskıları üzerine düşen aynı "lamba"nın parlayan son ışığının gölgesi değil midir?

Stalin tarafından geliştirilmiş kişilerin putlaştırılması ideolojisi ve onun kışla–tipi ütopyacı komünizme "sıçrama" fikirleri Sovyetler Birliği'nin gelişimini durdurdu. Doğu Avrupa ülkelerinde ve Çin'de sosyalist yapılanmayı ve kapitalist ülkelerde de sosyalizme olan güveni olumsuz yönde etkiledi. Stalin sosyalist inşaat görevini yaygın sosyalleştirme sürecini devletleştirme ile özdeşleştirerek basitleştirdi. İlk olarak sınai kuruluşlar devlet denetimine girdi. Sonra kollektif çiftlikler

aslında devlet tarafından işletilen çiftliklere dönüştü. Süreç ekonomik yaşamı kapsadı ve yavaşça entellektüel yaşama ve kültür kuruluşlarının, yayınevlerinin, tiyatro, okul, üniversite ve hastanelerin ve sporun yönetimine kadar yayıldı. Bürokratik yönetimin kaynakları devlet memurlarının seçilmeyip de atandıklarını düşündüğümüzde çok daha açık olarak görülecektir.

"DEVLET SOSYALİZMİ" YOLUN SONUNA GELİYOR

Stalin sonrası dönemde teori ve pratiğimiz onun iki görüşünün yanlışlığının, büyük çapta, farkına vardı: Stalin'in baskının mutlak gücüne olan inancı ve komünizme "sıçrama" arzusu. Buna karşın, Stalin'in "devlet sosyalizmi" fikri zedelenmemiş olarak duruyor. Tırnak içine almamın nedeni belirsizliğini, rastgeleliğini ve yetersizliğini anlamamdandır. Sosyalizmin kurulmasında ekmek, ayakkabı, makina ya da kitap gibi hiçbir maddi şey üretmemesine karşın devletin, çalışan halkın ve onun partisinin değil de, devletin önemli bir rol oynamayacağı fikri Lenin'in değil, Stalin'indir. Tüm bu üretim halk tarafından gerçekleştirilir ve devlet sadece iyi ya da kötü bu süreci denetler.

Leouid Brejniyev devletin mutlak gücüne ve örgütleme olanaklarına tam olarak inandı. 1964'te ülkenin yönetimine geldiği zaman, selefi Kruşçov'un "ilkelerini" alt etmekle ve daha önceki uygulamalara geri dönmekle herşeyin düzeleceğine inandı. Tüm Sovyet liderlerinden daha çok örgütün gücü hayaline kapıldı. Onun yönetimi sırasında bakanlıkların ve devlet organlarının sayısının yüzü aşmış olmasına şaşmamak gerekir. Stalin zamanında bile bu sayı bunun ancak üçte biri kadardı. Örgütleme çözümlerinin devlet yüksek ricali inhisarında bulunması gerektiği inancı bugün bile geçerliliğini sürdürmektedir. Bununla birlikte, "devlet sosyalizminin" bu biçimi teknolojik devrim çağı olan günümüzde yetersizliğinin görülmesi ile yolunun sonuna gelmiştir. Özellikle iç savaş (1918–1920) ve Büyük Yurtsever Savaş (1941–1945) dönemleri gibi kritik zamanlarda aşırı merkeziyetçilik ve devlet baskısı kaynakları seferber etmek ve çabaları yoğunlaştırmak yönünde yararlı olmuştur. Fakat, bugün bu biçim ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamın tüm alanlarında gelişmeyi engelleme eğilimindedir. Yavaş ve özenli bir biçimde, geçici olarak "tüm halkın kendi yönetiminde sosyalizm" diye adlandırabileceğimiz yeni bir biçime dönüştürülme ihtiyacındadır.

Bu merkezi önderliğin yokolacağı anlamına gelmez. Özellikle dahili ve harici ekonomik, enformasyon ve insani bağlar artan bir biçimde karmaşıklaşırken devletin tümüyle "dağıtılması" fikri yakışıksızdır. Fakat, bu devletin gücünün, öşlevlerinin, yetki ve tercihlerinin önemli bir bölümünü sivil bir topluluğa ve onun kurumlarına bırakması demektir.

GİRİŞİMCİ ÜYELERE SAHİP TOPLUM

Mikhail Garbaçov, bir keresinde, sosyalizmin insiyatife sahip insanlardan oluşan bir topluluk olduğunu söylemişti. "Devlet sosyalizmi" çalışan halkın insiyatifini zincirlediği için mahkum edilmiştir. Her insiyatifin cezalandırılabileceğine ilişkin acı fıkra hâlâ anlatılmaktadır.

Bugünkü yapısal değişiklikler SSCB'de girişimin cezalandırılmayıp ödüllendirildiği bir sosyalizm biçiminin yaratılmasını öngörmektedir. Sovyet halkı heryerde açıkca şunu söylüyor: Bize ne yapacağınızı söylemekten vazgeçin ve uygun gördüğümüz gibi çalışmak için bize bir fırsat verin. Bu türden sözler köylüler tarafından telaffuz edilmektedir. Fabrikalarda, eğitim kuruluşlarında ve yaratıcı sendikalarda duyulmaktadır.

Kendiniz için düşünün; Lenin'in bu sözü artık Sovyetler Birliği'nde tüm bilimsel ve Parti merkezlerinde duvarlara yazılabilir. Teknolojik devrim, ekolojik gerginlik ve nükleer tehdit, bütün bunlar Komünistler'e yeni ve karmaşık görevler yüklüyor. Cesur ve zeki siyaset bilimcileri bu sorunları çözmeye başlarken, sadece bugünkü değişimin boyutlarından korkan ve anlayamıyan katı bağnazlar kınıyorlar.

Öyleyse daha etkin demokratik ve insani sosyalizmin yeni modeli nedir? Henüz sadece bazı kaba hatları belirlenebilir. Öngörülen maliyet hesaplarına ve çeşitli kamu ortaklıklarına dayanan planlı bir meta ekonomisi, devlet mülkiyetini tüm halkın mülkiyeti düzeyine yükselten ve kooperatif, aile ve kişi girişimlerini güçlendiren bir biçimdir. Ekonomik (sosyalist) rekabeti ve devletin toplum tarafından denetlendiği sivil toplum gelişimini öngören bir biçimdir. Engels'in üreticilerin genel birliği diye adlandırdığı ile gücün yetki sınırlarının ve işlevlerin Parti devlet ve kamu kuruluşları arasında paylaştıldığı bir biçimdir. Bürokrasizmin engelleyici biçimleri elenmeli ve devlet "az fakat daha iyi" ilkesine göre yönetilmelidir. Öz–yönetimin geliştiği ve siyasi süreç ile seçilmeyi, personel devrimi ve profesyonelliği güçlendirecek biçimde genel kamuoyunu biçimlendirmedir. Bir dizi değişik kültür akımı bulunmalıdır. Aynı zamanda sosyalist kişiliğin biçimlendirilmesi, otoriter–pederşahi kültür geleneğinin yıkılması ve yerine sosyalist geleneğin kurulmasıdır. Tüm bu değişim sosyalizmi, SBKP'nin saygınlığını ve tüm halkın devletini güçlendirmeye yöneliktir.

NOTLAR

(1) Claude Henri de Rouvoy Saint–Simon (1760–1825), Fransız filozofu, ütopyacı sosyalist. Öğretisi bilimsel sosyalizmin ideolojik kaynaklarından biridir.

(2) Gracchus Baeuf (1760–1797), Fransız ütopyacı komünisti, "Eşitlik Adına" (Eşitler Cumhuriyeti demek istiyor, TK) hareketinin liderlerinden.

(3) Mikhail Bakunin (1814–1876), Rus ihtilalcisi, anarşizmin kurucu ve teorisyenlerinden.

(4) Nikolay Bukarin (1888–1938), Parti ve devlet lideri, iktisatçı ve propagandacı. 1917 Ekim Devrimi'nden sonra Leninst Parti'nin Merkez Komitesi Politbüro üyeliğine seçilmiş, Pravda ve İzvestia gazetelerinin editörlüğünü ve Komintern Yürütme Komitesi üyeliği yapmıştır. 1938'de temelsiz baskı önlemlerine maruz kalmış, devlete karşı faaliyetle suçlanmış, mahkum olmuş ve idam edilmiştir. 1988'de N. Bkarin iade–i itibar edildi. N. Bkarin hakkında daha fazla bilgi için sosialism: Theory and Practice dergisinin 1988'de yayımlanan 5'inci sayısında "Lenin' in Siyasi Vasiyeti" ve 10'uncu sayısında "Ilyiç'i hatırlıyorum" adlı kendi yazılarına (hic) bakılabilir.

"Tabiat, sosyete ve insan arasındaki bağ büyük fırtınalarda bütün kuvvetiyle ortaya çıkar. Ve tabiat, sosyete ve insan arasındaki bağ, diyalektik birliği, bir filozofi kitabının sayfalarından gözleriniz anlayamazsa, kulaklarınız onu Beetoven'den dinlesin."

N. HİKMET

ÜÇ AYDINLANMA VE AVRUPA

Eyüp DEMİR

Hayal gücüyle beslenemeyen insan aklı düşünme eylemine, sınırlarla başlamaya eğilimlidir: belli sınırlar koyarak başka sınırlara varmak istiyor. Teorik fizik bir evren modeli kurmak isterken ortaya attığı Bing–bang ya da büyük patlama kuramı insan aklının evrende de sınırlar araması sonucu ortaya çıkıyor. Bilim sınırları aştıkça zor durumda kalan kilise, büyük patlamanın öncesinde tanrıya bir yer bulabilmiş, bu oldu bittiye getirilmiş parselleme çabası bing–bang kuramcılarının bir kısmı tarafından hemen onanmıştı. Sakatlığı nedeniyle teorik fizikle ilgilenmek zorunda kalan Stehpen W. Hawking bu kuramın ortaya çıkardığı sorunları biraz karıştırınca tanrı yine göçebeliğe mahkum oldu. Bu sorunların büyük bir kısmı bizzat böyle bir başlangıç koyma durumundan kaynaklanıyordu. Hawkıng evrene böyle bir başlangıç koyulamayacağını ileri sürüyor.

Sonsuzluğu ya da sınırsızlığı kavramak yeni bir akıl gerektiriyor; şimdi sorun budur.

Çok söylendi: bilim sınırların ötesinde gelişebiliyor.

Bu önerme sanat için daha çok geçerlidir.

Aydınlanma çağının öncüleri, hümanistler, skolastik felsefenin kaderci, karamsar sınırlarının ötesine geçerek,iyimser, insancı bir dünya görüşü geliştirirlerken aynı zamanda bütün orta çağın değerlerini de sorguladılar. Öncü Moliere, Tartuffe ile bezirgan din adamı tipine saldırdığında aldığı tepkiler, zorlanan sınırların genişliğini ve derinliğini bütün boyutlarıyla göstermişti. Bir kısmı bu sınırların azameti karşısında daha tavizkar olmayı, daha çok eğilip bükülmeyi öğrendiler. Eresmus bu nedenle hümanist geleneğin insan tipine daha çok yakındır. Kiliseyle uyumlu yaşamanın yollarını öğrenmişti Eresmus.

Moliere göre Eresmus'un şiddeti daha dolaylıdır; çatışmadan değiştirmeyi denemiştir. Sınırı aşmayı göze alamayınca evrime razı olmuştur Eresmus.

Sınırları aşmayı göze alamamak evrime razı olmaktır.

Şiddet ve salınan korku evrime razı etmek içindir.

Sınırları zorlarken sınırda olmak; aydınlanma ve kapitalizm bunun ilk örnekleridir. Ancak kendi içinde sınırları aşanlar ortaya çıktıkça her ikisi de daha uzlaşmacı oldular. Kendilerini geriye çektiler.

Kapitalizm ise yeni sınırlar koyarak başladı. Mekanda sınırlar böylece ortaya çıkmıştır. Kapitalizm, feodalitenin küçük belirsiz sınırları yerine daha gelişmiş ulusal sınırlar koyarak, mekanda genişlemeler yaratarak gelişebilmişti. Giderek kendi koyduğu sınırları kutsal ilan etmeye başladı. Bing–bang kuramında olduğu gibi Marks ve Engels bu sınırların bir gün ortadan kalkacağını söyleyinceye kadar kimse kuşku duymamıştı bu kutsallıktan.

Marks ve Engels sınırları sorgulayarak başladılar.

Ençok etkilendikleri Hegel, Prusya devletini kutsayarak kendi düşüncesine bir sınır koymaktan kaçınamamıştı. Eresmus'un tersine Hegel, teslim olmuştu. Süreklilik ya da sınırsızlık bir başka yerden devralındı; bu konuda Beethoven daha yakındır Marks'a, George THOMSON'un deyişiyle "Beethoven sınır tanımaz. Onun diyalektiği 'insanın pratik duyusal etkinliği'nin sonsuz saklı güçlerini sanatsal bir biçimde dile getirir. Bu bakımdan Beethoven da en azından Hegel kadar öncüsüdür Marks'ın(1). Beethoven bu anlamda yalnızca Hegel'in değil Eresmus'un da tersidir. Hiç bir taviz vermeden hiç bir uzlaşmaya girmeden yaşamıştır Beethoven, yaşadığı sürece yaşamın sınırlarında dolaşmıştır.(*)

....

Çünkü bir insan
Mutlu Tanrılarla
Ölçmesin kendini
Kalkıp yerinden

(*) Eresmus geleneğinin temsilcisi ise daha çok Goethe'dir. Bu iki ayrı kişiliğin karşılaşmasında çatışma kaçınılmazdı. Bir kaynakta Beethoven ile Goethe arasında geçen bir olay hakkında şu bilgiler veriliyor: "Beethoven, Goethe'yle anlaşamayacak kadar kaba ve hırçındır. Goethe'yle yaptıkları bir gezintiyi Beethoven şöyle anlatmıştır: Krallarla prensler profesör ve özel danışman yapabilirler. İnsan onlara ünvan ve nişan verebilirler. Ama büyük insan, dünyanın dışkısı üzerinde yükselen zeki adam yaratamazlar. Oysa, benimle Goethe gibi iki adam yan yana geldi mi bu bayların bizim büyüklüğümüze saygı göstermeleri gerek. Dün akşam eve dönerken yolda imparator ailesine rastladık. Uzaktan görüşmüştük. Goethe, yolun kenarında selama durmak için kolumdan çıktı. Kendisine bütün içimi boşalttım ama dinletemedim. Baktım ki olmuyor, ben de şapkamı iyice başıma geçirdim, redingotumun düğmelerini ilikledim ve iki elim arkamda, en kalabalık topluluğun içine daldım. Düklerle adamları iki yana çekilerek bana yol açtı. Dük Radolphe şapkasını çıkardı, ilk selam veren de imparatoriçe oldu. Büyükler bana saygı gösterir. Eğlenmek için alayın Goethe'nin önünden nasıl geçeceğini de izledim. Goethe yol kenarında, şapkası elinde, yerlere dek eğilmişti. Sonradan adamakıllı çıkıştım. Goethe'ye hiç acımadım" (Goethe–Seçmeler, Salah Birsel. Milliyet Yayınları. 1972. s. 82)

Değerse başıyla
Yıldızlı göklere,
Kurtulur ayağı
Bastığı topraktan
Eğlenir yel, bulut
Bu hevesiyle

Faust'a gökten en güzel yıldızları isteten Goethe "İnsanlığın Sınırları"nı yazarken henüz temkinlidir, ama yine de koyduğu sınırı zorlamaktan alamıyor kendini:

Nedir ayıran
Tanrıyı kişiden?
Sayısız dalgalar
Durmadan değişen
Ölümsüz bir akış:
Bir dalga kaldırır,
Bir dalga yokeder.
Ve bizi batırır
Küçücük bir çember
Sınırlar bu ömrü
Sayısız nesiller
Durmadan dizilir
Daima var olan
Bu sonsuz zincire

Sınır budur: Sınır, bizi sınırlayan bu küçücük çemberin daima var olan sonsuz zincirin bir halkası olduğunu bilmektir.

Aydınlanma ve kapitalizm herşeyin merkezine yerleşmiştir artık: daha çok aydınlıklar filozofları için bir düş kırıklığı ile birlikte Engels, "Aydınlıklar filozoflarının görkemli vaatleri karşısında 'usun utkusu' ile kurulan toplumsal ve siyasal kurumlar, acı bir biçimde aldatıcı karikatürler olarak göründüler"(2) diye yazıyor. Ütopyacılar bu düş kırıklığının çocuklarıdırlar. Burjuva toplum kendi sınırlarını koymuştur ve siyasal ideallerinden vazgeçmiştir. Aydınlanma ve kapitalizm kendi geçmişiyle ve söyledikleri ile tutarsızlaşmıştır. Engels aynı yerde modern sosyalizm için "teorik biçimi bakımından başlangıçta, 18. yüzyıl Fransa'sındaki büyük Aydınlıklar çağı filozofları tarafından konulan ilkelerin daha gelişmiş ve tutarlı olmak isteyen bir uzantısı olarak ortaya çıkar"(3) diyor. Bu artık yeni bir çağdır.

Yeni çağda geçmişiyle tutarlı olmayı istemek tutarsız olmaktır. Yeni çağda, başka bir aydınlanma hareketinin başladığı bir uç ülke olan Rusya'da aydınlanma hareketinin ilk mirasçıları halkçılar böyle bir tutarsızlığın ürünü oluyorlar. Aydınlanma üzerine bir kitap Rus aydınlanmasının öncülerini "Burjuva demokratik hareketin ilk sözcüleri olan halkçılar, bir yönüyle hayalci bir toplumculuğa, öte yandan da Batı Avrupa aydınlanma hareketine ve özellikle Feurbach düşüncelerine bağlıydılar."(4) Biçiminde tanımladıktan sonra içine düştükleri tutarsızlıkları belirterek devam ediyor; "Ama bunları aydınlanmanın klasik biçiminden ayıran bir yön de vardı; Rus aydınları, yalnızca Rusya'daki feodalizme ve mutlakiyetçiliğe değil, aynı zamanda Avrupa'daki kapitalizme ve burjuva düzenine de karşıydılar, Rus halkçıları, kapitalizm öncesi bir köylü-toplumundan kapitalizm aşamasını yaşamadan, doğrudan çağdaş bir topluma geçilebileceğini düşünüyorlardı. Bu düşünce, onların bir tür küçük burjuva demokratik nitelikli hayalci toplumculuğun savunucusu durumuna gelmelerine yol açtı"(5). Bir uç ülke olan Rusya'da toplumun gelişme dinamikleri ile teorik ve kültürel gelişme birbiriyle eşit gelişemiyor. Narodnik'ler en çok etkilendikleri Avrupa düşüncesi ile birlikte köy-komünlerine bağlıyorlar umutlarını. Eylemin ve teorinin uçlarında dolaşıyorlar.

Üzerinde yaşadıkları toprak başka bir çıkışa izin vermiyor.

Ancak aydınlanma yüzyılının sonlarında ortaya çıkan Marksistler en az narodnik'ler kadar uçlarda geziniyorlar.

Paradoks mu? Düz bir akıl yürütmeyle belki. Deutscher, "Rus Marksistlerinin düşüncesinde, garip bir paradoks vardı." diyor ve ekliyor; "Narodnik'lerle yaptıkları kalem çekişmelerinde, Marksistler; Rusya'da sosyalizmin mümkün olabilmesi için, önce kapitalizmin gelişmesi gerektiğini ileri sürüyorlardı. Onların gözünde, modern sanayisiz bir sosyalizm düşünmek mantıksız bir şeydi; bir çelişmeye düşmek demekti. Batı Avrupa'da, sosyalistler, kapitalizmi ortadan kaldırmak için çalışabilirlerdi; ama Rusya'da bütün umutlar, bu sistemin (kapitalizmin) büyümesine ve gelişmesine hâlâ bağlıydı. Kapitalizmi, derebeylikten sosyalizme giden yol üzerinde bulunan zorunlu bir durak olarak gördükleri için; bu durağın ileri yanları, uygarlık sağlayıcı etkileri, çekici havası ve başka özellikleri üzerinde önemle duruyorlardı. Plehanov'un, Lenin'in ve Stalin'in yazdıkları da dahil olmak üzere, Rus Marksistlerinin ilk eserlerinin bir çoğu, adete Liberal Batı Kapitalizminin bir çeşit savunulmasıydı. Bu paradoks, ister istemez, bir çift-anlamaya götürdü. Propagandacılar arasında bir kısmı, Marksist iddiaların yalnız bir yanı; başka bir kısmı da öbür yanı üzerinde durarak onlara önem veriyordu. Bir kısmı, amacı, yani sosyalizmi gözönünde tutuyor; öteki kısmı ise kapitalizmden başka şeyi görmüyordu. Başka bir deyişle, bir kısmı sosyalistlerdi; buna karşılık, öteki kısmı, ilerici kapitalizmi savunmak için Marksist terimleri kullanan liberallerdi. Sosyalizm, Batı Avrupa'da, bir bakıma, liberalizmin gayri meşru bir ürünü olduğu halde; Rusya'da liberalizm, bir bakıma, sosyalizmin bir sonucuydu."(6) Narodnik'lerin tersine Marksistler umutlarını kapitalizmin gelişmesine bağlıyorlar.

Öyle görünüyor ki, böyle bir toprakta asıl Marksist olmak ütopyadır. Deutscher, Plehanov için -Plehanov'un henüz cüretkar olabildiği bir dönemde- şunları yazıyor; "Plehanov, çağına göre çok ilerdeydi. Modern sanayi, Rusya'da kendisini henüz hafifçe hissettirmeye başlamıştı. Ancak çok cüretkar bir düşünür, bu küçük başlangıçlarda büyük bir önem görebilir ve bütün sosyal ve siyasi umutları, hemen hemen mevcut olmayan bir sanayi proleteryasına bağlayabilirdi. Narodnik'ler değil de Marksistler ütopya ileri sürüyor gibi görünü-

yorlardı."(7)(*) Büyük bir açıklıktır, zamanın bu kadar hızlı aktığı Rusya'da Marksist olmak için küçük başlangıçlara büyük önem verme cüretkarlığını göstermek gerekiyor.

Ekim Devrimi'nin öncülleri tarihin gördüğü en cüretkar devrimcilerdir. Biraz da bu yüzden Şubat günlerinde durmayarak kendilerinin de koydukları ve kabul ettikleri sınırları aşabiliyorlar.

Bir gelenektir, Marksistlerin ortaya çıkmasından daha önce, Rus aydınlarının Batıcılar ve Slavofiller olarak kamplaştığı bir zamanda şaşırtıcı tartışmalar yapılıyor. "Avrupa'da (onca hazinenin yığıldığı o Avrupa'da) bütün Avrupa milletlerinin toplum temelleri baştan aşağı sallantıda. Belki yarın çöküp gidecek, ardında tek bir iz bırakmayacak; yerine yepyeni, öncekine benzemeyen bir başka yapı dikilecek. Avrupa'nın toplayıp kilerine yığdığı bütün zenginlikler bir araya gelse Avrupa'yı çöküntüden kurtaramayacak."(8) Slavofil Dosteyevski "İşte bu irin tutmuş. kokuşmuş toplum düzeni ne pahasına olursa olsun ulaşılması gereken bir hedef olarak halka sunuluyor."(9) diyor.

Avrupa merkezli bilim ve kültür efsanesinin daha henüz oturduğu bir zamanda Dosteyevski'den daha cüretkar olunabilir mi?

Bu kadar geri kalmış, bir çok belirsizlikler içindeki bir ülkede Avrupa'ya güvenmemek kendine güvenmektir. Dosteyevski biraz da sanatçı bakışıyla bu güveni fazlasıyla duyuyor, güveni sağlayan maddi temeli sürdürüyor; "Belki de bu zavallı, perişan ülke bir gün gelecek bütün dünyaya yeni bir ülkü aşılayacak dediğim için bana kızanlar haksızlık ederler. Avrupa ülkeleri gibi dört başı mamur toplumlara yeni sözler söylemeyi düşünmeden önce ekonomik, bilimsel ve toplumsal gelişmemizi tamamlamak gerektiğini ileri sürmek gülünçtür."(10)(**)

Çok düşündürücüdür. Bunları söylemek Türkiye solcusu için hâlâ şaşırtıcı aşırılıklardır. Artık yalnızca DGM Cumhuriyet Savcılığının ve siyasi polisin okuyabildiği Toplumsal Kurtuluş'un son sayısında Yalçın Küçük'ün Avrupa saptamaları, ne yazık ki yüzyıldır aşırılıktır.

Ondokuzuncu yüzyılın sonları ile yirminci yüzyılların başında Rusya bir santrifüj işlevine sahiptir. Bu yüzden ortada durmak pek mümkün değildir.

Ancak bugünden bakıldığında o günkü aşırılıklar makul görülebiliyor. Bugünden bakıldığında, Dosteyevski'ye kadarki kültürel gelişme düşünülürse kendine güvenini belirtirken oldukça makul olduğu söylenebilir. Büyük bir birikimin omuzları üstünde konuşmaktadır Dosteyevski. kozmopolit, kendine güvensiz, Batıcı Rus entelijensiyasının bakışının tersine Avrupa merkezli bilim ve kültür çoktan tarih olmuştur. Lukacs, "1848 devrimlerinden, Haziran ayaklanmasından ve özellikle Paris Komününden sonra Avrupa burjuva sınfının idelojisi bir savunma dönemine girmiştir."(11) saptamasıyla bir bitişi işaret ederek ekliyor: "1848 devrimlerinin yenilgisi, Rusya'nın ideolojik gelişiminde Avrupa'nın geriye kalan kısmında olduğu gibi gericiliğe doğru bir sapma meydana getirmemiştir."(12) Lukacs bunun nedenini Rusya'nın geç gelişmeye başlamasında görüyor: "İskandinavya'da ve Rusya'da kapitalist gelişim Batı Avrupadakinden çok sonra başlamıştı, bu ülkelerde burjuva ideolojisi ondokuzuncu yüzyılın yetmiş ve seksenlerinde henüz savunma durumuna itilmiş değildir."(13) Dosteyevski'nin dillendirmeye çalıştığı şey belki biraz da budur.

Ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru, Dosteyevski'nin Puşkin Üzerine Konuşmaları yaptığı zamanda Avrupa'nın kaderi Rusya'ya bağlanmıştır. Bitiş ve başlangıç yirminci yüzyılın başında kesin ve açıktır. Lukacs, daha çok edebiyat için, bu bitişi ve başlangıcı şöyle anlatıyor: "Zamanlarının toplumunda yürekten destekleyecekleri hiçbir şey bulamadıkları için de ondokuzuncu yüzyılın sonunda başlamış olan ve halen yaşamakta olan yazarların en iyilerinin katıldığı yeni hümanist hareket, yeni bir demokrasi sorunu ortaya atıncaya ve dolayısıyla tüm sorunu başka bir yönden aydınlatıncaya kadar toplumsal sürecin basit birer seyircisi olarak kalmışlardır."(14) Her bakımdan uçlardaki Rusya gelip her şeyin merkezine oturmak için hazırlanmaktadır.

Ancak uçta olmanın getirdiği önemli sorunlar vardır önünde. Güven ile güvensizlik, derinlik ile yüzeysellik, ulusallık ve kozmopolitlik, gelişmişlik ile gelişmemişlik yanyana yaşamaktır. Rus aydınlanması gelişmesini ikincilerle mücadelesine borçludur.

Bindokuzyüzyirmide artık roller değişmiştir; bu yeni durumu Lenin, Kautsky'nin 1902'de yazdığı bir yazıya atıf yaparak yeniden vurguluyor. "Bugün (1848'den farklı olarak) Slavların yalnızca devrimci halklar safına katıldıklarını değil, aynı zamanda, devrimci fikir ve eylemin ağırlık merkezinin gittikçe Slavlara doğru yer değiştirdiğini düşünebiliriz. Devrimin merkezi, Batı'dan Doğu'ya doğru kaymaktadır. 19. yüzyılın ilk yarısında bu merkez, Fransa'da ve zaman zaman da İngilitere'de idi. 1848'de Almanya, devrimci uluslar safına katıldı... Yeni yüzyıl öyle olaylarla başladı ki, bunlar, devrim merkezinin yeniden bir yer değiştirmesiyle, Rusya'ya doğru yer değiştirmesiyle karşı karşıya olduğumuzu bize düşündürmektedir."(15) Lenin ve dolayısıyla Kautsky devam ediyor: "Rusya, Batı Avrupa için gericiliğin ve mutlakiyetin bir kalesi, olmaktan çoktan çıkmıştır. Bugün, sanırım, bunun tam tersi doğrudur. Rusya için gericiliğin ve mutlakiyetin kalesi, artık Batı Avrupa olmaktadır."(16) Bu kadar.

Bundan sonra Rusya'nın, artık Sovyetler Birliği'dir, göreceği en büyük aşırılık Tek ülkede sosyalizm giderek hızla sanayileşmedir.

(*) Burada Deutscher'in bir dipnotu var. Aktarıyorum. "İşin garibi, Marks'ın Narodnik'lerle yaptıkları tartışmada, Rus marksistlerinden yana çıkmasıdır.

(**) Zamanın Rusya'sında uçlarda olan yalnızca 'çılgın' Dosteyevski değildir. Geç gelişmeye başlayan Rusya bütünüyle merkez kaç kuvvetlerin etkisi altındadır. "Uzun bir kış uykusundan sonra irkilen Rus halkoyu artık Dosteyevski'nin sözünü bayrak yapmıştı: "Ne olursa olsun, herşeyde en aşırısından oldum, hayatım boyunca hiç bir zaman ortayı bulamadım."" B.D.Wolfe. Devrimi Yapan Üç Adam. Ankara. 1985. s. 36

Batı Avrupa'da, eğer bunlar biliniyorsa, önemli bir patlama beklemek mümkün değildir. Bunlar biliniyorsa Ekim Devrimi'nin kaderini Batı Avrupa'da başlayacak bir devrime bağlamak mümkün değildir.

Biraz da bu yüzden tek ülkede sosyalizm bir zorunluluk olmuştur.

Bindokuzyüzyirmi yılından sonra gerici Avrupa düşüncesine ne oldu? Avrupa patentli faşizmlerin ortaya çıkışı ve buna karşı ortaya atılan Halk Cephesi programı ile birlikte unutuldu. Faşizmin saldığı korku ile birlikte Batı Avrupa kökenli burjuva demokrasisi yeniden ve uzun bir zaman için büyük bir prestij kazandı.

Bir kez daha tekrarlamak gerekiyor; şiddet ve salınan korku evrime razı etmek içindir.

Faşizmle birlikte salınan korku, burjuva demokrasisi için her zaman bir aşırılık olan sosyalizmi törpüledi. Sosyalistlerin büyük bir kısmı evrime razı oldu.

Avrupa için ise daha kesin sonuçlar doğurdu. Avrupa, bugün düzenin dışına düşecek hiç bir aşırılığı barındırmıyor.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde uçlarda olan Türkiye'dir.

Büyük Ekim Devrimi'nden sonra Asya'nın ve Avrupa'nın, bir başka yönde kapitalist ve sosyalist dünyanın ortasında aynı anlama gelmek üzere uçlarında kalan Türkiye'dir.

Ondokuzuncu yüzyılda uçlarda kalan Rusya'da olduğu gibi Türkiye bütün dünyadan etkilenmiştir. Henüz bütün dünyayı etkileyemedi ancak görünen o ki ondokuzuncu yüzyılın Rusya'sının hareketliliği çok daha kısa zaman aralıklarında ve bu nedenle çok daha hızlı bir biçimde Türkiye'de ortaya çıkıyor.

Benzerlikler şaşırtıcıdır. Rusya'da sosyal hareketlilik, saray darbeleri girişimleri ile başlıyor. Wolfe, "1825 Decembristler ihtilali ile birlikte buz tutan suyun sathı çatlamıştır."(17) diyor ve aynı yerde devam ediyor: I. Alexander öldüğünde genç radikal subay asiller askeri bir darbe yaptılar. Bu darbe yapıldığı ayın (Aralık 1825) ismiyle tarihe geçmiştir. Decembristler ihtilali saray darbesi teşebbüsleri zincirinin son halkası olmuş ve sosyo–politik ihtilallere yol açan ilk ihtilal olma görevini yüklenmiştir. Rusya'daki ihtilaller döneminin ilk habercisi işte bu isyandır." 1825'den 1905'e kadar olan dönem, arada devrimci–demokrat hareketlerin etkin olduğu uzun dönemle birlikte Türkiye'de 1960'la başlayan iki on yıla denk düşüyor.

Yirmiyedi Mayıs ihtilalinden sonra gelen on yıl Türkiye'nin uçlarını büyüttüğü dönem oldu. Türkiye'de uçların önemli olduğu dönem ise ikinci on yılda THKP ile başladı. THKP Türkiye sol hareketine yalnızca eylemli bir aşırılık taşıdı.

Şimdi Avrupa Topluluğu ve Avrupa Komünizmi var. Türkiye burjuvazisi için uçları törpülemek de tek yol olarak görünüyor.

Çok ilginçtir, önceki iki on yılda düşünme özgürlüğü hiç tartışma konusu yapılmadı. Şimdi tartışılıyor. Burjuvazi, düşünenlerin olduğu bir zamanda devrimci çıkışları engellemek için elinden geleni yapıyor, engelleri kaldırırken ise düşünenleri ortadan kaldırmak için çalışıyor. Burjuva demokrasisi artık budur; düşünce varsa özgürlük olmayacak, özgürlük varsa düşünce olmayacak.

İstedikleri gibi oluyor mu?

Bir yanı törpülenirken öbür yanı bileyleniyor.

Türkiye toprağı ilk kez önemli aşırılıklara gebedir.

NOTLAR

1) George Thomson. İnsanın Özü, Çev. Celal Üster. İstanbul 1987, s. 133
2) Friedrich Engels. Anti–Dühring. Çev. Kenan somer, Ankara 1877, s. 44
3) Ibid. s. 65
4) M. Buhr–W. Schroeder–K. Barck. Aydınlanma Hareketi ve Felsefesi. Çev. Veysel Atayman. İstanbul 1984, s. 56
5) Ibid. s. 57
6) Isaac Deutscher. Stalin. Çev. Selahattin Hilav. İstanbul, 1969. s. 58
7) Ibid. s. 56
8) Dostoyevski. Puşkin Üzerine Konuşma. Çev. Tektaş Ağaoğlu. 1987. s. 21
9) Ibid. s. 21
10) Ibid. s. 20
11) Gyorgy Lukacs. Avrupa Gerçekliği. Çev. Mehmet H. Doğan. İstanbul, s. 185
12) Ibid. s. 137
13) Ibid. s. 185
14) Ibid. s. 192
15) V. I. Lenin."Sol" Komünizm. Çev. Muzaffer Kabagil. Ankara 1979, s. 9
16) Ibid. s. 10
17) B.D. Wolfe. Devrimi Yapan Üç Adam. Op. Cit. s. 29

ONLAR'SIZ

Artık hepimiz biliyoruz
Aç kalmayı, üşümeyi
yorgunluğu ölesiye
ve
Birbirimizden ayrı düşmeyi.
Öğretildi bunlar bize
Ve biz
Yaşadık öğretileni
Artık hepimiz de biliyoruz
"Kavgada vurulan acı duymaz"
"Sevdalanan yürek, yorulmaz"
Ama bildiğimiz bir şey daha var
Ne yapsak
Ne etsek
Kime koşup haykırsak
Gerçek
Bir yanımız kırık şimdi.

Ayhan Adıgüzel

FİLİSTİN'DE KADIN: EYLEM, DAHA FAZLA EYLEM!..

F. ÖLMEZ

Dünyanın hiç bir yerinde, ulusal ve toplumsal kurtuluş mücadelelerinin kadınların katılımı olmaksızın başarıya ulaştığı görülmemiştir. Bugün ulusal ve toplumsal kurtuluş yoluna girmiş bütün ülkelerin tarihlerine bir göz attığımızda gerçekten de savaşımın önemlice payının kadınlara ait olduğu; onların omuzları üzerinde yükseldiği rahatlıkla görülür.

Artık, günümüzde milyonlarca kadın, ezilmenin, sömürülmenin, bir meta gibi alınıp satılmanın nedeninin kapitalizm olduğu; tek kurtuluş yolunun, işçi sınıfıyla birlikte, sömürücü kapitalist düzeni ortadan kaldırmakla ancak mümkün olabileceğini kavramış bulunmaktadır. Zira kapitalizmin gelişmesi, sermayenin uluslararasılaşması ve bilimsel–teknik devrim kadınların ekonomiye katılmalarındaki artışı yükseltti. Artık kadınlar, çalıştıkları alanlarda, diğer tüm işletme ve fabrikalarda, emek–güçlerini kapitalistlere satarak bizzat sömürünün, ezilmenin ve bir meta gibi alınıp satılmanın nereden kaynaklandığını pratikte yaşayarak görmektedirler. Artık kadınlar, aynı çalışma alanlarında, diğer erkek işçilerle birlikte, gerçek anlamda kurtuluşun, emeği sömürenlere karşı, birlikte savaşımı gerektirdiğini bizzat yaşayarak görmektedirler.

Tek tek ülkelerdeki devrimci partilerin önderliğinde, örgütlü kadın militanların, faşizme, emperyalizme, sömürgeciliğe, şovenizme ve her türlü ırk ayırımına karşı, büyük direniş ve kahramanlık örneklerini sergilediklerini; adlarını tarihe altın harflerle yazdırdıklarını biliyoruz. Bunlardan bir kaç örnek vermek gerekirse;

– İşte, 18 yasında Sovyet Partizanı "ser verip, sır vermeyen" kahraman Tanya,

– İşte, Almanya, Bulgaristan, İspanya, Uruguay, Şili, Nikaragua ... vd. ülkelerde faşizme ve ulusal baskıya karşı direnişin sembolu haline gelen kadın militanlar,

– İşte, Güney Afrika'da ırkçı rejime karşı en ön saflarda yer alan Nelson Mandela'nın eşi,

– İşte, Didar Şensoy ve "Yaşasın Ölüm!" sloganlarını haykıran Rahime analar,

–... Ve işte, 1985 yılında Orta–Doğu'daki tüm arap halklarının dillerinden düşürmediği ve âdeta aynı anda efsaneleşen, 17 yaşındaki genç kız, Lübnan'lı Sena (*). .... Ve işte, işgal altındaki topraklarda "biz halkız, yeniden doğarız ölümlerde!" diye haykıran onlarca Sena.

Sena'lar, 8 Mart Dünya Kadınlar Gününü, bir yılını çoktan aşan intifada, halk ayaklanmasında kutluyor. Bir yıldan bu yana sergilemiş oldukları kahramanca eylemler, gerçekten 8 Mart Dünya Kadınlar Gününe en iyi yakışan ve onu en iyi ifade bir durumdur.

Filistinli liderlerin vurguladığı gibi, "intifadanın boyutlaması, geniş alanlara yayılıp kütleselleşmesi, Filistin kadınının ayaklanmadaki yorulmak bilmez direnişi sonucudur. Yine bir başka liderin, haftalık bir arapça dergide yer alan şu sözleri, Filistin kadınının intifadadaki rolünü en güzel bir şekilde anlatıyor: "Halk ayaklanmamızın yarısı kadınlarımıza ait; kadınsız bir ulusal kurtuluşu düşünmek hayaldir."

Gerçekten de, bir yıllık süre zarfında ve onlarca kadın şehide karşın, ortaya koymuş oldukları eylemler, intifadaki rollerini açık bir şekilde kanıtlıyor...

Yine intifada, göze çarpan ve üzerinde önemle durulması gereken bir başka anlam ve önem de, Filistinli kadınların ayaklanmaya katılmalarında hiç bir zorluk çekmemeleri. Zira kadınlar, ayaklanmanın çok çok öncesinde hazırlıklı ve örgütlüydüler. Öyle ki yetmişli ve seksenli yıllarda oluşturulan çeşitli komiteler, (Filistin Toprağını Savunma Komitesi, Tutuklu Aileleriyle Yardımlaşma vb. komiteler) son ayaklanma için belirleyici bir önem taşıdı.

Siyonist işgale karşı direniş başladığında, Batı Şeria ve Gazze'de, Filistin Kadın İşçi Komiteleri Birliği, dağıtmış oldukları ayaklanma çağrılarında; "Bütün Filistinli Kadınların intifadaya katılmaları; siyonizme ve emperyalizme karşı birlikte eylem yürütmeleri" isteniyordu. Zaten daha önceleri örgütlü ve hazırlıklı olan Filistin kadını için direnişte yer almak hiçte zor olmadı.

Yine bunun yanında, örgütlü Filistin kadını, uluslararası alanlara uzanan bir dizi faaliyetler yürüttü. Bunlar saymakla bitmez.

Bu 8 Mart Dünya Kadınlar Gününde, bütün Türkiyeli sosyalistlerin, Filistin kadınlarının direnişlerinden dersler çıkarmalarını umuyoruz. Bugün Türkiye'de, kadınlar arasında örgütlenmenin "anlam" ve "öneminin" kavranmadığı; kadın sorununa gereken "önemin" verilmediği ve bu alanlarda gerçekten büyük boşluklar yaratıldığı açıktır. Bu boşluk kapatılmalıdır.

Siyasal yaşamın hiç bir alanda boşluk tanımadığını hep söyler, dururuz. Gerçekten tanımıyor. Özellikle son yıllarda, Türkiye'de, "feminizm" ve "feministlerin" artışı hep bu alanlarda yaratılan boşluklardan dolayıdır. Bu boşluk doldurulmalıdır.

(*) Sena; 200 kilo TNT'yi arabasına yükleyerek, İsrail konvoyuna saldırarak şehit düşmüştü. Bu eylemde 50'ye yakın İsrail askeri ölüyordu.

HANGİ DİSK AÇILMALI

İlhan AKALIN

Şubat ayında DİSK'in kuruluş yıldönümü kutlandı. DİSK'in son genel başkanı 'DİSK Geliyor' dedi Söylevler verildi, değişik çevreler değişik görüşler sergilediler.

DİSK, işçi sınıfı tarihimizde önemli yere sahip. Kuruluşu, ilkeleri, mücadele geleneği ile ve son yönetim kadrosuyla ayrı ayrı evrelerde ayrı ayrı önemde.

Önce, yirmiiki yıl öncesine dönüp DİSK'in kurulduğu dönemin ortamına bakmakta yarar var. Kısaca, ekonomik ve politik konjoktürü görmek gerekiyor.

1960'ın hemen sonrasında, daha sendikalar yasası ve grev hakkı yokken, işçi sınıfının direnişlerini ve toplu gösterilerini görüyoruz. İşçilerin örgütlü oldukları sendikalar ve sendikaların üst kuruluşu Türk-İş var. Bu kuruluş yöneticileri sınıf bilincinden yoksun ve işçilerin istemlerini anlamakta güçlük çekiyorlar. Arkasından sendikalar yasası ve toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt yasası hazırlıkları; bu hazırlıklar sırasında sendika yöneticilerinin tavırları, çekilen güçlükleri anlamaya yetiyor ve artıyor. En ileri düzeyde işçi haklarını savunur görünenler, lokavt'ın hak olduğunu savunmaktan çekinmiyorlar.

İşçilerin sendikal örgütlülükleri zoraki ve tamamına yakını devletin kuruluşlarında. Sözü geçen büyük sendikalar, demiryollarında, karayollarında, tekel fabrikalarında, kömür, demir-çelik ve Sümerbank işletmelerinde örgütlü. Belki örgütlü demek konumlarını tam yansıtmıyor; zorunlu olarak sendikalara kayıtlı demek daha doğru.

Bir taraftan Almanya işçiler için kapı komşusu oluyor; sağlık kontrollerinden geçirilen ve dişleri sağlam ve tam kalifiye işçiler Almanya'ya törenlerle uğurlanıyor. Diğer taraftan, Marmara denizinin İstanbul'dan Bursa'ya kadarki kıyı şeridinde gecekondu mantığıyla yerleşen sanayi yapıları yükseliyor. Bu yükselmede de kalifiye işçilere gerek duyuluyor.

Sanayiin montaj ürünlerine iç piyasa doymak bilmiyor. Yeni kurulan bir fabrika, bir yıl sonra tevsiye girişerek kapasitesini birkaç katına çıkarıyor. Bu temponun işçi bazında rekabete ihtiyacı var. Bir taraftan Almanya'nın kapıştığı, diğer taraftan yeni türeyen fabrikalar karşısında rekabete ihtiyacı var. Bu rekabet ortamında da sendikalara ihtiyacı var.

Bu ihtiyaça Türk-İş sendikacılığı zaman içinde cevap veremiyor. 1960'lı yıllar ilerledikçe, işçiler sendika yönetimlerini 'yeni tip' sendikalılaşma için zorlamaya başlıyorlar. Yeni işyerlerinde örgütlenme istekleri sendika yöneticilerince karşılanamaz hale geliyor. Bu boşluğu ise, sendikacılığı meslek edinmeyi amaçlayan açıkgözler, her gün yeni bir sendika kurarak kapatmaya çalışıyorlar. Bu çalışmalara, bazı işkollarında özellikle yapı ve metal işkollarında işverenlerin kendi adamlarına kurdurdukları sendikalar da ekleniyor. Öyleki, bir şantiye kurulurken sendika da kuruluyor ve işe başlayan işçiler toplu iş sözleşmesi yapılmış sendikaya zorunlu üye oluyorlar.

Artık bu aşamadan sonra mücadele çok yönlü olmaya başlıyor. Mücadelenin bir yanında işçiler, bir diğer yanında işverenler bulunurken, aynı zamanda Türk-İş sendikacıları ve bağımsız sendikacılarla naylon sendikacılar bulunuyor. İşte DİSK böyle bir ortamda doğuyor.

Bu doğuş, zamanla çok yönlü ilişkileri sadeleştirmede taraf ve destek olacaktır.

DİSK'i kuran sendikaların liderlerinin ortak özelliği TİP'li olmalarıdır. Bu özellik, ülkede yükselen işçi sınıfı mücadelesinde DİSK'e kaldıramayacağı ölçüde misyon yüklüyor. Bunun yanında, sıradan işçilerin DİSK'e yönelmelerini önlüyor. Bu durum, DİSK sendikalarının 'yüksek ücret zammı alan sendika' üstün özelliğiyle çelişiyor. Nitekim, DİSK sendikaları geçerli olan bu niteliğe uygun büyüme gösteremiyor. Talepleri kucaklayıp büyümediği gibi, Marmara Bölgesi dışına da çıkmıyor. Üç önemli sendika, Maden-İş metal işkolunda, Kimya-İş ilaç sanayiinde, Lastik-İş de kendi işkolunda İstanbul ve çevresine sıkışıp kalıyor. Bu durumda sendika yöneticilerinin öznel niyetlerinin rol olnadığını söylemek yanlış olmasa gerek.

60'lı yıllar biterken, sigortaya kayıtlı işçilerin çoğunluğunun çalıştığı ve Türk-İş sendikalarına üye kamu kuruluşu işyerleri ile çok az sayıda işçilerin çalıştığı ve DİSK üyesi sendikaların çoğunlukta olduğu özel teşebbüse ait işyerlerinde ücret yelpazesi giderek açılıyor. Patronlar 'eşitlik' istiyorlar. Hükümet, eşitliliği sağlamak ve rekabeti ortadan kaldırmak için yeni yasal düzenlemeye gidiyor. Bu yasal düzenleme ile sayısal olarak hiçbir işkolunda çoğunluğa erişmemiş olan DİSK sendikalarının sonu görünüyor. Hükümetle birlikte içlerinde DİSK'in son genel başkanı Abdullah Baştürk'ün de bulunduğu Türk-İş sendikacıları yeni düzenlemeyi göklere çıkararak destekliyorlar. Ve 15-16 Haziran olayları kısaca özetlediğim bu ortamda doğuyor.

İşçi sınıfımızın bu görkemli ve onurlu başkaldırısı

üzerine çok yazıldı. Buna rağmen bilinmeyen yönleri hala araştırmacıları bekliyor.

Hükümet, bu başkaldırı karşısında tasarısını gerçekleştiremedi ve geri çekildi. Ne var ki bir yıl sonra ortaya çıkan 12 Mart, Anayasa değişikliğiyle işe başladı ve burjuvazinin istemleri doğrultusunda çalışmalarını sürdürdü.

12 Mart'ı destekleyenlerin arasında ise ne yazık ki DİSK yöneticileri de bulunuyordu. Genel Başkan Kemal Türkler'den 12 Mart Muhtırasına övgüler geldi.

12 Mart'tan çıkışta bir yandan DİSK bünyesinde kalabilmiş diri unsurlar, diğer taraftan bağımsız sendikalar DİSK'in nitel ve nicel büyümesi yönünde çaba harcamaya başladılar. DİSK artık İstanbul ve çevresine sıkışmış olmaktan kurtuluyor ve ülkenin her yöresindeki işyerlerini ve işçileri toparlamaya çalışıyordu.

Bu nitel ve nicel büyüme zamanına, açık sosyalist partilerin kurulması denk düştü. Bununla birlikte DİSK yönetimi, sınıf uzlaşmacı ve sosyalist düşmanı düşünce sahiplerine teslim edildi. DİSK tarihinde yeni bir süreç başlatılmış oluyordu. Bu, DİSK'i sosyaldemokratlaştırma sürecinin başlaması demekti. İşçi, işyeri temsilcisi, sendika yöneticisi ve sendika düzeylerinde sürdürülen sürekli operasyonlarla sosyalistler bir bir tasfiye edildi, işyerlerinden kovduruldu, sendikalar DİSK dışına çıkarıldı ve sonuçta DİSK Abdullah Baştürk yönetimindeki sosyal demokratlara teslim edildi.

Ve 12 Eylül'e gelindiğinde DİSK'in konumu böyleydi.

12 Eylül döneminde DİSK yöneticileri tutuklanarak idam istemiyle yargılandılar. DİSK ve sendikalarının mal varlıklarına el konuldu, kayyumlar hala bu mal varlıklarını yönetiyorlar.

DİSK üyesi işçiler büyük ölçüde Türk-İş seendikalarına üye oldular.

12 Mart'tan çıkılırken, bütün olumsuzluklarına rağmen DİSK'i bekleyen bir potansiyel vardı.

12 Eylül'den çıkarken durum böyle mi?

Politik açıdan farklılık çok açık görünüyor. İlerici kesimlerin büyük bölümünün demokrasiye soyunduğu gözleniyor. Bu böyle olunca işçi sınıfının önüne de demokrasi konuluyor. Sendikal planda da buna uygun 'birlik' teraneleri işleniyor, birliğin Türk-İş'te sağlanması görüşü savunuluyor.

"Adımlar" dergisi, dokuz eski sendikacıya konuyu tartıştırıyor. Bütün tartışmacılar 'birlik'ten yana ve birliğin Türk-İş'te olması gerektiği sonucu çıkıyor. Tartışmacılardan Mehmet Atay "Oluşan durum bir fırsattır" diyor.

Bu görüntüye karşılık DİSK'in son genel başkanı Baştürk "DİSK geliyor" diyor.

Başka seçenek yok mu?

İşçi sınıfının sendikal birliği, düzenle bütünleşmiş ve düzenin borazancılığını yapan ve işçilere ihanetten başka marifeti olmayan Türk-İş'te nasıl sağlanır?

Ya da, sosyaldemokratlaştırılarak iğdiş edilen DİSK 'gelirse' ne yapar?

İşyerleri bazında örgütlenerek sendika yönetimlerine, oradan da Türk-İş yönetimine gelmek, 'DİSK geliyor" sloganı ile iişçilerin sendikal mücadelesine soyunmak, işçi sınıfımızın sorunu değildir. İşçilerimiz, 12 Eylül öncesi kendilerini bugüne getiren sendikacıların arkasına düşmeyecek kadar deneyimlidir.

Sosyalistlere düşen görev, işçi sınıfımıza kurtuluş yolunun politik mücadeleden geçtiğini göstermektir. Ve örgütlenmesinin bu yolda olduğudur. ■

'GÜNEY'İN AÇLIĞI VE SEFALETİ KUZEY'İN ZİYAFET SOFRASIDIR'

YA DA 'EŞİTSİZ MÜBADELE' VE 'ARTIK'IN AKTARIMI' ÜZERİNE

Temel DEMİRER

(I)

Ekonomik yaşam birliğinin artık, ulusal çeperleri de aşıp uluslararasılıkta ifadesini bulduğu bir dünyada yaşıyoruz. Geçmişte 'teorik' bir eğilim olan bu durum, artık varılan koordinatlarda bir gerçektir.

Tek dünya pazarının egemenleri açısından, ekonomik yaşam birliğinin düzlemi bir bütün olarak dünyadır. Statükolarını, gelişime ayak uydurmak çabalarıyla korumaya çalışan, dünya pazarının egemenleri: i) Artık'ın periferiden metropole aktarımını, çok çeşitli versiyonlu uygulamalarla güvence altına almanın kavgasını verirlerken; ii) sistem boyutundaki kâr oranlarının düşüşünün etkilerini azaltmak için; iii) bir yandan, bilimsel teknolojik devrimin olanaklarını kullanıp hegomonik üretim dalını ellerinde tutmanın avantajlarını kullanırlarken; ıv) öte yandan da, yatırımlarını daha ucuz ve örgütsüz işgücünün bulunduğu periferi ülkelerine kaydırıyorlar. Böylelikle de, üretimlerinin otomasyon ve rasyonalizasyonuna yeniden yapılanmacı bir 'ivme' kazandırıyorlar.

Sözkonusu durum, uluslararası işbölümüne ve onun hiyerarşik gövdesine, ekonomik yaşam birliğinde uluslararasılığın o devasa damgasını vuruyor. Dahası tekelci devlet kapitalizmi tekellerin ve devletin gücünün içiçe geçmesi boyutunda artık, kendi ifadesini bulduğu uluslararasılıkça belirleniyor. Tüm ulusalcı mitler ve söylemler objektif olarak tarihin çok gerisinde kalıyor.

Bu gerçekliğin altını çizmek, kimilerine, Marx ve Lenin'in çözümlemeleriyle 'ilgisi' olmayan, üstelik onlara rağmen geliştirilen, 'Neo'cu bir yönelim gibi geliyor!... Eşitsiz mübadele ve artık'ın aktarımı gibi kavramların bile, Marx'ın çözümlemeleriyle bağdaşmadığını 'iddia' eden bu çevrelerin; ne yaşadığımız dünyaya ne de onun ulaştığı aşamadaki hiyerarşik iş bölümüne dair, söyliyebilecek fazla sözleri olmadığına inanıyorum. Bunun için de, kimi kavramların açılımına geçmeden önce, kısa bir ön çerçeve çizmek gereksinimini duyuyorum:

(II)

Öncelikle tek dünya pazarında, her aşamada bir metropol (merkez) ve periferiler (çevreseller) olmuştur. Lenin'in dünyayı ezen/ezilen diye ayırmasının altında da bu fikir yatar.

Metropol/periferi gerçeği, *de facto* olarak bir eşitsiz mübadele gerçeğini de bağrında taşır. Eşitsiz mübadele bütünselliğindeki bağımlılık ve bağlılık, gelişmeyi zorunlu olarak dışlamayacağı gibi, gelişmeyi de dondurmaz. Eşitsiz mübadelenin ve hiyerarşik işbölümünde ifadesini bulan bağımlılığın, gelişmeyi dışladığını Frank, Wallerstein, Amin ve Baran gibi ekonomistler savunur. Bu savunun bizdeki temsilcileri ise, Türkiye'yi hala 'kapitalistleştirememiş olanlardır!... Rusya'daki Narodniklerin Rus kapitalizminin pazarı olmadığı için gelişemiyeceği' görüşlerine dayanan bu yanılgı, Neo–Marksist'likten çok, devrimci–demokrat (bir popülizmle nitelemenin daha doğru olacağı) bir küçük burjuva sapmasıdır.

Unutulmamalıdır, bağımlılık ve bağlılık esprisi; periferide gelişmeyi (krizlerle ve sosyal patlamalarla bezenmiş bir) düzensizlik içindeki fırtınalarla gerçekler. Çünkü kapitalizm, dünya sisteminin periferisinde de gelişebilir ve tarihsel olarak da gelişmiştir. Sözkonusu gelişme sisteminin çelişkilerinin bir bütün olarak yaygınlaşması yanında, sistemin uluslararası karakterini dikine de geliştirir. Böylelikle de, sistemin metropollerindeki fazla üretim krizlerinin ölçeği, çeşitli yansımalarıyla genişler. Aynı eşzamanlı süreçte de, rekabetin uluslararasılaşması sistemin krizleri aşabilmesinin maddi tabanını ve olanaklarını, durmadan sabote eder... Şurası çok açıktır ki, herşeyden önce 'kendi' kapitalizmini geliştirmeye çalışan her periferik ülke, 'kendi' pazarını denetlemeye çalışırken; kendi mallarını da ihraç etmeye çalışacaktır. Lakin bağımlılıkla çelişki ve çatışkı halindeki bu oluşum dinamikleri, ister istemez sistemin bütünündeki sorunları azdırtırken; uluslararası sömürücüler kampında çeşitli çatlakları devreye sokacaktır.

Örneğin bugün (katılmadığım ama yaygın isimlendirmeyle) 'üçüncü dünya'nın veya 'güney'in hali, değinmeye çalıştıklarımıza dünya borç krizi bazında anlamlı bir veridir. Çünkü, dünya borç krizinin temelinde, eşitsiz mübadele ve artık'ın aktarımı gerçeği yatar.

(III)

Ekonomik yaşam birliğinin tek dünya pazarında uluslararası bir karakter kazandığı ve kapitalizmin (metropolün belirleyici eğilimleri doğrultusunda) az ve orta dereceden gelişmiş periferi ülkelerinde geliştirilerek/genişletildiği dünyamızda; metropol damgalı

kapitalist kredi sistemi, üretimin dünya çapında hızla genişlemesine ve genelleşmiş bir aşırı üretim krizine yolaçmaktadır. Bu mali göstergeler ve mutlak yoksullaşmadaki somut göstergelerde yansımasını bulur.

Eşitsiz mübadele ve artık'ın metropole aktarımının çaplı bir göstergesi olan ve 'dünya borç krizi' diye çağrılan somut durumun, eşitsiz mübadele ve artık'ın merkeze aktarımı kavramlarını dışlayan bir çözümleme ile, kavranıp, açıklanabilmesinin de hiç bir olanağı sözkonusu değildir.

Konuyu biraz detaylandırırsak; kapitalist sistemde alınan borçlar ya da krediler esas olarak kapitalist üretimin büyüme ve genişlemesini finanse etmede kullanılır. Bu durum sistemin yasallıkları boyutunda, metropolünden periferisine böyledir. Unutulmamalıdır ki Marx'ın da ifade ettiği gibi, kapitalist sistemde kredilerin oynadığı rol budur. Kredi mekanizması, metaların alım ve satımından parayı kaldırarak, meta dolaşımını hızlandırır. Böylece, sermayenin yoğunlaşma ve merkezileşmesini ve dolayısıyla genel olarak yeniden üretim sürecini hızlandırır. İşte tam da böylelikledir ki, kapitalist kredi sisteminin işleyişi sermayenin özel mülk oluşundan gelen ve kapitalist üretimin gelişmesinin önüne dikilen engelleri kaldırır. Kapitalist, kendi amaçları için yalnızca kendi özel sermayesini değil, fakat başkalarının sermayesini de –Marx'ın deyişiyle "sosyal sermayeyi"– kullanmış olur. (K. Marx, Kapital, C. 3, Ing, s. 436). Ve de bu duruma denk düşen eşzamanlı süreçte; "bankacılık ve kredi, böylece, kapitalist üretimi bizzat kendi sınırlarının ötesine itmede en güçlü manivela ve bunalım ve spekülasyonların en etkili araçlarından birisi haline getirmiştir." (a.g.e., s. 607).

Sermaye gibi, sömürünün de burjuvazinin uluslararası alanda yaşam sorunu haline geldiği bu süreçte, artık'ın merkeze aktarımını güvence altına alırken, kâr oranlarının düşüşünü engellemeye çalışan dünya emperyalizmi açısından "kapitalist egemenlik uluslararasıdır." (V. i. Lenin, Toplu Yapıtlar, C. 2, s. 109) Ve de artık'ın en öne çıkmış biçimiyle metropole aktarımı, kredi ve borçlandırmalardır.

Unutulmamalıdır ki, "faiz kapitalist ile emekçi arasında değil iki kapitalist arasındaki bir ilişkidir." (K. Marx, Kapital, C. 3, s. 382). Bu anlamıyla da, metropol oligarklarının, kredi ve borçlandırma yöntemleriyle, periferi oligarklarına, (uluslararası egemenlik ve sömürü işleyişi çevresinde) ödettirttiği faiz; emekçilerin bu ilişkinin direkt muhatapları olmamasına rağmen, sonuçları itibariyle yine onların (derilerinin yüzlerce kez soyulması pahasına) muhatabı bulunduklarının ve artık'ın metropole aktarımının samimi bir göstergesidir. Ki, eşitsiz mübadele kavramıyla altı çizilen de, bu bağlamlı bir çözümlemenin ifadesinden başkaca bir şey değildir.

(IV)

Kapitalizmin eşitsiz gelişme fikriyle tümüyle uyum içinde olan böylesi bir ele alış tarzını, rakamların kesin diliyle ve 'güney'deki verilerle somutlamak mümkün:

* B.M.'ler Gıda ve Tarım Örgütü kayıtlarına göre, 1970'lerin başlarında açlıkla karşı karşıya insan sayısı 400 milyondur. Bu sayı 1980'de yarım milyara yükselmiştir. 1985'lerde ise bu rakam 600 ila 700 arasında oynamaktadır. Bu rakamın denk düştüğü alan 'üçüncü dünya' ya da 'güney' dir.

* 1980'de Afrika nüfusunun % 60'ı yıllık 135 dolarlık olan yoksulluk çizgisinin altında yaşarken; bu oranın 1995'lerde % 80'e ulaşacağı beklenmektedir. İşte eşitsiz mübadelenin bir sonucu da budur.

* Latin Amerika'da mutlak yoksulluk içinde ya da mutlak yoksulluk sınırında yaşayanlar 1980 yılında 130 miyon iken, bu sayının 2000'lere kadar (yani 20 yılda 40 milyonluk bir artışla!) 170 milyona ulaşması beklenmektedir. Yine 1980 yılında Latin Amerika'da 80 milyon olan işsiz sayısı, 1995'lerde 112 milyona ulaşacaktır.

Ayrıca A.B.D. tekellerince Latin Amerika'dan sağlanan genel kârların toplamı, 1945–1980 yılları arasında 120 milyar dolardan fazlayken; sözü edilen 35 yılda Latin Amerika'ya giren A.B.D. sermayesi, transfer edilen artık'ın dörtte birine bile ulaşmamaktadır. Ve de sırf 1882–1985 kesitinde A.B.D.'nin net kâr, anapara, faiz transferleri 106 milyar dolardır. Artık'ın aktarımı, böylesine us–dışı boyutlardadır.

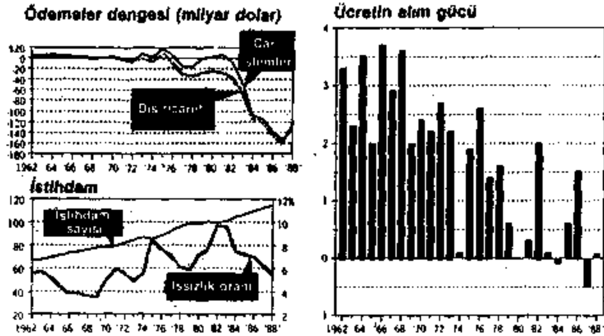
* Bundan başka uluslararası eşitsiz mübadele ve ticaretin işlerliğiyle, UNCTAD'ın verilerine göre, 1981 ve 1982'de Latin Amerika ihracatının % 40'ını ve enerji kaynaklarının % 80'ini içeren temel ürünlerin fiyatları neredeyse % 31'e düşmüştür. Son 20 yıldaki en büyük düşüş olan bu durum nedeniyle, Latin Amerika ülkeleri 65 milyar dolar kayıba uğramıştır.

* Dünya kapitalist pazarındaki artık'ın aktarımı ve eşitsiz mübadele işlerliğiyle koşullu perferal ülkelerin 1986 yılı sonu itibariyle toplam dış borçları 1 trilyon dolar civarındadır. (Bu borçlar 1970'de 75 milyar,

BORÇLULARA BİR BAKIŞ

EN BORÇLU ÜLKELER	DIŞ BORÇ TOPLAM	DIŞ BORÇ KISA	YILLIK ÖDEME	BORÇ PAYI	KISA VADE %	ÖDEME HIZI %
Arjantin	55031	5779	5635	4.7	10.5	10.2
Cezayir	21874	3216	6652	1.8	14.7	30.4
Brezilya	115418	8893	11762	9.9	7.7	10.1
Şili	23606	4338	2596	2.0	18.3	10.9
Çin	26636	8717	2856	2.2	32.7	10.7
Mısır	38395	8939	3139	3.3	23.2	8.1
Yunanistan	27292	2468	2856	2.3	9.0	10.4
Hindistan	43520	3909	4367	3.7	8.9	10.0
Endonezya	42236	6201	5284	3.6	14.6	12.5
İsrail	33446	4090	3306	2.8	12.2	9.8
Kore	54375	17213	11955	4.6	31.6	21.9
Malezya	22914	2620	3622	1.9	11.4	15 8
Meksika	109625	12385	13212	9.4	11.2	12.0
Nijerya	25100	8554	2088	2.1	34.0	8.3
Filipinler	27230	2285	2741	2.3	8.3	10.0
Türkiye (*)	**27698**	**1430**	**4124**	**2.3**	**5.1**	**14.8**
Venezuela	28643	9590	3925	2.4	33.4	13.7
Yugoslavya	23457	3137	3667	2.0	13.3	15.6
Toplam	746496	113764	93787	64.4	15.2	12.5
Dünya	1320000	203867	143851	100.0	17.6	12.4

(*) Türkiye 86 sonu itibariyle- milyon dolar.
Kaynak: Dünya Bankası- 87/88 dış borç raporu

1985'de 970 milyar dolardı!) Bundan başka periferal ülkelerin dış borçları 1987'de 1,33 trilyon dolara tırmanmıştır... Bu tabloda sadece Afrika'nın borç faizi ödemeleri, 1985'de 20 milyar doların üstüne çıkmıştır. ASEAN (Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği) ülkelerinin dış borçları ise, yaklaşık 100 milyar dolardır. Ve de yine UNESCO'ya göre, Latin Amerika ve Karayipler' de her çocuk 30 bin dolar borçla doğmaktadır.

Tüm bunların bir diğer artışı ise şudur periferal ülkelere 'değişken faiz oranı' temelinde verilen kredi ve borç uygulamaları nedeniyle bu ülkelerin sırtına binen 'ek yükler' kapsamında 1978'den 1985'e Latin Amerika ülkelerinin borç faizi ödemeleri 400 milyar doları aşmış durumdadır.

Bu bağlam içnide kısaca Türkiye'ye değinirsek: Dünya Bankasının yayınladığı 'Dünya Borç Cetveli' nde 1983–1988 Türkiye'sinin borç dökümü şudur:

1983	2 Milyar	344	milyon	dolar
1984	2 Milyar	737	milyon	dolar
1985	2 Milyar	813	milyon	dolar
1986	2 Milyar	876	milyon	dolar
1987	2 Milyar	903	milyon	dolar
1988	2 Milyar	706	milyon	dolar

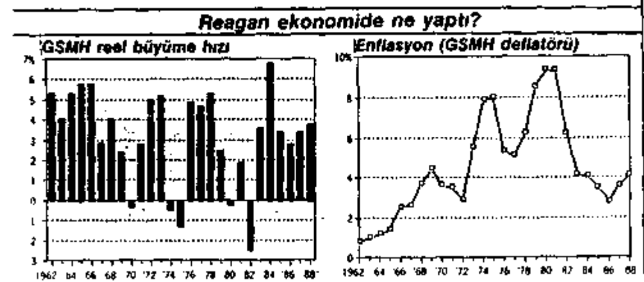
Bu rakamlara şöylesine açıklayıcı bir not düşmek gerekiyor. Türkiye sadece 1984 yılında 2 milyar 737 milyon dolarlık borç ödemesi için, 1 milyar 407 milyon dolarlık yeni borçlanmalara girmiştir. Kaldı ki, yine Türkiye'nin 1984'deki borç ödemelerinin 1 milyar 586 milyon doları borç faizlerine gitmiştir.

* Kapitalizmin dünya pazarındaki eşitsiz gelişim yasallıkları çevresinde ifadesini bulan, eşitsiz mübadele ile, artık'ın merkeze aktarımının bu denli büyük bir talanı devreye sokmasıyladır ki; FAO (Dünya Tarım ve Gıda Örgütü) ve WHO (Dünya Sağlık Örgütü)'nün belirlemelerine göre; 1960 yılların ortasında 'üçüncü dünya' ya da 'güney' ülkelerinde 10 milyon ton olan tahıl açığının, 2000'li yıllarda 132 milyon tona çıkması beklenmektedir. Ve de bugün 'güney' de 340 milyon kişi ciddi beslenme ve sağlık problemleriyle karşı karşıyadır.

(V)

Madalyonun diğer 'kuzey' yüzünü ve de onun hegemonu A.B.D.'ye geçersek, karşımıza 'güney'i de açıklayan, 'kuzey'in 'reaganomics' reçetesinin acılı maliyeti dikiliverir.

İşte bu maliyetin şematik göstergeleri:

Bu şematik göstergelerden çıkan şudur:

* Reagan'ın ilk görev yılı olan 1981'de, % 2'nin altında kalan bir büyüme kaydeden A.B.D. ekonomisi, 1982'de ciddi bir 'resesyon' yaşayarak G.S.M.H.'sının % 2,5 dolayında küçülmesinden sonra; enflasyonu aşağıya çekmek için, i) içeride para musluklarını (çalışanlar aleyhine) sıkarken, ii) dışarıda da artık'ın aktarımı ve eşitsiz mübadele çarklarını kendi lehine çevirmesi kombinezonlarına ivme kattı. Reagan'ın saldırganlık stratejisi ile taçlandırılan bu ekonomi politikayladır ki; A.B.D. ekonomisi 1984'de % 6,5'u aşan bir büyüme kaydetti. Ve bu 88'e değin % 3'lük bir periyodik artış ortalamasını da tutturmayı becerebildi.

* Aynı süreçte 1982'de % 10'lara tırmanan işsizlik ise 1988'e değin % 5,3'ün altına kadar çekilebildi. 1981' de % 13'lerde seyreden enflasyon, 1986'da % 3'e kadar düşürüldü.

Ve de Reagan'ın (klasiklerin tersine) dış ödemeler dengesi açığına pek aldırmadan; tekellerin istemleri doğrultusunda gelir vergisi oranlarını düşürerek, askeri harcamaları tırmandırıp, 'güney'e yönelik saldırganlık stratejisi izlemesi; A.B.D.'de; i) tasarruf ve yatırım oranlarının gerilemesine ve ii) dış borçlar sorununun bir krize dönüşmesine yolaçmış olmasına rağmen; dünya emperyalizmine ve onun çok uluslu tekellerine denilebilir ki; bir yandan (tüm rizikolarıyla birlikte!) 'asrı saadetini' yaratırken, eşitsiz mübadele ve artık'ın aktarımına uluslararası planda büyük bir ivme kazandırmıştır. ■

İKİ ODB: FAŞİZM VE ASKERİ DİKTATÖRLÜK

Erdal Aydın

Bilimsel patlamaların eşiğinde olan bir toplumdayız. Bu patlamayla yeni bir aydın/insan doğacak. Yeni aydın yeni açılımları gerektiriyor. (*) Böyle bir gereklilikten sözetmek belli önkabullerden sözetmektir. Bu önkabuller var olan birikimin ve bu birikimin ediniliş tarzının belli sorunlar yarattığı biçiminde özetlenebilir. Bu sorunlar çözülmelidir. En önemlilerinden biri kavram sorunudur. Bir çok kavram Sol'un söylemine çok hızlı bir biçimde ve çoğu en az tartışmayla girdi ve aynı çabuklukta kabalaştı. Bir sıkıntı var. Bu sıkıntının giderilmesi olguların daha sağlıklı sorgulanmasını beraberinde getirecek. Yeni aydının savrulmadan yeni şeyler söyleyebilmesi buna bağlıdır.

Bu yazıda faşizm, bir kavram ve bir olgu olarak sorgulanmaya çalışılacak. Faşizm çok sık kullanılan ve çok az sorgulanan bir kavramdır. Bunun yarattığı sorun şöyle özetlenebilir: Ajitasyon ve propaganda malzemesiyle bilimsel çalışmaların malzemesi birbirine karıştırıldığı için kapitalist toplumlardaki baskıya dayanan her dönemi faşizm olarak adlandırma eğilimi ortaya çıkıyor. Yani faşizm tüm olağanüstü devlet biçimlerini (ODB) kapsayıcı bir kavram olarak düşünülüyor. Dolayısıyla çok sık rastlanan diğer ODB askeri diktatörlükler pek gözönünde tutulmuyor.

Bu yazının sınırlı boyutları içinde bu sorunları tartışmayı deneyeceğiz.

ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL'İN FAŞİZM TANIMI ÜZERİNE

Yukarıda faşizm ve askeri diktatörlüklerin birbirine karıştırıldığını söylemiştik. Bu karışıklığa karşı öncelikle bilinmesi gereken her ODB'nin farklı bir konjünktüre denk düştüğüdür. Asıl sorun konjonktürün tahlilinden kaynaklanmaktadır. ODB'lerin tahlilinde en sık kullanılan tanım üçüncü enternasyonal'in tanımıdır. Fakat bu tanımın bir çok şeyi açıklayamadığını ya da yanlış açıkladığını görüyoruz. Öncelikle üçüncü enternasyonalin tanımının sorgulanmasının gerektiğine inanıyorum. Unutulmayalım Üçüncü Enternasyonal faşizmlerle karşı karşıyaydı. Dolayısıyla geliştirmek istedikleri tanım sadece bir durumla ilgiliydi. Noksanlar buradan kaynaklanıyordu.

Üçüncü Enternasyonalin faşizm tanımı Togliatti' nin belirtmesine göre şöyledir: "Faşizm, finans kapitalin en gerici en şoven ve en emperyalist öğelerinin açık terörcü diktatörlüğüdür." (1) Bu tanım ilk bakışta bir şey söyler gibi gözüksede irdelendiğinde hiç bir şey anlatmamaktadır. Çok genel ve bilimsel olmayan yargılara dayanmaktadır. Belki birazda bu yüzden bu tanım çok yaygın bir kullanıma sahip olmuştur. Tanımda faşizmin sınıfsal özü yakalanmış durumdadır. Fakat her nedense "finans kapitalin en gerici en şoven ve en emperyalist ögeleri" denilerek pek açık olmayan bir tanım yaratılmıştır.

Yukarıdaki tanıma göre, sanki finans kapitalin içinde bir kesim özellikle faşizmi istiyor gibi bir anlam çıkıyor. Bulanıklık buradan kaynaklanıyor. Faşizm sadece istem sonucu iktidara gelmez, ancak belirli konjonktürlerde iktidarı ele geçirebilir. Ancak belli konjonktürlerde finans kapitalin faşizmin iktidara gelişini sağladığı, finanse ettiği görülür. Aynı sınıfın daha sonra demokrasi havarisi kesildiği görülmektedir. Öyle ki, Alman faşizmine işkence aleti üreten şirketler bugün Alman yönetimini destekler durumdadır. Hem de canla başla.

Faşizm, anılan kesimlerin (ögelerin) "açık terörcü diktatörlüğüdür." denilmektedir. Şiddet faşizme özgü bir özellik değildir. Şiddet ODB'lerinin özellikleri arasında sayılabilir. Ayrıca ülke içindeki sınıf ilişkileri şiddetin derecesini belirleyecektir. Toplumun, sınıflar arası ilişkilerin şekillendirilmesinde ideolojinin ve baskının yeri vardır. Burjuva demokrasilerinde ideoloji, baskıya göre daha belirgindir. Fakat ODB'lerinde sınıf ilişkilerinin daha keskin oluşu baskıyı (baskı aygıtlarını) ön plana çıkarır. Baskı kan dökmeye kadar varabilir. Özetle, baskı/şiddet sadece faşizme özgü değildir.

İKTİDAR ÖNCESİ

Her şeyden önce faşizm kapitalizmin emperyalist aşamasına denk düşer. Faşizm, "özellikle de, emperyalist ülkelerde tekelci kapitalizmin egemenliğine geçişi temsil ediyordu." Fakat "faşizm, yalnız bir döneme bağlı bir olgu değildir. Bu dönem yalnızca faşizmin

---

(*) Bu ayrı bir yazının konusu olabilir. Kısaca
– Yeni aydın günlük pratik içinde sıkışıp kalmayacak.
– Her düzeyde teoriye katkı yapmaya çalışacak. Teori üretimi yaşama bağlayacak,geçmişi unutmayacak, fakat, geleceğe ayakbağı olmasına izin vermeyecek
– Entellektüel olacak.

tekabül ettiği siyasal bunalımların ortaya çıkmasına katkıda bulunduğu ve sınıf mücadelesi konjonktürlerini çizdiği ölçüde önem kazanmaktadır: siyasal bunalımları yalnızca bu dönemin karakteri belirlemez, farklı dönemlerde de ortaya çıkmaları kuvvetle muhtemeldir." (2)

Faşizmin gelişine yol açan etkenler konusunda genellikle hata yapılmaktadır: Almanya ve İtalya'daki ekonomik bunalım, 1. Dünya savaşından yenik çıkmaları, bunun kitlelerde yaratmış olduğu etkiler gibi. Ancak bu faktörler emperyalist aşamada, faşizmin yerleşmesine uygun konjonktüre bağlı olarak önemli hale gelir. III. Enternasyonel ekonomik bunalamı ön planı çıkarır. Lewerenz, Dimitrov'un III. Enternasyonel 7. Kongreye sunduğu rapora dayanarak faşizmin gelişini şu nedenlere bağlamaktadır:

a) Bunalımın tüm yükünü emekçilerin üstüne yıkmak,

b) Pazar sorununu savaş yoluyla çözmek,

c) İşçi ve köylü hareketini bastırmak,

d) Sovyetler Birliği'nin etkisini yoketmek. (3)

Buradan hareketle, kapitalist ekonomik bunalımın her zaman faşizme yol açmadığı söylenebilir.

Togliatti ise, emperyalizmin zorunlu olarak faşizmi doğurmayacağını söylemekle birlikte, kârları koruma gereksinimiyle, bunu olağan biçimle sağlayamayan kapitalistlerin faşizme başvurduğunu söyler.(4) Her iki örnekte de ekonomik bunalım ön plana çıkmaktadır. O günün koşullarında tüm kapitalist ülkeler benzer sorunlarla/bunalımlarla karşı karşıyaydı. Fakat, sınırlı sayıda ülkede faşizm iktidara gelebildi. Buradan hareketle, kapitalist ekonomik bunalımın her zaman faşizme yol açmadığı söylenebilir. Ayrıca tüm ODB'lerinde ekonomik bunalımdan sözedilebilir. Bununla birlikte günümüzde ekonomik bunalımla karşı karşıya olan gelişmiş kapitalist ülkelerin, çok daha değişik uygulamalara başvurduğunu görüyoruz. O halde faşizmin gelişi sadece, kâr, pazar sorunuyla, ekonomik bunalımla açıklanamaz. Bir adım daha atmak gerekiyor.

III. Enternasyonal, yükselen işçi sınıf hareketini, kapitalistlerin Revizme başvurma nedenleri arasında saymaktadır. Lewerenz "Bir yanda derinleşen ekonomik ve politik bunalım, öte yandan kitlelerin artan devrimci bilinci sonucu faşist yöntemlere yönelen tekelci kapitalizmin en gerici kesimleri egemen olmuşlardı" (5) diyor. Bir çok yerde de devrimci bunalımın faşizmin gelişine yol açtığı söylenmektedir.

FAŞİZMİN AŞAMALARI

Burada bir parantez açmak zorunluluk oluyor. Faşizm tam olarak iktidara yerleşinceye kadar bazı aşamalardan geçer. Bu aşamalar kavranmadan faşizm bütün olarak anlaşılamaz ve doğru bir mücadele biçimi geliştirmek güçleşir. Poulantzas'ın sınıflandırmasına göre bu dönemler şöyledir. (6)

1) Sürecin başlangıcından "dönüşsüzlük" noktasına kadar olan dönem: faşistleşme sürecinde geriye dönüşün çok güç olduğu döneme kadar olan evre. Dönüşsüzlük faşizmin iktidara gelişiyle eş anlamlı değil.

2) Dönüşsüzlük noktasından faşizmin iktidara geçişine kadar olan dönem.

3) Faşizmin iktidardaki ilk dönemi: bu evrede hâlâ karmaşık bir sınıf niteliği vardır. Bunun için istikrarsızlık ve belirsizlik yaşanır.

4) Faşizmin stabilizasyon dönemi: sınıfsal açıdan netleşmenin yaşandığı dönemdir. Netleşebilmek için kendi saflarında kanlı hesaplaşmalara girişirler.

Faşizmin kavranabilmesi için yukarıdaki dört dönemin bilinmesi gerektiği kanısındayım.

Önemsiz gibi gözükse de aslında en büyük ayrılık faşistleşme sürecinin başlangıcı konusundadır. "Faşistleşme sürecinin başlangıcı işçi sınıfının yenilgisinin bir dizi karakteristik ön–koşuluna dayanır. Faşistleşme süreci kendinin gelişmesine yol açan bu yenilgiler dizisinin hemen ertesinde başlar... Faşistleşme süreci işçi sınıfının ideolojik bunalımına ve devrimci örgütlerin niteliksel bunalımına rastlamaktadır.(7) Yenilgiyi belirleyen tek bir hata değil, hatalar zinciridir. Bu yenilgiler zinciri, işçi sınıfı örgütlerinin zayıflamasına yol açar. Bununla birlikte kitlelerin gözünde yok olan saygınlık ve önderlik özelliği, bir boşluk yaratır. Bunun sonucunda ise, reformizm ve sendikalizm yaygınlaşır. Faşistleşme sürecinin başlangıcında Alman ve İtalyan K.P. lerinin işçi sınıfından koptuğu görülmektedir. Yukarıda sayılan nedenler yüzünden Alman ve İtalyan K.P. lerinin güç kaybını sosyal demokrasinin bölücü etkisine bağlamak yanlıştır. Sosyal demokratlar bir çok hata yapmışlar, hatta faşist partinin işini kolaylaştırır duruma gelmişlerdir. Fakat K.P. lerin yenilgilerini sadece dışsal etkilerle açıklamak doğru değildir. Ayrıca Komintern'in sosyal faşizm teziyle sosyal demokratları dışladığını unutmayalım. Tarih olarak farklılıklar olsa bile IKP ve AKP benzer olaylar yaşadı: başarısız genel grev, sosyal demokrasinin dışlanması, sol sendikaların güç kaybı, partinin üye sayısının düşmesi, merkez komite ile yerel örgütlerin çatışması, bölünmeler...

Kitlelerin faşizme karşı harekete geçirilebilmesi, faşizme iktidar şansı vermiyor.

Faşistleşme sürecinin başlangıç aşamasında, başarılı bir taktikle, faşizmin iktidara yerleşmesini engelleyen bir örnek; Fransa, daha doğrusu FKP. Buna Togliatti de deniyor: "6 Şubat'ta (1934) Fransa'nın durumuna bakın: Bazıları her şeyin bittiğini sanabilirdi: durum partiyi şaşkına döndürmüştü. Ama parti hemen toparlandı ve, ustaca bir birleşik–cephe politikası sayesinde halk yığınlarının başına geçmesini, faşizmin saldırısına karşı bir engel kurmasını bildi."(3) F.K.P. nin başarılı taktiği faşizmi Fransa'da geriletti. Kitlelerin

faşizme karşı harekete geçirilebilmesi, faşizme iktidar şansı vermiyor.

Yukarıdaki iki ayrı örnek (Almanya, İtalya, Fransa) faşistleşme sürecini kendiliğinden açıklamaya yetiyor. Faşistleşme sürecinin başlangıcını, işçi sınıfının bastırdığı (hareketin dorukta olduğu) zamana tekabül ettirmek, küçük-burjuva ve bazı burjuva unsurların önemini abartmak demektir. Bu durumda faşizmin yıkılışı için, küçük-burjuvazi ve bazı burjuva fraksiyonların faşizmin saflarından ayrılmasını beklemek gerekecek. Fransa örneği gösterdi, işçi sınıfı hareketinin başarısı, faşizmi geriletiyor.

Faşistleşme sürecinde küçük burjuvazinin ekonomik, ideolojik yapısı, siyasi tavrı, özgünlüğü herkes tarafından bilinmektedir, Fakat, bu özgünlüğü unutmamak gerekir. Faşistleşme süreci küçük burjuvazinin, tamamını saran ekonomik ve siyasi, ideolojik bunalıma denk düşer. İktisadi bunalım, küçük burjuvazinin tepkisinin kapitalizme tepki biçiminde şekillenmesine yol açar. Faşist ideolojinin anti-kapitalist görünümü bu yüzdendir. Ek olarak: sosyal demokrasi ile de küçük-burjuvazinin arası bozulur. Çünkü, sosyal-demokrasinin kendi çıkarlarını koruyamadığı kanısındadır. Kendi öz-partisini kuramadığı için faşist partilere yönelir. Togliatti benzer bir tesbit yapar ve konuyu genişletir: Faşizm terimini kullanabilmek için küçük-burjuva yığın temeli ile ilişki kurmak gerektiği kanısındadır. Şöyle ifade ediyor: "... işçi sınıfına karşı savaş küçük-burjuva özelliği taşıyan yeni bir yığın temeli üstünde gelişmeye başlıyorsa işte o zaman yalnız o zaman kullanmalıyız faşizm terimini ... faşist diktatörlük burjuvayı ve küçük-burjuvaziyi örgütleyerek bir yığın hareketi oluşturmaya çalışır." (9) Küçük-burjuvazinin, faşizmin kitle temelini oluşturduğu tespitinin altını çizmek gerekir. Küçük-burjuvazi siyasal güç olmasını faşist partiye borçluduur. Faşist parti asıl oylarını bu "sınıf"tan alır. Küçük-burjuvazi faşizmin vurucu gücünü de oluşturur. Küçük-burjuvazi, faşizm ilişkisinin sonucunu çeşitli alanlarda görüyoruz: parti örgütlenmesinde (mahalli örgütlenme), temsil (mesleki), ideolojide (anti-kapitalist)...

Örneklersek: Almanya'daki Nasyonal-Sosyalist Parti üylerinin meslek gruplarına göre toplumdaki ve partideki oranlarına bakmak, küçük-burjuvazi faşizm ilişkisini anlamak açısından önemlidir. (10)

MESLEK	ÜLKE NÜFUSUNA GÖRE % Sİ	NASYONAL-SOSYALİST PARTİ İÇİNDE YILLARA GÖRE % Sİ	
		1930	1934
Ücretliler Memur	12	25,6	20,6
Öğretmen Zanaatkar	5	8,3	13 (1935'te % 29)
Küçük esnaf	9	20	20

İtalya'da faşist parti için benzer durum görülmektedir.

Faşizmin dördüncü aşamasından (stabilizasyon) itibaren küçük-burjuvazii, faşizm ilişkileri bozulur. Bu döneme kadar küçük-burjuvazi belirgin ve fonksiyonel yönetici sınıf durumundadır. Fakat, stabilizasyon dönemindeki kanlı hesaplaşmalar, küçük-burjuvaziyi bir kez daha hayal kırıklığına uğratır.

Kısacada olsa faşizm ve kırsal kesim ilişkilerine değinmek gerekir. "Faşizm ve kırlar arasındaki ilişkiler konusuna gelince, faşizmin özünde kentsel bir olgu olduğunu önemle belirtmek gerekir (11). Fakat, yine de kırlarla ilişki kaçınılmaz olarak vardır. Faşistleşme süreci kırsal kesimdeki ekonomik bunalıma denk düşer. Ayrıca yoksul köylülük ve tarım işçileri için derin bir siyasi-ideolojik bunalım sözkonusudur. Sosyal-demokrat ve Kominist Partilerin yanlış tutumları bu kesimler için siyasi bunalımın nedenlerini oluşturur. Fakat, yine de orta köylülük ve tarım işçileri faşizmi desteklemezler. Kır küçük-burjuvazisi sadece destekle yetinir, aktif olarak faşist parti içinde yer almaz. Faşizmin büyük toprak sahipleriyle ilişkisi diğer kesimlerle faşizm arasında ilişkilerin gelişmesini engeller.

"Faşistleşme süreci, faşizmin ortaya çıkışı egemen sınıflar ve bunların fraksiyonları arasındaki iç çelişkilerin derinlemesine ve keskinleşme durumuna tekabül eder... Faşistleşme sürecinde iktidar bloğunun iç çelişkilerinin keskinleşmesi, siyasal ve ideolojik planlardaki uzantıları ile kendini gösterir: Bu çelişkilerin keskinleşmesi, bu bloğu etkileyen derin ideolojik bunalıma ve derin parti yoluyla temsil bunalımına yansır."(12) Herhangi bir burjuva fraksiyonun diğer sınıf ve fraksiyonlar üzerinde hegemonya kuramaması sorun yaratır. En önemlisi temsil bunalımıdır. Parlamento aritmatik açıdan iş yapamaz duruma gelir. "Faşizm, bu bloğun (iktidar bloğu) baştan başa ve özgül bir biçimde yeniden örgütlenmesine tekabül eder."(13) Temsil bunalımıyla birlikte temsil eden temsil edilen bağları kopar. Bazı burjuva partilerin sonradan faşizme cephe alması bu yüzdendir.

Özetle: egemen ideolojinin de bunalımda olduğunu belirtelim. Bunalımın sonuçlarını yukarıda göstermeye çalıştık.

"Faşistleşme süreci ... burjuvazinin saldırıya geçtiği bir evreye ve bu dönemdeki saldırı stratejisine ve işçi sınıfının savunmaya çekildiği bir evreye bütünüyle denk düşer."(14) Daha önce işçi sınıfıyla ilgili söylenilenler düşünülürse bütün oluşuyor. Faşistleşme süreci daha iyi anlaşılıyor.

Faşizm konusuna ara vermeden önce bir hatırlatma: Faşizm kapitalist zincirin en zayıf halkalarında iktidara gelmiştir. İtalya'da ve Almanya'da devrim olmamış, faşizm iktidara gelmiştir.

ASKERİ DİKTA

ODB'lerinden askeri diktatörlüklerden sözetmeye çalışacağım. Her nedense bu konuda araştırma kıtlığı görülüyor. Bunun bir kaç nedeni var. Ilki faşizm tabu-

suna dokunmamak. Diğeri kolaycılık (III. Enternasyonalin faşizm tanımıyla ilgili kısım anımsansın). Bir diğer neden, ajitasyon malzemesiyle, bilimsel çalışma ayrımını kavramamak.

Herşeyden önce askeri diktatörlüklerin hangi konjonktürde iktidara geldiği sorunu üzerinde durmak gerekir. Ayrıca, askeri diktatörlüklerin iktidara geldiği ülkelerdeki genel özellikleri belirlemek gerekir.

Askeri diktatörlüklerin görece az gelişmiş ülkelerde iktidara geldiğini görüyoruz. Bu ülkeler ya kapitalistleşme sürecine geç girmişler ya da sürece erken başladıkları halde yarışta gerilerde kalmışlardır. Tabiki anılan ülkelerin sınıf ilişkileride özgündür. Ayrıca, bu ülkelerde ordunun dolaysız olarak politikanın içinde olduğu ve sık sık iktidara geldiği görülmektedir. Fakat, geri kapitalist ülkelerde ODB'lerden yalnız askeri diktatörlükler görülür ve askeri üniformalı her yönetim askeri diktatörlüktür denilemez. Pekâlâ aynı üniforma altında faşist diktatörlükler iktidara gelebilir.

Kapitalizmin son bunalımıyla birlikte dünyada yaygın bir şekilde ODB'lerine başvurulduğunu gördük. Bunun kapitalizmin dünya çapındaki bunalımıyla ilişkisi var. Fakat yine de dış dinamikleri fazla abartmamak gerekir. Dış dinamikler, iç dinamiklerle kesiştiği noktada önem kazanır. Bu nedenle kısacada olsa azgelişmiş kapitalist ülkelerin ekonomik ve sınıfsal yapılarına değinmekte fayda var.

Azgelişmiş ülkelerde gecikmiş ve tepeden devrimin özellikleri görülür.(Kapitalistleşme sürecine erken girip geri kalan ülkelerde bulunmaktadır). İktidardaki sınıfların bileşimi ve ülke ekonomisinin bileşenleri farklılıklar göstermektedir. İktidarda toprak güçlerinin önemli ortaklığı görülür. Toprak güçlerinin niteliği ve gücü ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Hatta aynı ülke içinde, kısa zaman aralıklarında –hızla– değişim yaşanmaktadır. Toprak güçlerinin içinde, feodal unsurlar burjuva devrimin ilk döneminde görülse bile hızlı bir tasfiye süreci yaşanır. Aslında feodal güçleri abartmamak gerekir. Bu ülkelerde, sanayi burjuvazisi (ilk zamanlarda ticaret burjuvazisi daha etkindir) ve mali sermayenin temsilcileri, toprak güçleriyle olan ittifakı sık sık bozup, kendi çıkarları doğrultusunda yeniden kurmaktadır. Günümüzde bir çok az gelişmiş ülke feodal unsurları tasfiye etmiştir. Anılan ülkelerde küçük üreticiliğin yaygın olduğunu söyleyelim.

Azgelişmiş ülkelerin ekonomilerinde bağımlı gelişme çizgisi görülür. Ülke ekonomilerindeki değişimde bu bağımlılık etkili olmaktadır. Ülke ekonomisinin özgün karakteri sınıflarda da izlenebilir. Azgelişmiş ülkelerde güçlü bir komprador burjuvazi vardır. Komprador burjuvazinin gücü iktidara yansımakta, bağımlı iktidar tipi gözlenmektedir. Özellikle bağımlılık ABD'lerine bağımlılık şeklinde görülmektedir.

İşçi sınıfına gelince, nicelik ve nitelik açısından hızlı bir değişim içindedir (azgelişmiş ülkelere özgü bir durum).

Küçük–burjuvazinin özellike bürokrasinin durumu herkes tarafından bilinir. Gecikmiş, tepeden burjuva devrimlerde küçük–burjuvazi önemli yere sahiptir. Yönetici sınıf görünümü kazanır. İktidarı kimin adına kullandığı zamanla netleşir.

Askeri diktatörlükle olağan biçim arasında devamlılık vardır. Aslında tüm olağan ve ODB'ler arasında devamlılık vardır. Her şeyden önce her iki durumda kapitalizme özgüdür. Fakat, askeri diktatörlüklerde devamlılık daha doğrudan bir nitelik kazanmaktadır. Yunanistan'da "cuntanın yalnızca önceden saptanmış bir rotayı izlediği söylenebilir".(15) Benzer durum sadece Yunanistan için sözkonusu değildir. Bu durum özellikle, monoterist politikayı uygulamaya geçirmeye çalışan askeri diktatörlüklerde daha da belirginleşmektedir. Burada şu soru akla geliyor: Eski rota izlenecekti, neden askeri yönetime geçildi. "Aşağı yukarı 1960'lardan beri, Portekiz, İspanya rejimlerinin her zaman aynı ölçüde olmasada takip ettikleri ve Yunan askeri rejiminin de devam ettirdiği ekonomi politikası, sermayenin yoğunlaşarak merkezileşmesine dayalı bir sanayi gelişmesiydi."(16) Bu gelişme emperyalizme bağımlı bir şekilde olmaktadır. Sermayenin merkezileşmesi ve yoğunlaşması için alınan tedbirleri ve bağımlı gelişmeyi bulmak amacıyla olguları zorlamaya gerek yok. Monoterist uygulamaları incelemek yeterlidir.

Şimdi neden askeri diktatörlük sorusunu yanıtlayabiliriz.Tekelleşme yönünde alınan kararlar sınıfsal çelişkiyi ve çatışmayı artırır. Bunun sonucunda tekelleşme yönünde alınan kararların uygulanması güçleşir. İşte bu noktada askeri diktatörlüklerle karşılaşıyoruz. Askeri diktatörlükler (son dönemdekiler) ya monoterist kararlardan önce, iktidara geliyorlar, ya da burjuvazi tarafından askerlere davetiye çıkarılıyor. Dikta iş başına geldikten sonra, genel sistematik kararlar alınıp, uygulayama geçiriliyor. Askeri diktatörlüklerin amacı, tekelci istemler doğrultusunda alınacak kararların uygulamaya geçirilmesiyle ortaya çıkacak muhalif hareketi bastırmak gibi gözüküyor.

1970'lerde iktidara gelen askeri yönetimler kapitalizmin genel bunalımıyla da karşı karşıyaydılar. Tıkanan içe yönelik birikim modelini değiştirmek gerekiyordu. Değişim yönünde adımlar da atıldı. Bu bağlamda askeri diktatörlükler burjuvazinin en geniş kesimlerinin temsilcisi gibi gözüktüler. Fakat, tekelleşme yönünde alınan kararların netleşmesi burjuva fraksiyonlar arası ortaklığın bozulmasına yol açtı.

Faşizmin iktidara ilerleyişinde siyasal yön (bunalım) daha belirgin, askeri diktatörlüklerin iktidara gelişinde ekonomik faktörler daha belirgindir.

Faşizm iktidara gelmeden önce, belirgin olarak faşistleşme süreci yaşanıyor. Askeri diktatörlükler için böyle bir süreç gözlenmiyor. Faşistleşme süreci, burjuvazinin saldırıya geçtiği, işçi sınıfının savunmaya geçtiği evreye denk düşer, demiştik. Bunun nedeni işçi sınıfı harekitinin yenilgisi olarak gösterildi. Askeri diktatörlüklerin iktidara geldiği dönemde böyle bir durum gözlenmiyor.

Askeri diktatörlüklerin bir diğer özelliği de, "gerçek kitle hareketi oluşturamamaları bakımından Alman ya da İtalyan tipi klasik faşist rejimlerden ayrılırlar. Bunlar Halk kitlelerinden ve özellikle işçi sınıfından daima

uzak kalmış ve bu sınıflardan kendilerine hiç bir zaman ciddi bir taban bulamamışlardır."(17) Askeri diktatörlüklerin kitle hareketi oluşturamaması, kitle desteği sağlayamaması faşizmden ayrım noktalarından biridir. Faşizmin küçük-burjuvaziyi seferber ettiğini biliyoruz. Askeri diktatörlüklerde küçük-burjuvaziyi bir süre belirsizlik yaşasada diktatörlüğün yanında yer almadı (borükrasinin üst kesimi hariç). Hatta karşı saflarda mücadeleye katıldı.

Tekelleşme yolunda alınan kararlardan dolayı, çıkarları zedelenen orta tabakalar ve işçi sınıfının askeri diktatörlük saflarında yer alması mümkün değildir.

Büyük toprak burjuvazisi, askeri diktatörlüğü ilk zamanlarda desteklerse de, iktidarın komprador burjuvazi lehindeki uygulamaları ile bu desteği çeker. Benzer durum yaşayan diğer fraksiyon ise yerli burjuvazidir. Yerli burjuvazi askeri diktatörlükleri teşvik eder ve bu rejimlerce "sağlanan 'iç huzurdan' ... epey yarar sağlar". Fakat, askeri diktatörlüklerin uygulamaları yerli burjuvazsiyi de kendinden uzaklaştırır.

İKTİDAR-AYGITLARI VE İKTİDARDAN GİDİŞ YOLLARI

Faşizm ve askeri diktatörlükler arasındaki ayrımlar ideoloji de, baskı ve idolojik aygıtlar arasındaki farklılıklarda belirginleşmektedir. Ayrıca, iktidardan uzaklaşma yolları arasında da farklılıklar gözlenmektedir.

Gerek faşizmlerde, gerek askeri diktatörlüklerde egemen ideoloji burjuva ideolojisidir. Sınıflardan bağımsız ideoloji olmaz. Fakat, çeşitli fraksiyonlar açısından 'ton' farklılıkları sözkonusudur. Farklı konjonktür ve sınıf ilişkilerinde bazı 'tonlar' belirginleşebilir.

Faşist "idolojiyi çözümlediğimiz zaman, ne buluruz? Her şeyi. Bu eklektik bir idolojidir. Her yerdeki bütün faşist hareketlerin ögesi yırtıcı bir milliyetçi ideolojidir.""(18) Faşist ideolojinin milliyetçiliği bilindiği gibi şovenizme, ırkçılığa varmaktadır. Ayrıca, anti-kapitalizm ve korporativizm de faşist ideolojinin parçaları arasında yer almaktadır. İdeolojinin görüntüsündeki bu çeşitliliği, faşizmin sınıfsal yapısına ve amaçlarına bakarak anlamak çok kolaydır. Faşist ideolojinin ögeleri, temelde birleştiricilik amacını gütmektedir. Faşizmin kitleselleşerek iktidar olduğunu söylemiştik. Milliyetçilik, ülke düzeyinde birleştirici rol oynarken, korporativizm sınıfsal çatışmanın yerine sınıf işbirliğini yerleştirmeye çalışır. Özellikle korporativizm ve anti-kapitalizm küçük-burjuvazinin seferber edilmesinde rol oynar. Bu sınıf faşizmin kitle temelini oluşturur. Faşist ideolojinin kapsayıcı olmasının nedeni şu olmalı: İlk bölümde çeşitli sınıfların yaşadığı ideolojik bunalımdan söz etmiştik. Bunalımın yarattığı bir boşluk oluşur. Faşist ideoloji bu boşluktan yararlanmak için eklektik görünüm kazanır. Böylece kitleselleşmenin yolunu açar.

Askeri diktatörlüklerde ideoloji daha farklı görünüme sahiptir. Bu ODB'nin özgünlükleri ideolojide de görülür. Askeri diktatörlüklerde "hakim ideoloji hukuki-siyasi alandan (genel iradenin kapsamı, sivil özgürlükler, vb.) ekonomik alana doğru kaymış ve bu özellikleri teknokrasi biçiminde olmuştur. ... Görünüşte gayri siyasi karakteriyle bu teknokrasi ideolojisi devlet idaresinin üst kademelerinin rejimleri doğrudan ve esaslı bir şekillde desteklemelerini kolaylaştırdı."(19) Askeri diktatörlükler kitle hareketi oluşturamazlar. Bunu telafi etmenin yolu, teknokrat-bürokrat görünümlü ideolojiyle bürokrat-teknokratların üst kesimlerinin desteğini sağlamaktan geçiyor. Bu kadrolar işi bilir bir ekip görünümündedir. Bu ekip yeni yapılanmada önemli rol oynar. Teknokrat bürokrat görünümlü bir ideoloji ve bununla bağlantılı olarak, uygulamaya geçirilen kararlar şu kanıyı yaratıyor: Ekonomik bunalım askeri diktatörlüklerde faşizme göre çok daha belirgindir. Özellikle son zamanlarda görülen askeri yönetimlerde bu yön çok daha belirgindir.

Her iki ODB arasındaki farklılıklar bu kadar değil. İdeolojik ve baskı aygıtlarında da belirgin farklılıklar var.

Faşizmde ideolojik aygıtların görece özerkliği yok olur ve "siyasi polisin" denetimine girerler. Çeşitli ülkelerde görülen faşizmlerde ancak bu denetimin derecesi farklıdır. Faşizm, tüm ideolojik aygıtları partiye giderek faşist partiye bağımlı hale getirir. Amaçları açısından bu kapsamlı müdahale kaçınılmazdır. "Nasyonal-sosyalist partinin denetimi altında ideolojik aygıtlar çoğaltıldı. Çeşitli dernek ve örgütler her bireyi her etkinlik alanını kaplayan karışık bir aygıtlar şebekesi içinde bir yere bağlıyordu."(20) Faşizm kendi denetimi altında tüm bireyleri harekete geçirmeye çalışır. Bunu da çeşitli yollarla sağlar. Aile kurumunu sahiplenir, koşullara göre dinsel kurumlardan yararlanır. Nasyonal-sosyalist Öğretmenler Birliği gibi çeşitli kuruluşlarla meslek gruplarını denetlemeye çalışır. Gençlik örgütleri aracılığıyla gençleri yönlendirir. Radyo, TV, gazete, film gibi 'iletişim aygıtları' aracılığıyla toplumun tamamını denetlemeye çalışır. Propaganda araçlarının denetlenmesi konusunda taviz vermemeye çalışır. Partinin işlevi de herkesçe bilinir. Faşizm, toplumun tamamını bütünsel olarak denetlemeye çalışır. Daha da ileri giderek şekillendirmeye çalışır. Tek şef ilkesinin yerleştirilmeye çalışılmasının bir nedeni de bütünsel müdahaleyi kolaylaştırmaktır. Yukarıdan şu çıkarım yapılabilir: Faşizm bireyleri kendi sınırları içinde politize etmeye çalışır. Fakat, aynı zamanda politizasyon faşizmin sonunu da hazırlar.

Askeri diktatörlüklerde ideolojik aygıtlar daha farklı bir görünüme sahiptir. Askeri diktatörlükler, tüm ideolojik aygıtları denetleyecek kurumlardan yoksundur. Bu rejimler "ya kitle seferberliği ve ideolojik propaganda için kendi örgütlerini (mesela faşist bir parti veya bir ölçüde temsil gücü olan sendikaları) Yunanistan örneğinde cuntanın bu yönde ısrarlı girişimlerine rağmen kurmayı beceremediler, ya da becerdilerse bile, bu örgütler sonuç olarak kemikleşmiş artıklar olarak kaldı. (İspanya da Falanj ve Milliyetçi Hareket 'Mavimiento Nacional' gibi)"(21) Propoganda araçla-

rını geliştiremeyen askeri diktatörlükler yalnızlıktan kurtulamazlar ve kitle hareketi oluşturma şansını yitirirler. Dolayısıyla uzun vadede ideolojik aygıtlar (iletişim aygıtlarından TV, radyo hariç) olağan biçimi savunanların güçlendiği kurumlara dönüşür. Sayılan olumsuzluklar karşısında askeri diktatörlüklerin tek şansı kitleyi depolitize etmektir. Fakat, bunda başarılı olması beklenemez. Sınıflar arası çelişkilerin ve çatışmaların artışı politizasyonu sağlar. Bu tür yönetimlerde ordunun durumu da ilginçtir. "Ordu genellikle burjuvazinin 'kendiliğinden' (de facto) siyasi partisi işlevini görür."(22) Ordunun partilerin görevini üstlenmesi, resmi siyasi partilerin kapatılmasıyla bağlantılıdır. Çeşitli burjuva fraksiyonlar arası çelişkiler partilerde somutlaşamadığı için, orduya yansır. Zamanla ordu içinde huzursuzluk baş gösterir. Parti dışında da benzer işlevler yüklenecek kurumların olmayışı, parti görevi gören ordu içinde çelişkileri yoğunlaştırır. Bu sorun, ideolojik aygıtlar üzerinde bütüncül denetim sağlanamadığı için daha fazla önem kazanır.

Faşizm ve askeri diktatörlükler arasındaki ayrımlar baskı aygıtlarında da açıkça görülür. ODB'lerinde fizik baskı yoğunlaşır. Fakat bu baskı her iki biçimde ayrı kurumlar aracılığıyla uygulanır. Faşizmlerde 'siyasi polis', askeri diktatörlüklerde 'ordu' belirginleşir ve egemen kurum haline gelir. Almanya'da "faşistleşme süreci boyunca Nasyonal—sosyalizm orduyu nötralize etmeye çalışmış ve sonunda bunu başarmıştı ... Nasyonal–sosyalizmin devlet aygıtına sızmasının başlıca yolu yönetim kadroları ve polistir. Bunların ezici desteğini sağlayarak orduyu azınlıkta bırakmıştı."(23) İtalya'da da benzeri durum yaşansa da bazı farklılıklar gözlenebiliyordu. Fakat, olayın özü aynıdır. Nasyonal–sosyalistler polis ve askeri aygıta sızmaya çalışmıştır. Baskı aygıtlarına sızma eylemlerinde başarı sağladılar. İktidarı ele geçirdikten sonra, ideolojik aygıtlarda olduğu gibi baskı aygıtlarında da temizlik harekatına girişirler, kendi elemanlarını yerleştirirler. Faşizmin iktidarı ele geçirmesiyle birlikte, baskıyı sağlayan dağınık polis gücü tek kişinin komutası altına girer. Almanya'da 1923'te bütün yerel polis gücü birleştirilirken, siyasi poliste (Gestapo ve SS) 1934'te Himmler'in komutası altında birleştirilir. 1936'da ise bütün polis güçleri SS–Gestapo egemenliği altında toplanır. Aynı zamanda bu aygıtlardaki sınıfsal netleşme gerçekleşir. SS'in sınıfsal yapısına bakmak netleşmeyi anlamak açısından anlamlıdır. SS üyeleri "mümkün olduğu ölçüde "soylular, aydınlar ve burjuvazinin zengin çocukları" arasından seçiliyordu."(24) Partinin vurucu gücü olan SA'daki küçük burjuvazi, SS sayesinde tasfiye edilir. SS–Gestapo siyasi polis görevini üstlenir.

Askeri diktatörlüklerde ordu ayrıcalıklı aygıt haline gelir. "Siyasi partilerin burjuvazi için oynadığı rolün yerini ordu alır. Daha doğrusu egemen fraksiyon idaresinde bütünüyle burjuvazinin de fakto, yani kendiliğinden siyasi partisi haline gelen ordunun üst kademeleri alır demek gerekir."(25) Fakat, bu durum askeri diktatörlüğün sonunu da hazırlar. Burjuvazinin iç çelişkileri orduya yansır ve netleşir. Hakim aygıt olan ordu "gerçek güç merkezlerini ve komuta mekanizmasını kontrol" eder. Bunun anlamı şudur: Biçimsel iktidar olan görünürdeki hükümetlerde subaylar görünmeyebilir. Fakat, asıl denetim ordudadır. Yani güç, biçimsel hükümetlerde değil gerçekte belirleyici olan ordunun üst kademesindedir.

Adı geçen her iki ODB'nin özgünlükleri iktidardan uzaklaşma yollarında da görülür. Bilindiği gibi klasik faşizmler dış müdahale ile yıkılmıştır. Bu sırada yükselen halk hareketi sonucu belirlemiştir. Bu tür yıkılış sonuçlarıyla birlikte ele alınınca tam anlamıyla çöküş sözkonusudur. İdeolojik ve baskı aygıtlarından faşistler temizlenirken, normal dönemin kurumları hakim kılınır. "Siyasi polis" işlevini yitirir. Her alanda faşizmin eş–zamanlı tasfiye edildiği söylenebilir.

Askeri diktatörlüklerde durum farklıdır. Bu biçimde tasfiye diyebileceğimiz bir süreç yaşanır. Portekiz ve Yunanistan için çöküşten sözedilebilir gibi gözükse de, süreç tam olarak izlendiğinde çözülme yaşandığı (yavaş dönüşüm) söylenebilir. Bunun açıklanmasından önce askeri diktatörlüğün sonunu hazırlayan çelişkiler üzerinde duralım. Ordunun, burjuvazinin kendiliğinden siyasi partisi haline gelişinden söz edildi. İlk zamanlarında askeri diktatörlük burjuvazinin tamamı tarafından desteklenir. Fakat, komprador burjuvazi ve büyük toprak güçleri lehinde alınan kararlar ve uygulamalar çelişkileri artırır. Bununla birlikte askeri diktatörlüklerin ABD yanlısı tutumu yerli sermayeyi özellikle Avrupa sermayesine yaklaştırır. Bu çelişkiler ordu içine yansır. Çelişkilerin netleşmesinin "askeriyeye özgü, hiyerarşik, merkezci ve birlikçi zincir bağlamında meydana geldiği de hesaba katılmalıdır. Öyleki, bütün bu çelişkiler giderek sayısız grup ve hizip halinde billurlaşır ve donarlar ve silahlı kuvvetlerin bölünmezliği maskesi altında bu klanlar karşılıklı birbirini tasfiye etmek amacındadır."(26)

Ordu içinde bu gelişmeler olurken muhalif hareketlerde de değişimler yaşanır. İşçiler ücretlerle veya iş güvenliğiyle ilgili mücadele başlatır (işi yavaşlatma, devamsızlık vb.). Öğrenci hareketlerinde de bir artış gözlenir. Aydınların mücadelesi yükselir. Ayrıca köylülükte de muhalif hareketlenme gözlenebilir. Özellikle yerli burjuvazinin teşvikiyle küçük–burjuvazi muhalif hareket içinde yer alır. Faşizmin, küçük–bur-juvaziyi seferber ettiği, aydınların bir kısmını hareketine katmayı başardığı düşünülürse, askeri diktatörlükler bu konuda başarısızdır. Yukarıda sözü edilen sınıfların muhalif hareketlerinin etkisi giderek artar.

Askeri "diktatörlüklerde karşı cepheden hiçbir kitle hareketi olmadı ve bu anlamda, hak mücadeleleri rejimlerin devrilmesinde yer alan doğrudan yahut, temel etkenler arasında değillerdi. Ama ne de olsa belirleyici etken kesinlikle bu mücadelelerdi."(27) Askeri diktatörlükler düzenli olarak "parlementer–demokratik" sisteme doğru evrimleşmenin dinamiğine sahip değillerdir. Askeri "diktatörlükler halk hareketini kaba kuvvetle artık kontrol edemedikleri noktada ve zaten bunu başaramadıkları için, değişiklik yapmak ihtiyacı ile karşılaşırlar."(28) Değişimin dinamiklerine sahip

olamayınca bu diktatörlükler çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalırlar. Bu da sonlarını hızlandırır.

Askeri diktatörlüklerin sonu gelirken, askerden arındırma olayı yaşanır. Arındırma devletin devamlılığı ilkesi temelinde yapılır. Sürecin sonunda arındırma işlemi tamamlanabilir. Görevden alınmalar, emekliye sevk etmeler görülür. Askeri diktatörlüklerin bazı kurumları tamamen tasfiye edilirken, bazı kurumları ise değiştirilerek korunur. Portekiz'deki iki yarı-askeri kurumun durumu böyledir: GNR (Ulusal Cumhuriyetçi Muhafız) ve PSP (Özel Yetiştirilmiş Toplum Polisi). Bu iki yarı-askeri kuruluş bazı değişikliklerle korunmuştur. GNR'nin eski komutanlarından Costa Gomes yeni dönemde cumhurbaşkanı olabilmiştir. Ordu içindeki arındırma işlemi ise sivil yönetim ve askeri hiyerarşi ile varılan anlaşmalar çerçevesinde çok ağır ilerleyebilmektedir.

Yukarıda anlatılanlar açıkça göstermektedir, faşizmde çöküş, askeri diktatörlüklerde çözülme yaşanır.

Faşizm ve askeri diktatörlük kapitalist devlet tipiyle ilgilidir. Fakat, farklı konjonktürlerde iktidara gelirler. Sınıf ilişkileri açısından farklılıklar görülür.

Bu iki ODB'ni birbirinden ayıran şiddet ya da şiddetin derecesi değildir.

Çözümlemeye yönelik araştırmalarda özgünlükleri yok saymak yerine sağlıklı bir şekilde tespit etmek gerekir.

Anti-faşizm, anti-kapitalizm ilişkilendirilmelidir.

KAYNAKÇA

1) Palmiro Togliatti, Faşizm Üzerine Dersler, s. 16, 3. Enternasyonal Yürütme Komitesinin 13. Genel Kurluunda Kabul Edilen Tez ve Kararlardan
2) N. Poulantzas, Faşizm ve Diktatörlük, s. 150
3) E. Leverenz, komünist Enternasyonalde Faşizmin Tahlili, s. 150
4) P. Togliatti, Faşizm Üzerine ..., s. 29
5) E. Lewerenz, a.g.e., s. 30
6) N. Poulantzas, Faşizm ..., s. 66/7
7) N. Poulantzas, Faşizm ..., s. 143/147
8) P. Togliatti, a.g.e, s. 51
9) P. Togliatti, a.g.e., s. 31
10) Tablo Poulantzas'ın Faşizm ve Diktatörlük Kitabının 269. sayfasına göre hazırlanmıştır.
11) N. Poulantzas, Faşizm ..., s. 289
12) N. Poulantzas, Faşizm ..., s. 71
13) N. Poulantzas, Faşizm ..., s. 72
14) N. Poulantzas, Faşizm ..., s. 78
15) N. Poulantzas, Geçiş Süreci, s. 15
16) N. Poulantzas, Geçiş ..., s. 14
17) N.P oulantzas, Geçiş ..., s. 43
18) P. Togliatti, a.g.e., s. 35
19) N. Poulantzas, Geçiş ..., s. 94
20) N. Poulantzas, Faşizm ..., s. 360
21) N. Poulantzas, Geçiş ..., s. 62
22) N. Poulantzas, Geçiş ..., s. 25
23) N. Poulantzas, Faşizm ..., s. 351
24) N. Poulantzas, Faşizm ..., s. 356
25) N. Poulantzas, Geçiş ..., s. 83
26) N. Poulantzas, Geçiş ..., s. 84
27) N. Poulantzas, Geçiş ..., s. 61
28) N. Poulantzas, Geçiş ..., s. 75

Playboy Dergi'sinin Aralık 1988 sayısında Yalçın Küçük'ün bir incelemesi yayınlandı. 'Sovyetler'de Sorun" başlıklı bu incelemeyi, Playboy, 'Gorbaçov'un İşi Zor" başlığıyla verdi. Bu önemli incelemeyi, okuycularımızın ilgisi dışında kalmasını istemediğimiz için aktarıyoruz.

SOVYETLER'DE SORUN

Eski Atinalılar çalışmazlar; çünkü çalışmak, bayağı ve banal bir iş oluyor. Eski Atinalılar için yaşam, felsefe ve politika yapmak, sohbet etmek, dolaşmak, sevişmek, yemek ve şarap içmek'tir; iş yapmak, kentli olmayanlara ve kölelere düşüyor. İş yapmanın aşağılık bir uğraş olmaktan çıkışı kapitalizmin doğuşu ile başlıyor. Emek harcamanın ve emeğin kutsallaştırılması, burjuvazinin Calvin'den aldığı bir örtü'dür; kapitalizm, emeği fetişleştiriyor.

Çalışmayı kutsal ilan eden solcular, Türkiye'de sosyalizmin değil kapitalizmin bir dürtüsünü dile getirmiş oluyorlar.

Sözcüklerin tarihi var. Dillerin yüzünde anlam ve arkasında felsefe gizleniyor. Bir çocuğun büyümesinde en zor, meraklı, kaygı verici ve hızla geçmesi istenilen dönem "emekleme" ayları oluyor. Emekleyen bebek, kendisini aşan bir zahmete katlanmak zorunda kalıyor. İngilizce "labor" sözcüğü, çalışmak ve emek harcamak olduğu kadar kadınların doğum acılarını da anlatıyor; doğumda, tam bebeğin annenin vücudundan çıkışına, İngilizce "laboring" deniliyor. Emek harcamak ile bir annenin duyabileceği en büyük zahmet aynı gösterge ile ifade ediliyor; hem emek harcamakta ve hem de doğurmakta bir büyük yaratıcılığın da bulunduğunu kabul ediyorum. Ancak somut olarak zahmet veriyor.

"Serf" sözcüğü, topraa bağlı, feodale mecbur iş yapma ile yükümlü köylüyü anlatıyor; "service" hizmet, sözcüğünden geliyor. "Banal" sözcüğü ise bayağı olanı anlatıyor; feodalin köylüleri "celp", Fransızca "ban" etmesinden kaynaklanıyor. İngilizce "travel" sözcüğünün de Fransızca "travail" çalışma ve "travailleur" çalışan sözcüğünden geldiği ileri sürülüyor; Orta Çağ'da tüccar seyahat ederek yaşamını kazanıyor ve seyahat etmek de bir riski ve zahmeti içeriyor. Buradan da Fransızca "travail" sözcüğünün, "tripaliue" çarmıha benzeyen işkence aletini anlatıyor. İş yapmak için çalışmanın işkence görmek türünden hoş olmayan bir geçmişi olduğu anlaşılıyor.

ÇALIŞMAK KUTSAL MIDIR?

Gerçekten de hiç bir asil insanın çalıştığı görülmüş müdür? Asil insan ava gidiyor, yemek yiyor, dans ediyor ve çok zaman sevişiyor; bunun dışında biraz müzikle, biraz felsefe ve politikayla uğraşıyor ve boş zamanlarında da bütün varlığı için Tanrısı'na şükrediyor. Mülkünü, dinine ve Tanrısına borçlu olduğunu düşünüyor. Ancak asillerin başkalarının emeğinin ürünlerine el koymasına dayalı çalışmanın zahmetine dayanamayanlar bir gün bir firsatını bulup kaçmaya başlıyorlar; feodallerin şatolarının uzağında artizanal işlerle uğraşarak yaşamlarını sürdürmeye başlıyorlar. Yeni konumlarında yaşamlarını sürdürebilmeleri için nerede ise günün yirmi dört saatı emek harcamaları ve ter dökmeleri gerekiyor; dua etmeye bile zamanları kalmıyor. İşte tam bu sırada Calvin adında birisi, emek harcarken geçen zamanın dua etmek kadar kutsal olduğunu söyleyiveriyor; böylece emek ve Tanrı, yaşamı sürdürmenin iki ayrı kaynağı oluyorlar.

Mihail Sergeyeviç Gorbaçov'un Sovyet insanını tembellik ve sarhoşlukla suçladığı zaman, bunların hatırlanması gerekiyor; hatırlandığında ve sosyalist ilkelere bakıldığında Sovyet insanını suçlamak için bir neden kalmıyor. Çünkü sosyalizmin amacı insanların giderek daha çok çalışması değil, daha az çalışması ve giderek hiç çalışmaması'dır; bütün ütopyalar, başta Thomas More'un ütopyası, insanlar için günlerin doğaya çıkılarak spor yapılarak, kitap okuyup, müzik dinleyerek, sağlıklı ölçüde dünyanın nimetlerini tüketerek, sevişerek geçirildiği bir geleceği düşlüyor. Bütün ütopyalar, bir cennet özlemini dile getiriyorlar; Marx, ütopyacıları eleştirmiş olsa da sosyalizm de insanlığın ütopyasını içeriyor.

Cennet'te insanlar çalışmıyorlar.

Cennet'te insanların gelecek kaygıları bulunmuyor.

Dinler insanları cennet düşüncesiyle avutarak cenneti gerçekleştirme projelerinden uzaklaştırıyor. İnsanlar, yaşadıkları dünyada bir cannet yaratmak zorundadırlar.

Asillerin angaryasından kaçıp surların dışında bir küçük tezgah kurarak geçimini sağlayan yeni "Kentli" için, bunlara daha sonra burjuva deniliyor, feodalin kırbacının uzanamadığı evi ve tezgahı bir tür cennet oluyor; on beş ve on yedinci yüzyıllar arasında burjuva için bütün huzurunun, refahının, değerlerinin kaynağı emeğinde düğümleniyor. Emeğin bütün zenginliklerin kaynağı olduğu düşünces,i Marx'tan çok önce var; Marx da bu alanda kendisine yakıştırılan mülkiyet bağını kabul etmiyor. Yaratılan bütün değerlerin kaynağında emeği görmek bir felsefe'dir; sosyalizm, burjuvazinin çocukluk döneminde ortaya çıkan bu felsefeden hareketle harcanan emekle bunun sağladığı değerler arasındaki birebir, bir başka anlamda, bireysel bağları ortadan kaldırmayı amaçlıyor.

SORUNUN SOVYETLER'DE YANSIMASI

Sovyetler Birliği'nde sorun burada düğümleniyor. Bir başarı ile kısmi bir başarısızlık yanyana gelince Garbaçov'un sorunu ortaya çıkıyor.

Bırakınız sosyalizmin temel amacının çalışmayı azaltmak ve giderek çok aza indirmek olmasını, bugünkü somut aşamada Sovyet insanının neden daha gayretli olması gerektiği sorusunu ciddiyetle ortaya atmak gerekiyor. Şu çok basit bilgileri sıralayabiliyorum; Sovyetler Birliği'nde 1928 yılından beri konut kiraları değişmedi. Su, elektrik, havagazı tarifleri 1946 yılındaki düzeyini koruyor. Dolayısıyla konut kiraları ile diğer tarifelerin yok denecek kadar düşük olduğunu tahmin etmek zor olmuyor. Ekmek, pasta, şeker, yumurta, bitkisel yağ fiyatları 1954 yılından beri zam görmedi. Et, tereyağı, süt ve süt ürünleri fiyatları da 1962 yılındaki düzeyinde duruyorlar.

Sovyetler Birliği'nde sağlık hizmetleri, eğitim, parasız, işsizlik sorunu yok. Gorbaçov dönemine kadar kimse işinden atılmıyordu; şimdi işinden atmayı bir terbiye yöntemi haline getirme eğilimi görülüyor. Ancak bu terbiyevi tehdite karşın da Sovyet insanı geleceğinden emin görünüyor; Sovyet plancıları Sovyet yurttaşlarının bankalarda biriken ve artık hesaplanamaz hacimlere ulaşan mevduatlarını nasıl ve nerede kullanacaklarını planlayamaz oldular.

Sovyetler Birliği'nde yeni yurttaşın önemli sorunu yok; bir tek konutların darlığından doğan sorunları var. Bunu çözmek için özel çabalar harcıyorlar; ancak bu çabalar bir yana bir soru ortaya çıkıyor. Böyle sorunsuz insan neden daha gayretli olsun? Sovyet insanı, sağlığını tehdit eden ölçüye vardığı zaman ayrı, neden içki içmesin? Bu sorulara ekleyeceklerim var: Amerikan uzmanları da bugün Sovyet ekonomisinin gelişmesini sürdürdüğünü söylüyorlar. Sovyet ekonomisinin sorunları olduğunu söyleyenler, Amerikalılar değil Sovyet uzmanlarıdır ve başta Gorbaçov, Sovyet politikacı ve yöneticileri, Sovyetler Birliği'nin son derece sorunlu bir ülke olduğunu ileri sürüyorlar. Neden? Diğer çalışmalarımda da göstermeye çalıştım Sosyalist ülkelerde insanların ezildiği ve özgürlükten boğulduğu yolundaki değişmeyen savlar bir yana, Sovyetler Birliği'ndeki sorunların hiç birisini Batılılar veya Batılı Sovyetologlar teşhis etmiyorlar. Bu değerlendirme ayrılığı nereden kaynaklanıyor?

İnsanlar bir takım fetişlerin esiri oluyorlar.

Tüketim, yeni dünyanın bir fetişi haline geliyor. İnsanların tüketim düzeyinin sürekli olarak artması ancak kendiliğinden olmalıdır; zorlama ile tüketim hızını yükseltmeyi anlamak mümkün görünmüyor.

SOVYETLER'DE EMEK DEĞER KURAMI GEÇERLİLİĞİNİ KORUMALI MIDIR?

Ancak Sovyetler Birliği'ndeki sorun, tüketimi artırma zorlamasından doğmuyor. Sorunun kaynağı bir başka yerdedir; iki sistem arasındaki rekabetten çıkıyor. Şöyle de söyleyebilirim; iki dünya arasında rekabet olmadığı veya bütün dünyanın sosyalist olduğu varsayılırsa, Sovyet insanıyla ilgili Sovyet sorunu da ortadan kalkıyor. Çünkü Sovyetler Birliği'nde daha çok çalışma ihtiyacı, sosyalizmden veya bir tüketim çağını kapatma zorunluluğundan gelmiyor; tümüyle başta ABD olmak üzere kapitalist sistem ile askeri ve politik rekabetten doğuyor. Dünyanın tümünün sosyalist olmaması veya sistem rekabetinin önlenememesi, Gaarbaçov'un sorununu yaratıyor.

Bu noktayı biraz daha açmam gerekiyor; aslında Sovyet insanı kendi cennetini bulmuştur. Bunun için çalışmayı gevşetebilir, iş disiplinini önemsemeyebilir ve eğer okumayı ve doğaya çıkmayı çok sevmiyorsa, bol bol içebilir ve sevişebilir. Bunları bol bol yaptığını, Mihail Sergeyeviç Garbaçov söylüyor. Ancak Mihail Sergeyeviç'in söylemi ile benimki arasında önemli sayılabilecek bir ayrılık var; Garbaçov, bunu büyük bir kusur olarak görüyor. Benim aslında bunu bir kusur olarak görmem mümkün değil; üstelik hedefin bu olması gerektiğini ileri sürüyorum.

Sosyalizmde insanlar giderek daha az çalışmalıdır. İnsanlar daha çok çalışacaksa, kapitalizmin ne kusuru var? Sosyalizmin amacı kapitalizmde çalışmayanları da çalıştırmak edğil, tüm insanların çalışma süresini azaltmak ve sonunda insanların çalıştıkları süreyi duymadıkları bir toplum düzeni kurmaktır, zorunlu çalışmaktan uzaklaşma ve kurtulma insanın tarihinde ve doğasında var.

Böylece bir sonuç ortaya çıkıyor Sosyalizmin ilkeleri arasında olmayan bir sorun, sosyalist dünya kapitalist sistemin tehditini duyduğu için, Garbaçov'un önüne reel sosyalizmin sorunu olarak geliyor. Garbaçov, bir çözüm ararken, bir yandan Amerikan kapitalizmini teskin edecek barış önerileri formül ediyor ve diğer yandan Sovyet insanındaki çalışma gevşekliğini ortadan kaldıracak çözümler peşinde koşuyor. Çözümlerin ne olacağından emin görünmüyor; bunun için kütlelerin yaratıcılığını harekete getirmek istiyor.

Şimdilik temel eğilimini saptama imkanım var: Bütün anti–Stalin edebiyata karşı Garbaçov da Stalin'in 1930 yıllarındaki çözümlerinden ayrılamıyor. Bugünkü Sovyet sistemi tümüyle Stalin'in damgasını taşıyor; Sovyetler, daha otomatik ve kendiliğinden işleyen bir ekonomik örgütlenme arıyorlar. Ayrıca Hitler'in öncülüğünde Batı'dan gelen tehdit karşısında Stalin'in gösterdiği kaygı ve telaşı çok geride bırakmış görünüyorlar; sosyalist legaliteyi tümüyle yerleştirebilmek için de, kendisini tehdit halinde gören her yeni rejimin dışında kalamadığı aşırılıkları mahkum etme zorunluluğunu duyuyorlar. Bunları anlayabiliyorum; hem Stalin'in kuruluşundan, stroiyka, yeni bir kuruluşa, perestroiyka, geçme ihtiyacını ve hem de sosyalist legaliteyi yerleştirme kaygısını anlayabiliyorum. Ancak henüz Stalin'in yürürlüğe koyduğu temel ilkeden bir uzaklaşma göremiyorum.

Bu noktaya döneceğim; önce bir noktanın açıklık kazanması gerekiyor. Tüm sosyalist toplumlar, son yıllarda, daha önce ilan ettikleri ikinci aşamaya geçişi

ertelemiş görünüyorlar; hemen hemen tümü, sosyalizmden komünizm aşamasına geçişi, ilan edilmiş programlardan çıkarmış bulunuyorlar. Sosyalizmi daha ileri düzeylere götürmek yerine sağlamlaştırmak eğilimi seziliyor; sosyalist restorasyon nitelemesini kullanabiliyorum.

Sosyalizm ile daha ileri aşama arasındaki ayrılık ödüllendirme planında ortaya çıkıyor; sosyalizm, yapılan işe göre ödüllendirme aşaması olarak tanımlanıyor. Sosyalizm ödüllendirme ilkesini çıplak bir biçimde uygulamaya koyan Stalin'dir; Stalin 1930 yıllarında yapılan işle alınan ücret arasında çok yakın bir bağlantıyı ön plana çıkarıyor. Halbuki amaç giderek hem çalışılan zamanı azaltmak ve hem de iş yaparken harcanan emekle ürünü arasındaki birbire yakın ilişkiyi ortadan kaldırmak oluyor; ileri aşamalara geçme, ancak bu ilişki kırıldıkça mümkün olabiliyor.

ALTERNATİF NEDİR?

Burada Garbaçov'un Sorunu'na dönüyorum; Amerikan tehditinin yarattığı yarış içinde daha fazla çalışmayı ve iş disiplinini, harcanan emekle sonuçları arasındaki birebir ilişkiyi zayıflatarak gerçekleştirmek mümkün olamaz mı? Sovyet insanını daha çok çalışmaya verimini artırmaya özendirebilmek için mutlaka artan verimden birebir oranında pay alması mı gerekiyor? Pay aldı ve geliri arttı; bunu yeni harcama alanlarında tüketemeyecek olduktan sonra banka mevduatını artırmaktan başka ne sonuçla karşılayacak? Paralı ve daha yüksek sağlık hizmeti veya kirası yüksek ve daha konforlu konut olmadıktan sonra verimden emek değer yasasına göre payını almasının ne anlamı olabilir? Bu, 1930 yıllarında, yeni eğitim olanakları yaratılırken ücret düzeyi artmadıkça yeni ve yüksek eğitimi kabul etmeyen mujikler karşısında Stalin'i zorlayan sorun oluyor ve aynı sorun şimdi Garbaçov'un karşısına dikiliyor.

Eğer Amerikan tehditi karşısında gerekli daha disiplinli çalışmayı emek değer yasası yerine komünizan diğergamlık duygularıyla gerçekleştirmek mümkün olmazsa, ücret makasını açmaktan ve çiftliklerin bir bölümünü kiraya vererek tarımda da emek yasasının işleyişini artırmaktan başka çare görünmüyor. Mihail Garbaçov'un baş ekonomi danışmanı olarak tanıtılan Abil Aganbegyan, ücret makasını açmayı ve gelir farklılığını artırmayı öneriyor. Bu, Stalin'in 1930 yıllarında denediği ve ölmeden önce 1952 yılında *"Sosyalizmin Ekonomik Sorunları"* çalışmasında dönmek istediği yoldur; Mihail Sergeyeviç Garbaçov'un, kütlelerin eleştirisini ortaya dökmede çok önemli ve olumlu adımlar atmasına karşılık, Stalin'in yürümüş olduğu yolun dışında bir yol bulamamış olduğunu belirtmek durumunda kalıyorum.

Gitmek istediği yolda Garbaçov'un adımlayacağı mesafenin fazla uzun olmadığını düşünüyorum. Sovyet işçileri, konut, hizmet, temel besin maddeleri fiyatlarında bir düzenlemeye de, ücret makasının açılmasına da karşı görünüyor; Profesör Aganbegyan çok açık olarak yeni düzenleme paketi için Sovyet işçilerinin hazırlanamamış olmasından yakınıyor. Batı, Moskova'nın dedikodu mahallerinde üne kavuşan bir kaç aydını fazla önemsiyor; Batılı tekellerinhiç farkına varmadıkları Profesör Aganbegyan ve Tatyana Zasalavkaya Grubu'nun birden bire ön plana çıkmaları da Batılı tekellerin ne kadar miyop ve yanıltıcı olduklarını gösteriyor.

Aganbegyan–Zazslavkaya Grubu'nun Brejniyef dönemini "zastoy" olarak, bir durgunluk dönemi biçiminde değerlendirmelerine de katılmayı mümkün görmüyorum; 1956 Macaristan ve 1968 Çekoslavakya'daki kapitalist restorasyon denemelerinden sonra Brejniyef Sovyet insanının giysisini ve besinini çok büyük ölçüde değiştirdi. Stalin döneminde temel sanayi ile Sovyet sisteminin iskeleti değiştirilirken Brejniyef döneminde Sovyet yurttaşının tüketim kalıplarında köktenci yenilikler yaşandı. Eğer bugün Sovyetler Birliği'nde bir kapitalist restorasyon tehlikesi görülmüyorsa, bu Berjniyef döneminde tüketim normlarının görülmemiş bir hızla artırılmasından kaynaklanıyor; bu dönemde Sovyetler Birliği bir tüketim toplumu olma yönünde çok büyük adımlar atıyor.

Bitiriyorum; ne Garbaçov'un kendisi ve ne de sorunu bir sürpriz olarak gelmiyor. Brejniyef'in son döneminde atılan adımlarla Andropov döneminde başlatılan süreçler, Garbaçov'un çıkışını haber veriyor. Stalin, sosyalizmin kitaplarında yazılı olmayan sorunlarla karşılaştı ve buna bir çözüm getirdi. Garbaçov, yine ilkesel olarak sosyalizmden çıkmayan sorunlarla karşı karşıya kalıyor ve çözümler arama kapılarını açıyor. Çözümler, teorik içtihat kapısını da zorluyor.

Marx, kapitalizm ne kadar çok gelişirse sosyalizme o ölçüde yaklaşılacağını yazıyordu; sosyalizm, ilk kez, en gelişmiş kapitalist ülkede kurulmadı. Bu, ilk sosyalizmi, sosyalizmin hiç bir temel kitabında bulunmayan bir sorunla, , hızlı sanayileşme sorunuyla, karşı karşıya getiriyor. Sovyet sosyalizmi, kitabında olmayan bu sorunu çözerken, sosyalizmde olmayan bazı kurumları da içine almak zorunluluğuyla karşılaşıyor. Şimdi bu yabancı öğeler ya kendilerini artırmak ya da ortadan kalkmak ihtimallerini yaşıyorlar.

Geriye eşitlikten yana, başkalarına hizmeti bir erdem sayan, giderek az çalışan, zamanının en büyük bölümünü müziğe, sanata, spora, sohbete, düşünmeye, sevgiyie ve karşı cinsi sevmeye ayıran bir toplum özlemi kalıyor. Böyle bir özlemin kendisi yaşamın büyük sevinci'dir; insanı, yaşama bağlıyor.

DÜZELTME

16'ncı sayımızda "ORK Basına Çattı" başlığı altında verdiğimiz haberde bazı yanlışlıklar görmüş ancak bir sayı sonra düzeltme yapamamıştık. ORK'tan bu yönde düzeltme yazısı aldık. Düzeltmenin tümüne katılmı-yoruz. Haberi çarpıtmadan ancak sansürliyerek verdiğimizi bildiriyor, ORK'un Rızgari örgütüyle ilgili olmadığını duyuruyoruz.

Okuyucularımızdan Açık Devrimci Parti Üzerine aldığımız yazıyı isimleri saklı tutarak veriyoruz:

AÇIK DEVRİMCİ PARTİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Türkiye'de, örgütlenme tartışmaları/çabaları, 12 Eylül sonrasında yoğunlaşarak devam etmekte. Açık Devrimci Parti'de bu süreçte az-çok belirlenmiş bir konuma tekabül eden bir çaba olarak ortaya çıkmakta. Bu yazı da, A.D.P. çabasını tartışmayı hedeflemektedir. Ancak bunu yaparken üzerinde durulması gerekli olan iki nokta var. Bunlardan birincisi, sosyalistlerin kendi aralarındaki etkileşimin tek aracının legal dergiler olmadığının ve legal çerçeveyi aşan görüşlerin başka kanalları zorlamasının; giderek bu kanalların geliştirilmesinin gerekliliğinin vurgulanması.

Üzerinde durulması gerekli ikinci nokta ise, siyasi eleştirinin marksist pratikteki yerinin ne olduğudur. Siyasi eleştiri, sosyalist siyasi pratiğin ayrılmaz bir parçasıdır, belirli bir siyasi yapının pratik faaliyetine bağlıdır; ona dayanır ve onun önünü açar. Sosyalistler için kapitalizmin eleştirisi, kapitalizmin yeniden-üretiminin maddi temellerini yoketmeye yönelik siyasi faaliyetten kopartılamaz. Bu bütünsel faaliyetin tarih içinde bilince çıkmış en yetkin biçimi "parti"dir.

Ancak eleştiri sosyalistler arasında da vazgeçilmez öneme sahiptir; kapitalizmin, şu ya da bu görüşün doğru gibi görünmesine neden olabilecek tek tek gerçekleri sunduğu bilinir. Parti mücadelesi, sınıfları sınıflar olarak yeniden kurarken, tek tek gerçekleri de sınıflandırır. Böylece marksizmin özüne bağlı olarak bütünsel bir tahlil ve bu tahlile bağlı topyekün mücadelenin birlikteliğinin önemi de ortaya çıkar. Ancak şu anda içinde yaşadığımız dönemler gibi, tutarlı bir siyasi önderliğin oluşmamış olduğu dönemlerde, tartışmaların da ister istemez bütünselliği yakalayamayan bir düzeyde sürdürülmesi nedeniyle, iki yanlı bir tahilsizliğe şahit olunmaktadır.

Bu yazı da, sözü edilen talihsizlikleri aşamamış olmasına rağmen, A.D.P. somut önerisinden hareketle sorular formüle etmeyi amaçlamaktadır.

Toplumsal Kurtuluş dergisinde çeşitli yazarların katkılarıyla şekillenen A.D.P.'nin temel çizgileri şöyledir:

- Parti, sosyalist hareketin sac ayaklarından biri olarak, tasfiyeciliğe yönelmeden, aksine diğer "ayak" lara dayanarak kurulacak açık bir örgütlenmedir.

- Partinin açık olması, kendisini destekleyenleri açığa çıkartmak anlamına gelmediği gibi, iktidara gelmeden yapının tümüyle açığa çıkacağı anlamına da gelmemektedir.

- Parti, 12.Eylül sonrasının netleştirdiği bir olgu olan öro-komünist (temel çizgileri anti-jaakoben ve anti-materyalist) eğilim, yapı ve aydınlardan kopmayı hedefler; kopuş nesnelliğin zorunlu bir sonucu olarak plebiyen kopuştur.

- Bu kopuş, mücadele birikimine -tarihe belirli bir biçimde bakıştan yola çıkarak- dayanacaktır: "1951 öncesi TKP'yi reddetmeden, 1961 sonrasında TİP'in görkemli yükselişini, 970 yılına doğru Dev-Genç ile THKP-THKO çıkışlarını, 12 Mart'tan sonra bir yandan Hikmet Kıvılcımlı patlaması ile diğer yandan TKP atılımını, arkasından iç savaşın yürekli savunma örgütlerini bir büyük zenginlik ve bir büyük laboratuar saymak gerekiyor; hiç birisini fetişleştirmeden yeni yola tutabilecekleri ışıkları saptamak zorunlu oluyor. Şimdi bu aşamada olduğumuzu düşünüyorum."(1)

- Parti, Sosyalist Devrim perspektifini savunacak ve devrimci-demokratlarla işbirliğine yönelecektir. Ülkemizde devrimci-demokrat akımların tabanı köyde değil kenttedir: Küçük burjuvazi.

Yukarıda sıralanan, A.D.P.'nin dergi sayfalarında en çok öne çıkartılan özellikleridir. Bu tablonun "eksik" olduğu söylenebileceği gibi belirli noktaların henüz tartışılmakta olduğu ve hatta tartışmaya katılanlar arasında yer yer farklı görüşlerin boy gösterdiği de ileri sürülebilir. Fakat bu bizim eleştirimiz için **temel** bir eksiklik olmayacaktır; yukarıda da belirtildiği gibi, eleştirimiz, tartışmaların bütünselliği ihmal eden bir düzeyde sürdürülmesine yönelmiştir.

ÖRGÜTLENME VE KADRO SORUNU

Türkiye sosyalist hareketinde, mücadelenin başlangıç yıllarından beri, günümüze dek, sürekli varolan örgütsel, ideolojik ve politik yetersizlik sorunu 1970'li yılların ikinci yarısıyla 1980 arasında giderek artan arayışlara-kopmalara sebep olmuştur. 1980 öncesi varolan örgütlenmelerin mücadelenin gereklerine örgütsel, ideoloji ve politik açılardan cevap vermemelerinin doğrudan sonucu olarak: "Devrimci Yol, kendisi ve Devrimci Sol olarak ikiye ayrılıyor (1978), TKP, kendisi ve yerini hedef alan TKP-İşçinin Sesi olarak ikiye ayrılıyor. TSİP, kendisi ve TKP-B olarak ikiye ayrılıyor. TİP, 1978 yılında merkezden başlatılan bir parçalama hareketinin sonunda, tıpkı 1968 yılındaki türden yeniden bir Hemingway'in İhtiyar Balıkçı'sındaki balık durumuna getiriliyor."(2) Ancak, bu arayışlar, ayrıştıkları yapıların ideolojik-politik pratiğini aşamamış, yeni bir sosyalist kimlik oluşturamamıştır. Bu sorun 12 Eylül sonrasına çok daha ağır koşullarda aktarılmıştır.

12 Eylül sonrasında sürdürülen legal/illegal örgüt tartışmaları ve örgütlenme çabaları esas olarak, farkında olunsun ya da olunmasın, kadro sorununa dayanmaktadır. Geçmiş mücadelenin örgütsel yetersizliği ve politik pratiği aşılmaya çalışıldığında, hep şu sorunla karşı karşıya gelindi: daha ciddi ve tutarlı yapıları hayata geçirebilmek için dayanılan kadrolar, aşılmaya çalışılan pratiğin "ürünü" idiler ve bu pratik içinde oluşmuş, yerleşmiş bir kimlikleri vardı. Üstelik siyasi mücadelenin düzeyi, bu kimliğin aşılmasına olanak vermeyecek kadar geri idi. Sosyalist mücadele ile 12 Eylül sonrası "tanışan" genç kuşak ise, bir siyasi pratik

içinde şekillenmiş olmaktan çok uzaktı.

Geçmişin "kolay senaryoları"ndan kurtulma çabası ile bu senaryolara denk düşen "kolaylık"taki örgüt yapılarını aşma ve mücadelenin sürekliliğini oturmuş yapı ve kadrolara dayanarak sağlama arayışları, birbirine kopmaz bir şekilde bağlıdır. Her on yılda bir "yenilen" devrimciler ve sosyalistlerle(3) mücadelinin gelişmesi ve gelişkin bir programı oluşturması düşünülemez.

A.D.P. kadro sorununa nasıl yaklaşmaktadır?

A.D.P. tartışmalarında, izleyebildiğimiz kadarıyla, örgüt ve kadro sorunları birbirinden kopartılmakta, ayrı ayrı ele alınmaktadır. "Her devrimci atılım, aynı zamanda bir yeniden aydın yaratma hareketidir"(4) diyen Çelik Bilgin ve dergide kadrolar üzerine yer alan imzasız yazılar, temel çizgileri anti–jakoben ve anti–materyalist olan öro–komünist entellijansiyadan "kopma"nın zorunluluğunu vurgularken, kopuşu salt teorik düzeyde formüle ediyorlar. Bu kopuşun gerekliliğine katıldığımızı belirtmekle birlikte, önerilen örgüt yapısından kopuk olarak tartışılmasının son derece geri ve verimsiz olduğunu vurgulamak isteriz. Parti örgütlenmesi, gerek ideolojik–politik çizgisi ve örgüt yapısı, gerekse de pratik içinde çalışma tarzı ile kadrolarına bir kimlik verir; bu kimliğin şekillenmesi, kadronun şekillenmesidir. Bu kimlik, her alanda, hem burjuvaziye karşı iktidar mücadelesinde hem de diğer devrimci ve sosyalist anlayışlara karşı verilen mücadelede oluşur. Bu ikinci mücadale de –araç ve yöntemleri diğerinden farklı olmakla birlikte– kaçınılmazdır; kapitalizmin dönemsel bunalım ve gelişmeleri, ve özellikle de küçük burjuvazinin yükselişi ve düşüşü, "tek tek gerçeklerin" devrim ve sosyalizm adına siyasi programa dökülmesinin maddi dayanağını oluşturmaktadır. Üstelik netleşme ve ayrışmanın önemi sadece iktidara yürürken değil, asıl iktidara geldikten sonra ortaya çıkacaktır.

Diğer yapı ve anlayışlarla ilişki sorunu aşağıda yeniden ele almak üzere örgüt ve kadro sorununa dönüyoruz. Çelik Bilgin, tartışmaya açtığı "Açık Devrimci Parti Üzerine Otuz Not"unda, A.D.P. de, bir eğilim olarak, profesyonel partili kullanmaktan ve özellikle üst düzey yöneticileri arasında bu oranı yüksek tutmaktan kaçınmak gerektiğini öne sürüyor ve bunun nedenini 1970'li yılların legal ve illegal kimi parti ve örgütlerdeki profesyonel kadroların ideoloji ile geçim kapısını özdeşleştirmelerinin yol açtığı yozlaşmadan kaçınma çabasına bağlıyor. Bilgin'in, Lenin'in bazı spesifik yazı ve görüşleri için, gerektiğinde ve öyle düşünülüyorsa, doğruluğunu yitirdiği değerlendirmesinin yapılabileceği yolundaki önermeden yola çıkarak, gelişkin bir mücadele pratiği içinde şekillenmiş bir ilkeyi gelişmemiş örneklerin –bu örnekler ağırlıkla TİP ve TKP olmalıdır– pratiğinde olumsuzlama çabası son derece şaşırtıcıdır. Dahası, bu kategoriyi, ("İstanbul'un köhne bir iş hanının bodrum katında bir çay ocağı bile işletemeyecek kadar beceriksiz profesyonel parti yöneticileri "mesleki çağrışmalar yükleyerek olumsuzlama-sı kabul edilemeyecek bir kolaycılıktır. Yozlaşmanın **esas** nedenini, bu partilerin, kuşkusuz başka örgütler de eklenebilir, ideolojik–politik yönelişi, mücadele pratiği ve örgütlenme yapılarında aramak gerekir; parti yönetimi, hareketin niteliğinin göstergelerinden birisidir. Lenin'in "Herhangi bir örgütün niteliğini doğal ve kaçınılmaz olarak belirleyen şey, o örgütün eyleminin içeriğidir""(5) ilkesinden yola çıkarak, profesyonel yöneticiliğin Ç. Bilgin'in yöntemiyle olumsuzlanamayacağını düşünüyoruz. Ayrıca Leninist parti örgütlenmesinin temel kategorilerinin (profesyonel devrimcilik, demokratik merkeziyetçilik, eleştiri–özeleştiri mekanizması gibi) hem birbirinden hem de parti pratiğinden kopartılarak değerlendirilemeyeceğini vurgulamak zorundayız. Toplumsal Kurtuluş yazarları ise böylesi kopuk bir değerlendirmeden yola çıkarak, öro–komünist entellijansiyadan kopuşu yalnızca teorik düzeyde ele almakta, bu durumda da ister istemez örgütlenme ve siyasi pratik önerilerinin yerini "sosyalizm bir yaşam biçimidir" benzeri önermelerle doldurmaları kaçınılmaz olmaktadır.(6)

Örgüt ve kadrolar üzerine değinilmesi gereken bir nokta daha var. Yukarıda, öro–komünist yapı, eğilim ve kadrolardan kopuşun, gelişmiş bir siyasi pratikte, parti mücadelesi ile mümkün olduğuna ve dolayısıyla geçmiş pratiği aşmanın aynı zamanda geçmişin örgüt yapılarını da "aşmak" anlamına geldiğini belirttik. Bu açıdan, günümüzde yapılması gerekenler ile Lenin'in 1902 yılı başlarında "NE YAPMALI" ile yapmaya çalıştıkları arasında bir paralellik kurulabileceğini düşünüyoruz. Lenin "Ne Yapmalı"nın sonuç bölümünde, Rusya'da Sosyal–Demokrasinın tarihini dönemlere ayırarak inceler; sosyal–demokrat teori ve programın az sayıda yandaş arasında yükselmesi ve pekişmesi, hareketin kitleselleşmesi ve narodnizme karşı netleşme ve partinin kurulması ve militan marksizmden giderek uzaklaşan bir eğilim olan Legal Marksizm'le yol ayrımının ortaya çıkması. Lenin eski mücadele tarzı ve kadroların niteliksel anlamda yetersiz olduğu tespitini yaparak, kopuş için **farklı** bir örgütlenme tarzı ve buna denk düşen farklı bir çalışma anlayışını önerir. Bu anlamda, "üçüncü döneme son verin" çağrısı bir polemiğin son cümlesi değil, devrimci sınıfın militan öncüsünü oluşturma pratiğine başlama çağrısıdır; kopuş, çerçevesin az çok netleşmiş bir örgüt yapısına dayandırılır. Türkiye sosyalist hareketinin tarihine hem fakirleştirici, hem de fetişleştirici yaklaşımlardan uzak bir bakışın ipuçlarını veren ve "legal marksizm"den kopuşun zorunluluğunu vurgulayan "Toplumsal Kurtuluş"un A.D.P. önerisi, bu geleneği harmanlayıp aşabilen bir örgüt olmaya aday mıdır? Bu sorunun yanıtı tercihlere indirgenerek verilebilir; eğer tercihlerimiz "zorunluluğun" sınıfsal bilincini yansıtıyorsa.

PARTİ ÜZERİNE

Devrim sürecindeki sac ayaklarından biri olarak tarif edilen A.D.P.'nin, örgütsel yapısı üzerinde bir belirsizliğin hakim olduğunu düşünüyoruz. Bu belirsizliği Çelik Bilgin'in iki ayrı yazısından hareketle sergilemek mümkün:

"Türkiye'de iktidarın yalnızca açık yollarla mü-

cadele sonucunda elde edebileceğini düşünmek, bugün için, büyük bir hayal olarak görünüyor. Açığa çıkmayı, "legale çıkmak" anlamında kullanıyorum, tek başına ve büyük bir hedef olarak koymak, kesinlikle iktidar perspektifinden yoksun olmayı anlatıyor."(7)

"3. ... açık devrimci parti, insan gücünü Eylül darbesinin açığa çıkardığı ve hala mücadele gücünü taşıyanlardan sağlamalıdır. Bunların parti üyesi olmaları, hukuken, mümkün olamıyor....

5. Açık devrimci partinin tasfiyecilik ile hiçbir ilişkisi olamaz; açık devrimci parti ... için, gizli hiçbir örgütün gizliliğine son vermesi gerekmiyor....

29. ... Açık devrimci parti için, hiçbir gizlilik içinde çalışan hareket konumunu değiştirmek durumunda değildir; arada hiçbir örgütsel bağ düşünülmüyor. Büyük devrim süreci içinde işlevler ve yerler ayrı görünüyor....

Ayrı ayrı mücadelenin kendisi en iyi ve en açık haberleşme yoludur."(8)

İki alıntı arka arkaya okunduğunda belirsiz ifadeler açıkca görülüyor:

1. Varolan gizli hareketlerle örgütsel bağ kurulması düşünülmüyor ama A.D.P., iktidara gelmeden açığa çıkmayı amaçlamayan bir parti öneriyor; buradan A.D.P.'nin gizli bir çekirdeği olacağı sonucu mu çıkmaktadır?

2. Eylül döneminde, hüküm giymiş kadroların parti üyeliği mümkün değilken A.D.P.'nin üyesi olmaları gizli çekirdeğin bu kadrolarla oluşturulacağı anlamına mı geliyor? Bu elbette sözü edilen kadroların, geçmişte yer aldıkları yapılardan kopmaları ile mümkün. Bu yapılardan kopmadan, A.D.P.'ye destek vermeleri, gizli örgütlerle hiçbir bağ kurulmayacağı ilkesine ters düşer.

3. "Ayrı ayrı mücadelenin kendisi en iyi ve en açık haberleşme yoludur" ve "Büyük devrim sürecinde işlevler ve yerler ayrı görünüyor" ifadeleri, yukarıdaki notlarla birlikte düşünüldüğünde tek bir sonuca götürür; Çelik Bilgin sosyalist hareketin **bütününü tek bir parti olarak** kavrayıp ve ayrı sosyalist parti ve örgütleri, bir partinin "uzmanlaşmış birimleri" olarak düşünerek aralarındaki ilişkiyi "haberleşme"ye indirgemektedir. Burada, ayrı ayrı yapıları mücadele içinde birlikte değerlendirme çabasının, Leninist örgüt düşüncesinin çözülmesiyle birlikte geliştiğini düşünüyoruz. Bilindiği gibi, Leninist örgüt teorisinde "uzmanlaşma, zorunlu olarak, merkezileşmeyi öngörür ve onu zorunlu kılar"(9)

Haluk Yurtsever'in saptamasına katılıyoruz: "Politik gücün oluşturulması ve iktidarın alınması tek bir siyasal partinin eyleminin sonucu olamaz. Devrim denilen büyük altüst oluş, ancak nesnel tarihsel koşulların olgunlaştığı bir tarih anında milyonlarca insanın ve yüzlerce değişik türden örgütlenmenin doğrudan ya da dolaylı eylemleriyle gerçekleşiyor."(10) Merkezi örgütlenmenin yokluğunda "en olgunlaşmış devrimci durumdan bile devrim çıkmaz." Sosyalist hareket içindeki ayrı ayrı yapılardan "tarihe yakın bakanların eylemde yakınlaşması"ndan eğer geçmişin eylem birliklerinin ötesinde bir şeyler kastediliyorsa, bunun, yaşadığımız dönemde ayrım çizglierinin netleştirilmesiyle mümkün olabileceğini söylemek gerekir; ayrım çizgilerinin netleşmesi bir üst düzeyde birleşmedir. Belirli bir strateji için, farklı türden stratejiler engelleyici–geciktirici ya da geri döndürücü bir işleve sahiptirler; stratejinin saptanmasında bütün güçler hesaba katılır. O halde teorik/pratik ayrım çizgilerinin çekilmesi ve bir çekim merkezinin nesnelliği ayrıştıran pratiği diğer stratejileri çözmeyi ve bunların kadrolarını da kazanmayı hedefler.

Bugün, ülkemiz sosyalist hareketinde hem illegal hem de legal faaliyetlerin tek bir merkeze bağlı olarak örgütlenmesi ihtiyacı vardır. Açık–legal faaliyetler konusunda Haluk Yurtsever'in adı geçen yazısındaki döküme katıldığımızı belirterek, illegal çalışma noktasına sadece bir örnekle dikkat çekmek isteriz: "ABD'nin ilan ettiği silahlı çatışma kabul edilmeden, Türkiye'de hiç kimse Türkiye'yi bir adım ileri götürebileceğini ciddiyetle ileri sürmemek durumundadır."(11) Bu tür bir hazırlık ne A.D.P. tarafından yapılabilir ne de sac ayaklarından birine devredilebilir. Her türlü mücadele aracını hazırlamayı bir an bile ertelemeden, yaşanan dönemin temel görevlerine bağlayarak, elverişsiz koşullarda ve vakitsiz kullanılmamasının sağlanabilmesi, ancak merkezi bir örgütlülüğün temel işlevi olabilir.

Türkiye Sosyalist Hareketi'nin içinde bulunduğu dönem çeşitli arayışlarda somutlanan geçici bir görünüm sunmaktadır; bu dönem salt "arayışlar"la geçiştirilmemelidir. İçinde yaşadığımız dönemde legal platformda mücadele bir zorunluluktur; hiç bir zaman öznel bir tercih sorununa indirgenemez. Parti, mücadelenin siyasi, ideyolojik ve askeri örgütlülüğünün en yüksek aşamadaki ifadesi olarak tarif edilmeye devam edildiği sürece, legal mücadele bu bütünselliğin bir parçası olmak zorundadır. Bu alanların hiç biri–belirli bir süre için dahi olsa–başka yapılanmalara terk edilemez. Açık Devrimci Parti ancak böylesi bir örgütlülüğün ifadesi olduğunda, Türkiye Devrimi sürecine olgun bir katkıyı ifade edebilecektir.

1) Ç. Bilgin, "Avrupa Türkiyesi'nde Dört Tarz–ı Siyaset", T.K.- s. 5, Kasım 1987

2) Y. Küçük, "Türkiye Üzerine Tezler III", Tekin Yay., Aralık 1986, s. 481–482

3) Y. Küçük, a.g.e., s. 572–573

4) Ç. Bilgin- "Açık Devrimci Parti ÜZerine Otuz Not", T.K., s. 9, Mart 1988

5) Lenin, "ne Yapmalı", Sol Yay., st. 1977, s. 125

6) "Açık Devrimci Prati İçin İleri", T.K., s. 7, Ocak 1988

7) Ç. Bilgin, "Avrupa Türkiyesi'nde Dört Tarz–ı Siyaset", T.K., s. 5, Kasım 1987

8) Ç. Bilgin, "Açık Devrimci Parti Üzerine Otuz Not", T.K., s. 9, Mart 1988

9) Lenin, a.g.e, s. 160

10) H. Yurtsever, "sosyalizmin Partisi İçin", T.K., s. 10, Nisan 1988

11) Y.Küçük, "Problematik ve Programatik Açıdan Devrimci Parti", T.K., s. 15, Kasım 1988

Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnie otnosheni dergisinde çıkan yazı, ingilizce çevirisinden İlkmut Yarkın tarafından dilimize aktarılmıştır.

BÜYÜK EKİM DEVRİMİ VE İNSAN HAKLARI

Victor CHKHIKVADZE

Vatandaşların hakları, bireysel özgürlükleri ve ödevleri demokrasinin ayrılmaz bileşenleridir. Bunlar toplumun sosyal, ekonomik, politik, kültürel ve ahlaki potansiyelini ve halkın büyüyen maddi ve kültürel gereksinimlerini karşılama kapasitesini yansıtırlar. Demokrasinin kapsamı ve halkın toplumsal gelişmeye gerçek katılım derecesi, o toplumun olgunluğunun ve gelişme düzeyinin temel kriteridir. Demokrasi ve insan haklarının bugün verilen ideolojik savaşımda böylesine önemli bir rol oynaması nedensiz değildir.

YENİ ÇAĞDA İNSAN HAKLARI DÜŞÜNCESİ

Çalışan insanlara geniş bir demokratik hak ve özgürlükler spektrumu verme daima SBKP programının bir parçası ve onun sosyalist devriminin başarısı ve yeni toplumun kurulması savaşımının temel bir öğesi olmuştur. İlk Parti Programı (1903) gizli oy pusulasıyla genel ve eşit oy kullanma, bireysel dokunulmazlık, konutun dokunulmazlığı, vicdan özgürlüğü, konuşma, basın, toplantı ve grev, sekiz saatlik iş günü tatil hakkı, sigorta hakkı gibi istemleri öne çıkarma gereksinimini belirtiyordu. Program ulus, ırk, din ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm vatandaşların eşitliğini ilan etti.

Lenin sosyalizm ve demokrasi arasındaki ilişkinin diyalektiğini açıklarken "tam demokrasiyi uygulamayan bir sosyalizmin zafere ulaşamayacağı"nı belirtti. Lenin, emekçiler tarafından ve emekçiler için yaratılan bir toplumsal ilişkiler sistemi olan sosyalist devlette kitlelerin demokratik talepleri sürekli olarak karşılanamazsa sosyalizmin ilerleyemeyeceğini gördü. Yalnızca gerçekten demokratik kurum, hak ve özgürlükler tam anlamıyla halkın yaratıcı potansiyellinin açığa çıkarılmasını ve sosyalizmin yararına kullanılmasını olanaklı kılacaktır.

Sosyalist devletin ilk önemli işlerinden biri yurttaşların demokratik hak ve özgürlüklerinin ilanı ve yasama yoluyla onaylanması oldu.

İnsanın en temel hakkı yaşama hakkıdır. Bu nedenle, Sovyet Devleti'nin ilk kabul ettiği yasanın, emperyalist savaşı insanlığa karşı işlenmiş en büyük suç olarak ilan eden, Barış Kararnamesi olması son derece akla uygundur. Kararname Sovyet Devletinin dış politika ilkelerini şöyle formüle ediyordu: barış içinde birarada yaşama, sorunların çözümünde bir araç olarak savaştan vazgeçmek, devletler arası dostça ilişkiler, tüm ulusların eşitliği, diğer devletlerin iç işlerine karışmama vb.

Barış Kararnamesi'nin ardından kabul edilen Rusya Halklarının Hakları Bildirisi halkların eşitliği ve egemenliğini, ayrılma ve bağımsız bir devlet oluşturma hakkını da içeren self–determinasyon hakkını, tüm ulusal azınlıklar ve etnik grupların özgürce gelişmeleri hakkını ilan ediyordu.

Toprak, işçilerinin denetlenmesi, teşebbüslerin, ticaret filosunun ve dış ticaretin devletleştirilmesi, özel toprak ve mülklerin ilgası, sekiz saatlik iş günü hakkındaki kararnameler ve hastalık veya işsizlik durumunda sigorta güvencesi, insanın insan tarafından sömürülmesinin ortadan kaldırılması, emekçilerin politik ve hukuki katılımı ve yeni bir sosyal, ekonomik, politik ve sivil haklar sisteminin gelişmesi için sağlam bir yasal temel oluşturmuşlardır. 1918'de yeni Çalışma Yasası kabul edildi. Bu yasa yeni devrimci hükümetin iş ilişkileri gibi önemli bir konudaki programını resmi olarak ortaya koyuyordu.

Üçüncü Tüm Rusya İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti, Rusya'yı İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyetleri Cumhuriyeti olarak ilan eder. Çalışan ve sömürülen İnsanların Hakları Bildirgesini onayladı. Bildirge ana hedeflerini insanın insan tarafından sömürülmesinin önlenmesi, toplumun sınıflara bölünmesinin ve sömürücülerin baskısının ortadan kaldırılması, toplumun sosyalist düzeninin ve sosyalizmin zaferinin gerçekleştirilmesi olarak belirledi. Bildirge ayrıca toprağın özel mülkiyetten kamu mülkiyetine geçtiğini, işçilerin denetlenmesi ve tüm bankaların işçi–köylü devletinin mülkiyetine geçmesi hakkındaki kararnameleri duyuruyordu.

Çalışan ve Sömürülen İnsanların Hakları Bildirgesi tümüyle 1918 Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Anayasasına dahil edildi ve Beşinci Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi tarafından 10 Temmuz 1918' de onaylandı. Bu Anayasa çalışanlara konuşma, toplantı ve yürüyüş haklarını da içeren geniş hak ve özgürlükler tanıyordu. Anayasa işçilere ve en fakir köylülere kapsamlı ve ücretsiz bir eğitim ve eşit sorumluluğa eşit haklar vermenin gerekliliğini belirtiyordu.

Ekim Devrimi'nden ve ilk Sovyet Anayasası'ndan hemen sonra kabul edilen kararnameler burjuva anayasalarında yer almayan tüm ulusların ve yurttaşların ırk ve milliyet ayrımı gözetmeksizin eşitliğini, kadın erkek eşitliğini, çalışma ve eğitim hakkını ilan ediyordu.

Bu dönemin iç savaş ve ülkeye yapılan askeri müdahale, ekonomik sorunlar ve açlık, kitlesel boyuttaki eğitimsizlik gibi sorunları yurttaşların hak ve özgürlüklerinin uygulanmasını büyük ölçüde güçleştirmiştir. Fakat bu koşullarda bile Sovyet devleti yurttaşlarının yaşamsal gereksinimlerini karşılamaya çabaladı.

1924 Anayasası, Ekim kararnamelerinin ve 1918 RSFSC Anayasasının düşüncelerini de içeriyordu. Bununla birlikte, bu Anayasa'da kişi hak ve özgürlüklerinin gerçek bir gelişimi yer almadı. Lenin'in ölümünden sonra yönetimin yöntem ve biçimlerinde meydana gelen değişiklikler, Stalin zamanında subjektivizm ve volontarizmin yaygınlaşması kişi hak ve özgürlüklerinin gelişmesini engelledi. Birey ve onun maddi ve kültürel gereksinimlerinin karşılanması zamanla geri planda kaldı, ilan edilen geniş hak ve özgürlükler sadece teorik olarak geçerliydi.

20. Parti Kongresi sosyalist demokrasi hakkındaki Leninist ilkelerin yeniden ele alınmasını sağladı. Kongre "Kişi kültü"nü ve onun sonucu olan kişi hak ve özgürlüklerinin ve sosyalist legalitenin kabaca ihlalini ortaya koydu. Yasal güvenceler ve anayasal hak ve özgürlüklerin pratik olarak uygulanmasını garanti eden mekanizmaları güçlendirme konuları ele alındı. Sosyalist devletin yasa yapıcı yeteneği canlandırıldı.

1977'de kabul edilen Anayasa, SSCB anayasalarının gelişiminde bir dönüm noktasıydı. Bu Anayasa yurttaşların sosyal, ekonomik, politik, kültürel ve kişisel haklarını, 1936 Anayasası'na göre, önemli ölçüde genişletti ve sağlam güvencelere bağladı.

Çalışma hakkı, yurttaşların yenetek, istek, eğitim ve öğretimleri ve toplum gereksinimleri de gözönüne alınarak bir iş seçme hakkıyla birbirini tamamlar duruma getirildi. Sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı, hastalık ve sakatlık durumunda kişinin bakım görebilmesi hakkıyla birlikte daha da geliştirildi. 1936 Anayasası sadece parasız eğitim hakkını tanıdı. 1977 Anayasası genel ortaöğretim zorunluluğunu getirdi. Anayasa'ya tüm yurttaşlar için önemli ve değerli olan konut edinme, devlet yönetimine ve kamuya ait görevlere katılma, devlet organlarına ve kamu örgütlerine faaliyetlerini geliştirmeleri için öneriler götürme, onların işlerindeki ihmal ve kusurlarını eleştirme, memurların uygunsuz davranışlarını şikayet etme gibi haklar da dahil edilmiştir.

Sovyet yurttaşlarının yeni ödevleri de anayasada yer almıştır. Bu ödevler şunlardır: Sovyet devletinin çıkarlarını korumak ve onun güç ve prestijini arttırmak, kamu düzeninin korunmasına yardım etmek, devlet ve kamu mülkiyetinin maarifçe kullanılmasını ve görevi kötüye kullanmaya karşı mücadele etmek, yurttaşların ulusal değerlerine saygı göstermek ve çok uluslu Sovyet devletinin ulusları arasında kardeşlik duygularını güçlendirmek, çocukların yetişmesiyle ilgilenmek, onları toplumsal bakımdan yararlı işler için eğitmek, doğayı korumak ve onun zenginliklerini muhafaza etmek, tarihi eserlerin ve diğer kültürel değerlerin korunmasıyla ilgilenmek, diğer ülkelerin halklarıyla dostluk işbirliğini güçlendirmek ve dünya barışının korunması ve güçlendirilmesine katkıda bulunmak.

SSCB'nin 1977 Anayasası incelenirken, anayasada öngörülen bir dizi hak ve özgürlüklerin sadece ilan edildiği fakat politik, yasal ve ideolojik garantiler sağlayacak uygun bir mekanizmayla desteklenmediği belirtilmelidir. Toplumsal yaşamın diğer alanlarında olduğu gibi, 70'li yıllarda sosyalist demokrasinin işleyişi ve yurttaşların haklarının korunmasında durgunluk ve deformasyon ortaya çıktı. Yasaların ihlal edilmesi, görevi kötüye kullanma, rüşvet alma, irtikâp ve kırtasiyecilik örnekleri toplumun ahlakî yapısı üzerinde son derece tehlikeli bir etki yarattı.

Yönetici organlar seçilmiş olanların, Sovyetlerin ve diğer kollektif organların aleyhine olan, aşırı bir rol oynamaya başladılar. Seçmenlere ve seçim bölgelerine karşı ilgisizliği ortaya çıkararak seçim sistemini adeta istila etti. Eksiklikleri eleştirme ve işlerin daha iyi yürümesi için ilgili yerlere öneriler götürme hakkı düzenli bir şekilde kullanılamadı. Bu, yurttaşların sosyal, politik ve ekonomik haklarını olumsuz bir şekilde etkiledi ve demokrasinin gelişmesini engelledi.

Merkez Komitesi'nin Nisan 1985 Plenumu ve SBKP'nin 27. Kongresi yaşanan sürecinin objektif bir eleştirel analizi ve Sovyet toplumunun yaşamının tüm yönleriyle radikal bir yeniden yapılanması için gereken koşulları yarattı. Parti, toplumun çok yönlü ve derinlemesine bir demokratizasyon, sosyal kurumların ve politik sistemin kapsamlı bir reforma tabi tutulmasına ve kendi kendini yönetimin ortaya konması ve tartışılmasına gereksinim duyduğuna işaret etti.

Önemli devlet işlerinin ulusal çapta tartışılması ve yurttaşların haklarını ihlal eden görevlilerin mahkemeye verilmesi hakkında çıkarılan kanunlar demokrasiyi ve yurttaşların hak ve özgürlüklerinin korunmasını geliştireceklerdir. Sovyetlerin etkinliğinin arttırılması yolunda adımlar atılmıştır. Uygulamaya konulan çok adaylı seçim sistemi bu alanda ciddi değişikliklere gidilmesi gerektiğini gösterdi. Ve yöneticilerin seçilmesi geniş çapta uygulamaya ..... ve yasalara dayalı davranış normları biçimleniyor. 1986 Kasımında SBKP MK'si, sosyalist yasallığı daha da güçlendirmesi ve yurttaşların Haklarının ve yasal çıkarlarının da çok korunması üzerine iki kararname ve 1987 Haziranında Sosyalist Yasallığı ilerlemede millet vekillerinin rolünü arttırmak üzerine bir kararnameyi kabul etti. Glasnost, basın, kamuörgütleri, gençlik, devlet ve klise ilişkileri hakkında yasalar tasarı halinde ve diğer yasalarda günümüze uygun bir biçime sokulmaktadır. Kısacası, perestroika yasal alanda yapılması gerekenlerden kaçmamış, bu alanda reformlar ve yenilikler yapılmasını zorunlu kılmıştır.

SBKP 19. Konferansı Sovyet yurttaşlarının hak ve özgürlüklerinin gelişiminde önemli bir olaydır. Sovyet komünistlerinin en yüksek düzeyde forumlarından hiç birinin (bu konferansta olduğu kadar) insan haklarına yakın ilgi göstermediğini söylemek abartma olmayacaktır. Konferans belgelerinde Sovyet toplumunun

daha da demokratikleştirilmesi ve politik sistemde radikal bir reform yapılması bağlamında bireyin yasal statüsünün geliştirilmesi sorunu yer almıştır.

SBK MK Genel Sekreteri M. Gorbaçov konferansta "Politik sistemdeki reformun son amacı ve bunu ne derecede iyi başardığımızın temel kıstası insan haklarının çok yönlü zenginleşmesi ve halkın daha da çok toplumsal etkinlik göstermesidir." dedi. Bu sasyolizmin teori ve pratiğinin merkezini oluşturur. Birçok alanda yurttaşların güvence altındaki hakları Ekim Devrimi'nin ülkemizde kurduğu temel üzerinde yükselmiştir. Biz bu hakları kullanıyoruz fakat, doğruyu söylemek gerekirse, böylesine doğal olarak kullandığımız hakların dünyanın bir çok yerinde emekçiler için bir umut, mücadelerinin bir hedefi olduğunu çok nadir olarak durup düşünüyoruz.

İNSAN HAKLARI HAKKINDAKİ SPEKÜLASYONLARA KARŞI KOYMAK

SBKP MK 27. Kongre Siyasal Raporu, her ülkenin yasalarına saygılı olarak yurttaşların politik, sosyal ve kişisel haklarının tanımlanması ve yerine getirilmesi için uluslararası işbirliğinin arttırılması temelinde kapsamlı bir uluslararası güvenlik sistemi yaratma önerisini içermektedir.

Bu anlayıştan hareket eden Sovyet hükümeti, insan hakları da dahil olmak üzere tüm insan sorunlarının tartışılması için Avrupa İşbirliği ve Güvenlik Kongresi'ne örnek olacak bir konferansın Moskova'da toplanmasını önerdi.

Birleşik Devletler ve diğer batı ülkeleri bu girişimi yeni bir anti Sovyet propaganda dalgası ve gerçeği yansıtmayan tartışmalarla karşıladılar. Örneğin SSCB'nin yurttaşlarını başka ülkelere göç etmekten alıkoyduğunu söylediler. Peki bu konudaki gerçekler nelerdir?

1987'de 30.000 civarında kişi Sovyetler Birliği'nden ayrılma izni aldı. (Bu sayı 1986'dan beş kere daha fazladır). Bu durum SSCB'nin Helsinki Sonuç Belgesi'nin yükümlülüklerine ve SSCB Bakanlar Kurulu'nun 10 Ocak 1987 günlü kararıyla yürürlüğe giren yeni düzenlemelerin ışığında gerçekleşmiştir.

Aynı durum "politik tutuklular" için de geçerlidir. Sovyet yasalarında büyük bir nosyon yoktur. Bu nitelemeyle RSFFSR Ceza Yasasının 70 ve 190'ıncı maddelerinin kastedildiği düşünülebilir. (Anti–Sovyet ajitasyon ve propaganda, Sovyet sistemini karalayan yalanları yaymayı cezalandıran maddeler.) Batı terminolojisi kullanılsa bile, geçen seneki af ve bireysel bağışlamalardan sonra bu iki madde dolayısıyla alıkonulan 20 kişi bulunmaktadır.

Batıda ayrıca ülkemizde psikiatrik tedavinin muhaliflere karşı kullanılmakta olduğu yolunda spekilasyonlar da vardır. Bununla birlikte getirilen kanıtların màkul br yönü yoktur. Çünkü düşünce suçlusu olarak tanıtılan bu kişiler siyasal yasalara karşı gelmemişlerdir. Fakat insanlık dışı suçlar işlemişlerdir (adam öldürme gibi) ve hem Sovyet yasalarına hem de uluslararası yasal standartlara göre zorunlu tedavileri emredilmektedir.

Geçenlerde ihtiyacı olanlara psikiyatrik yardım verme konusuyla ilgili olarak cezai sorumluluk getiriliyor.

İnsan hakları ve uluslararası ilişkilerin diğer alanlarında işbirliğinin başarılı bir biçimde gelişmesi politik iyi niyet ve ultimatomlara başvurmak yerine ortak bir dil bulma isteği gerektiriyor. Örneğin ABD nükleer silahsızlanma sorununu sosyalist ülkelerdeki "insan hakları sorunu"yla ilişkilendirmeye çalışıyor. Bu çıkmaz durum insan hakları hakkındaki gerçek bir ilgiden dolayı değil, nükleer silahlar sorunun çözümü engellemek ve güçleştirmek niyetiyle dayatılıyor.

Emperyalist ülkeler hangi hakla sosyalist devletlerin düzenlerini kendilerinin tarzına uydurmasını talep ediyorlar. Sovyetler Birliğine insan haklarıyla ilgili sorunları yorumlama ve çözümlemede bir tekel iddia ediyor, ne de diğer ülkeleri bu konuda bir tekel olarak tanıyor. Bağımsız devletlerin kararlarına karışma çabaları ... hak ve özgürlüklerini güvence altına alma yolunda karşılıklı olarak kabul edilebilir çabaları güçleştirmekten başka bir şey getirmez. Bu alanda, devletlerin hükümranlık haklarına karşılıklı saygı gösterme, akılcı uzmanlaşmalar diyalog ve mevcut uluslararası anlaşmaların tam olarak yerine getirilmesi etkili bir uluslararası işbirliğini kolaylaştırabilir.

Emperyalist propoganda insan hakları sorununda, sosyalizmin politik ve adli sisteminin otoritesini sarsmak ve sermaye dünyasında emekçilerin haklarının sistematik ve açık bir şekilde çiğnenmesini kamuoyu gözünden kaçırmak amacıyla demagoji yapıyorlar. Batılı devletler insan hakları sorununu savaş ve barış sorunu bağlamında ele alarak uluslararası anlaşma tasarılarını her yönüyle karanlıkta bırakıyorlar. Egemen devletlerin kendilerinin çözmesi gereken insan hakları sorununun bazı özel görünümlerini uluslararası tartışma gündemine dayatmaya çalışıyorlar.

Aynı zamanda Birleşik Devletler temsilcileri mütecevaz, ırkçı ve askeri diktatörlerin sistematik ve geniş bir alan kapsayan, iğrenç insan hakları ihlallerini açıklayan uluslararası dökümanlara karşı olumsuz bir tavır almayı da alışkanlık haline getirmişlerdir. Temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almak için, uluslararası işbirliği konusundaki engelleyici tutumu, Washington'un saldırganlık politikası, silahlanma yarışı ve dış ülkelere konularıyla bağıntılı olarak insan haklarının sistematik ihlali hakkında görüşme ve tartışma isteksizliğinden de anlaşılmaktadır.

BM üyelerinin çoğunluğu tarafından kabul edilen belgelere açıkça karşı çıkan ve bir konuda risk almayı göze alma isteği taşımayan ABD temsilcileri oylamadan sonra genellikle kararların içeriğini zayıflatma itiraz kayıtları koyuyorlar. Bu durum BM Genel Kurulu'nun 1965'te kabul ettiği Irk Ayrımının Tüm Biçimlerinin Ortadan kaldırılması Hakkında Uluslararası Anlaşma'da da böyle olmuştu.

Washington'un bağnazlığı Hxlonkı Bölgesi'ne dahil olarak ... ve halklar, kuruluşlar ve örgütler arası iliş-

kiler uzmanlarının katıldığı, 1986 (da) (yk) Nisan–Mayıs aylarında gerçekleştirilen Bern Konferansı'nda çok açık olarak ortaya çıktı. İlk önce Birleşik Devletler sözcüsü, ülkenin yapıcı sonuçlar almak isteğinde olduğunu kanıtlamak için çok iddialı bir konuşma yaptı.. Aynı zamanda, Amerika delegasyonu da konferansın işleyişini engelleyici çalışmalar yapıyorlardı. Washington'un bu çabalarına rağmen konferanstan başarılı bir sonuç alınacak duruma gelince, ABD delegasyonu başkanı sonuç belgesini imzalamayı reddetti.

Birleşik Devletler'in insan hakları konusunda uluslararası işbirliği yapmaya karşı olumsuz tutumundan bahsederken, ne olur ne olmaz düşüncesiyle olumlu bir propaganda gerçekleştirmek niyetinde olduğunu belirtmek uygun olacaktır.

Bu anlaşmaların onaylanmasından sonra sosyalist ülkeler kendi iç hukuklarını anlaşmalara uygun hale getirirler.

ABD, insan hakları hakkındaki uluslararası belgelere karşı farklı bir tavır alıyor. Anlaşmaların kurallarına uymamayı ve iç hukukunu değiştirmemeyi tercih ediyor. Kısacası ABD uluslararası anlaşmaların koyduğu yoksunlukları yerine getirmede devletlerin eşitliğini öngören ilkeye karşı koymaktadır.

Anlaşmalara katılan devletler insan hakları hakkındaki uluslararası sözleşmelere bağlı kalanlar BM komüsyonlarının bu sözleşmelerde tanınan hakların yerine getirilmesinde kullanılacak ölçüleri belirten ilgili raporlara ve bu konuda kaydedilen gelişmelere uymak zorundadırlar. Bu, ırk ayrımının tüm biçimlerinin ortadan kaldırılması hakkında uluslararası anlaşma için geçerlidir. Yukarıda belirtilen anlaşmalara uyan devletler bu kurala bağlıdırlar. Bu bağlılığa uymayan ABD, taşıdığı yükümlülüklerden kendisini "kurtarmış"tır.

Sosyalizm geniş bir demokratik özgürlükler (politik, sivil, sosyal ve ekonomik) alanı ilan etmekle kalmayıp, kapitalizmin başaramadığı bir şeyi de başarması, bu hakların pratiğe geçmesini sağlamayı güvence altına alması sosyalizme tarihsel bir güven kazandırmıştır. Sosyalist toplumun gelişmesinin her yeni aşamasında yurttaşların hak ve özgürlükleri daha geliştiriliyor ve bu hakların getirilmelerinin ve korunmalarının güvenceleri güçlendiriliyor... ■

SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE DİNİN İHYASI

İldeniz KURTULAN

Seksen sekizin bir ağustos sabahı, Kızıl Alan pırıl pırıl aydınlık. Mozoleye doğru uzanan uzun, up–uzun bir sıradayız. Sabahın köründe geldiğimiz, hem de yabancılara sağlanan ayrıcalıktan yararlandığımız halde diplerindeyiz sıranın. Ve bizden sonra da durmadan uzuyor sıra. Zaman donmuş sanki geçmek bilmiyor. Bakınıp duruyoruz bir sağa, bir sola...

Sağda Kremlin'in yirmi metre yüksekliğindeki duvarları, karşıda St. Basil Katedralı var. Solda "Büyük Devlet Mağazaları, arkamızda görkemli Tarih Müzesi yapısı, şimdi onarımda.

"Krasnaya Polşçad" denen Kızıl Alan'da, Lenin'in mozolesine doğru çok ağır ilerleyen kalabalık bir kuyruktayız.

Alan çok büyük bir dikdörtgen, ülkeyi etkileyen her önemli olay burada boy gösterir. "Bir Mayıs"lar, "Yedi Kasım"lar, türlü halk gösterileri... Lenin burada yatar, gösterişsiz mozolesinde.

Gele gele ortalarına gelmişiz alanın. Buradan o kocaman bir oyuncağa, daha fazla Disneyland şatalorına benzeyen Şefaatçı Meryem Kilisesi mi, St. Basil Katedralı mı, ne? O kendine özgün yapısıyla, soğanbaşı biçimindeki değişik renklere boyanan kubbeleriyle, çevresindeki yapıların hele mozolenin sert ve düz çizgileriyle çelişkidedir.

"Dinle düzenin çelişkisi," diyorum kendi kendime. Derken "dinin ihyasının gündemde olduğunu," düşünüyorum.

Gözlerim boyalı kubbelerde, dalmışım.

Lenin diyor ki

"Engels'e göre dine karşı savaş ilanı, ona karşı ilginin canlandırılmasına yol açar.

İşçi Partisinin siyasal bir ödev gibi dine karşı savaş açmasının anarşistçe bir düşünceden başka bir şey olmadığını belirtir, Engels. Ve savaş yerine eğitimi yeğler. Proleteryanın eğitim ve örgütlenmesi işine sarılıp gelişmesini ve bu yolda sabırla çalışmasını şart koşuyor. Bu yüzden Parti dini herkesin özel işi saymağa başlamış.

Marksizmin din konusunda görünürlerdeki 'ılımlı' olmasının, işçileri 'ürkütmemek' hevesi gibi taktik endişelerden ileri geldiğini sanmak büyük bir hatadır. Tam tersine Marksizmin tıpkı genel politikası gibi bu alandaki tutumu da, felsefi prensiplerine bölünmez, kopmaz şekilde bağlıdır..."

Yaklaşmışız mozolenin kapısına. Bir asker mi, subay mı ayırtedemiyorum, üstümüze başımıza bakıyor. Sıradakiler kendilerine çeki düzen veriyorlar. Dar kapıda taş gibi duran iki askerin arasından geçiyoruz. İniyoruz loş merdivenleri ve nihayet huzurundayız huşuyla, insanlığın çizgisini değiştiren o büyük dehanın...

Çıkışta sıra bozulmuyor. Bu kez Yönetimin ölmüş kimi eski üyelerin büstleri önünden geçiyorsunuz. Kimi anıtlara çiçekler konmuş taze, taze. Kimisi çiçekten yoksun.

Sonra Kremlin'e giriyoruz. Koca bir tarih, değil bir günün bir kaç saatine, belki bir bütün ömre sığmaz. Oysa biz ister istemez turist gibi geziyoruz, hiç bir özen göstermeden...

Saray iç içe salonlar koridorlardan oluşmuş ve soyutlanmış odalardan. Burası Lenin'in odası, çalışma masası, yazı takımı ve işçi temsilcilerinin sundukları değişik armağanlar... Burası sadeliğiyle saraydan ayrılmış. Ötede göz kamaştırıcı bir görkem içinde Mişel Romanov'un odası, Meclis oturum salonu, XV. yüzyılın damgasını taşıyan "Granovitaya" salonu ve müzeler, sergiler, hepsi de iyi korunmuş tarihsel hazineler.

Bahçe; çok geniş bir alana yayılan, up–uzun ve yüksek kırmızı kiremitli, mazgallı bir surla çevrili, devrimden önce Çarların konutu olmuş bir yer.

Büyük İvan Çan Kulesi ve çok kubbeli katedrallerin karşısında bir bankoya ilişiyorum yorgunluktan. Şimdi sıra onlarda, oysa oldum olası tapınak gezintilerini hiç mi hiç sevmem. Somurtup kendi kendime düşünüyorum. Lenin diyor ki:

"Marksizm materyalizmdir. Bu sıfatla da, en az XVIII. yüzyıl materyalistleri ve Feuerbach materyalizmi kadar kesinlikle dine karşıdır. Kuşkusuz bu böyledir. Din ile savaşmakla yükümlüyüz. Bu bütün materyalizmin ve tabii Marksizmin de abece'sidir. Bu savaş kaynağa yönelik olmalı. Dinin sosyal köklerini ortadan kaldıracak şekilde. Dinin kökleri özellikle toplumsaldır. Halkın bilgisizliğinde falan değil, emekçi kitlelere yapılan sosyal baskıda, bu kitlelerin, kapitalizmin kör kuvvetleri karşısında kendilerini hepten güçsüz görmelerinde aranmalıdır."

Kremlin bahçesindeki katedralleri gazeteci güzel S. Urazova ile birlikte geziyoruz.

"Bunlar müminlerin oturmaları için sıralar, şurda apsid'in yakınındaki yüksek mermer tablaya artar denir. Şu da ambon vaiz kürsüsü. Yukarıdan boşluğa sarkan avizeler." Sonra dinsel süs eşyası, ikonalar, ikonalar... Meryemler, İsalar ve sürüyle melekler.

RUSYA'DA HRİSTİYANLIĞIN BİN YILI

S. Urazova güzel boynundaki zarif haçını okşayarak:

"Siz esas 'Hıristiyanlığın Rusya'ya yerleşmesinin Bin Yıllık Jubilesi"nde bulunacaktınız burada," diyor. "Biliyorum, biliyorum Hıristiyan değilsiniz, ama Kutlamaya değil yalnız Hıristiyanlar, her türünden 'ehli iman' katılmıştı."

Marksizmin din konusunda görünürlerdeki 'ılımlı' olmasının, işçileri 'ürkütmemek' hevesi gibi taktik endi-şelerden ileri geldiğini sanmak büyük bir hatadır. Tam tersine Marksizmin tıpkı genel politikası gibi bu alandaki tutumu da, felsefi prensiplerine bölünmez, kopmaz şekilde bağlıdır..."

"Tabii ki 'uhrevi iman' değil mi?" diyorum.

"Evet, evet," diyor, Urazova. "Görecektiniz görkemi. Açılış Bolşoy Tiyatrosu'nun salonlarında yapıldı.

Yüksek Sovyet Prezidyum Başkanı Andrey Gromiko yaptı açılışı. Beş kıtadan'gelen, pardon dört olacak, çünkü Avustralya'dan katılım olmamıştı. Evet dört kıtadan gelen seksen kadar önemli ve etkin Hıristiyanlık merkezlerinin ileri gelenleri...

Gromiko, Hıristiyanlığın, Rusya, Avrupa ve bütün dünya kültüründe oynadığı olumlu rolün önemini vurguladı. Yüzlerce ülkeden gelen binlerce papaz bu jubileye verdikleri önemi ifade ettiler.

Düşünebiliyor musunuz? Vatikan'ın Genel Sekreteri sayın Kardinal Agostino Casaroli, Kremlin'de ağırlandı..."

"Yaa, bu da Rus Ortodoks Kilisesini sevindirmiş olmalı."

"Elbette, sade değil Kiliseyi, tüm Sovyet halkını, hem sevindirdi, hem de onurlandırdı. Her şey çok görkemliydi. Bolşoy'daki açılış tam bir dinsel törendi. Ayini kutsal peder, Moskova'nın ve tüm Rusya'nın Başpatriği Divine Liturgi yönetti."

"Ne konuştu kutsal peder Başpatrik?"

"Barış ve sosyal adaletten sözetti."

"Başka?"

"Ortodos Kilisesine bağlı Rus çocuklarını, ayrıca imanlıları, hatta imansızları yani tanrı tanımazları, herkesi, manevi güçlerin ışığı altında sosyo–ekonomik yeniden kurulmaya destek olmalarını diledi."

"Yani Perestroyka'ya mı?"

"Evet, niye olmasın? Başpatrik dedi ki, 'Biz inanıyoruz ki, yaşamın kutsal armağanı korumak, barışı sağlamaya çalışmak demektir. Hıristiyanların bütün insanlarla iyi niyet ilişkilerde bulunmaları gerekir, başka dinlerin müminleriyle, bizim kendi toplumumuzda bulunan ateist bacı kardeşlerimizle de.."

Sıkıldım. Katedralden çıktık.

Dışarda sabahki güneşli hava gitmiş, yerine bulutlu sıkıntılı bir hava yerleşmişti.

Gazeteci dost S. Urazova yeniden anlatmağa başladı:

"Bunda bin yıl önce, yani 988 yılında Prens Vladimir, putperestliği alt ederek Hıristiyanlık inancını Rusya'ya yerleştirdi. Evet eski tarihçiler bunu böyle yazmışlar. Prens, Hıristiyanlığın Bizans kökenli olanını seçmiş, yani Ortodoksluğu, şimdi siz soracaksınız, Hıristiyanlık ne kazandırdı Rusya'ya? Anlatayım:

Geçen bin yıllık sürede, Hıristiyanlık Rusçayı yadsınmaz bir yazın dili haline soktu. Kuşkusuz Rus Ortodoks Kilisesi ulusal bilincin biçimlenmesinde de büyük bir rol oynamıştır. Moğol istilasını örnek gösterebilirim. Moğol istilasının ağır ve acı döneminde Hıristiyanlığın idelojik bağları Rusya'nın birlik ve beraberliğinin dağılmamasını sağladı. Bu güç Kulikova savaşıyla Moğolları Avrupa kapısının önünde durdurdu. Böylece tüm Avrupa Moğol istilasından kurtuldu. Yalnız bu mu? Daha var, Prens Dmitri Donskoy bağımsız Rus Prensliklerini birleştirerek büyük Rusya'yı kurdu. Kilise onu kutsamıştı... Tabii ki o utkusunu kiliseye borçluydu.

İnanın bana tarih boyu kilise hep ulusal birliği sağlamıştır."

SOVYETLER'DE DİN

"Yakın tarihe bakalım. II. Dünya Savaşı döneminde, biliyorsunuz, tüm Sovyet halkı Kızıl Orduyla omuz omuza Nazi Alman istilacılarına karşı savaştılar. Papazlarımız da gerek partizan çetelerinde, gerekse askeri hastanelerde görev aldılar. Çarpışanlara moral verdiler, yaralıların yardımına koştular."

Kendimi tutamadım, güldüm, "Savaş Koşulları," dedim. "Olacak o kadar."

"O kadar değildi," dedi Urazova. "O dönemde Kilise müminlerden topladığı 150 milyon rubleyi Savunma Fonuna bağışladı. Bu parayla donatılan Dmitri Donskoy adlı Tank Birliği ve Aleksander Nevski adlı Hava Filosunun Alman Nazilerine karşı yarattıkları destanlar hala anılardadır..."

Gözlerim Urazova'nın dudaklarında, aklım Lenin' in yazdıklarında:

"Bir papaz bize. ortak politik çalışmaya katılmak üzere gelir ve Partinin programına karşı çıkmaksızın Parti içindeki görevini bilinçle yerine getirirse, onu Parti saflarına kabul etmemek için hiçbir sebep yoktur. Çünkü bu durumda, bizim programımızın prensipleri ve ruhuyla sözkonusu papazın dinsel inançları arasındaki uyuşmazlık, çelişme ve çatışma o papazın yalnız kendini ilgilendiren bir çelişme ve çatışma, onun kendi kendisiyle uyuşmazlığı olarak kalabilir ve çünkü siyasal bir örgüt olan bir partinin görevleri arasında, üyelerinin özel inanç ve kanılarıyla parti programı arasında uyuşmazlık olup olmadığını anlamak üzere insanları sınavdan geçirmek gibi bir ödev yoktur."

Saatler ilerlemişti. Yiyecek satan barakaların önünde uzun kuyruklar vardı. Urazova bir kuyruğa girip 'kanape' alıyor. Ben başka bir kuyrukta uzun uzun bekledikten sonra 'maden sodası' alıyorum. Çardağımsı

bir yere ilişip oturuyoruz. Yiyoruz, hiç konuşmadan. Sonra birden soruyor:

"Sıkıldınız mı?" diye. Yalandan, "Yooo," diyorum. O da keyifsiz keyifsiz yeniden söze başlıyor:

"Aslında Sovyetler Birliği'nde, kilise yönetimden soyutlanmış ve Sovyet insanı çoğunlukla ateisttir. Sovyet yasaları her dinin propaganda hakkını korur, başka bir deyişle müminlerin haklarının sınırlanmasına karşı çıkar.

Sovyetler Birliği'nde bulunan 40 kadar din arasında Hıristiyan Ortodoks kilisesine en geniş halk kitlesi bağlanmaktadır. Bu kilisenin 8000 dini eğitim yapan enstitüsü vardır ve 19 manastırı...

Belki bilmek istersiniz diye ekliyeyim, bin yıllık Jübile haziran 1988 de Moskova'da başladı, Kiev, Vladimir ve Leningrad'da sürdü.

Gorbaçev, festival yöneticileriyle yaptığı söyleşide şöyle demişti:

'Biz hepimiz tek tarihe, tek ülkeye ve tek bir geleceğe sahibiz!...' "

Yemeğimizi, Moskova Oteli'nin yemek mekanlarından küçük salonda yiyoruz. Yalnız kapıda bir saate yakın bekleştikten sonra. Çünkü rezervasyonumuz yoktu. Moskova'da rezervasyonsuz lokantada yemek yemek bir sorundur.

Yemek salonunun bir sanatevi kadar çok güzel dekorasyonu var. Tablolar, freskler, kabartmalar. Masalar seyrek yerleştirilmiş, ama hepsi dolu. Girişin hemen önünde kasa bulunuyor. Her giren 5 ruble ödüyor. Girip oturduktan sonra ne isterseniz, ne kadar isterseniz yeyin.

Tüm dikkatimi masamızı temizleyen garsona veriyorum. Üstü başı düzgün özenli ve temiz. Ya yüzü gözü? Asık suratlı mı? Karar veremiyorum. Eşime soruyorum:

"Şu adam asık suratlı mı? Garsonu diyorum, asık suratlı mı?"

"Bilmem," diyor eşim. "Masayı toplayıp temizleyen bir insan bu işi güle oynaya mı yapar? Ya da yapmalı? Bilmiyorum."

Sorduğum soruya kendim de gülüyorum. Kuşkusuz koşullandırılmışız bir kez; Sovyet insanı mutsuzdur diye, yüzü hiç gülmez diye.

Lokantanın yemekleri hem bol hem de güzel.

YENİDEN YAPILANMA VE DİN

Gece otelde, masanın üstü belgelerle dolu, alışılmış günlüğümü yazıyorum. Sonra Sovyetler Birliği Anayasasının konumuzla ilgili maddesini arıyorum.

"Madde 52– Sovyetler Birliği yurttaşlarının vicdanı özgürdür. Yani herhangi bir dine inancı ya da hiç bir dine inanmaması, dinsel ayinlerini uygulaması ya da ateizm propagandası yapma hakkı saklıdır. Dinsel inançla ilgili düşmanlık, kin gütme yasaklanmıştır.

Sovyetler Birliği'nde kilise devletten ve okul kiliseden ayrılmıştır."

Evet, bir çok ülkenin anayasası gibi Sovyetler Birliği Anayasası da din devlet işlerine karışmaz, ama bu demek değildir ki din ve devlet ortak bir noktada göz göze gelmez, el ele tutuşmazlar, hele yeni dönem koşullarında.

Bakanlar Kurulu Din İşleri Danışmanı Konstantin Kharchev bir yazısında diyor ki:

"İç ya da dış politik tavırlarda, zaman zaman kilise, halk ve devlet bir saç ayağı oluştururlar, tek vücut olarak..."

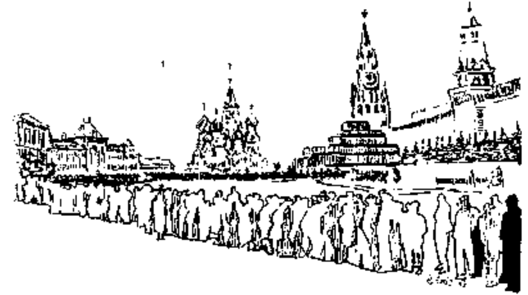
Haklıdır yazar bugün kiliselerde papazlar pazar günü vaazlarında:

"Bugün," diyorlarmış, "Biz müminler, toplumun yaşamında, perestroyka'nın ulaştığı başarıları destekler, insanları düzgün yaşamaya, güzel çalışmaya davet ederiz."

Bugün kilise devletin paralelinde, hapçılığı ayıplar, alkolizme karşı gelir, suç işlemeyi yerer, aile bağlarının güçlenmesi ve boşanmaların azalmasını diler. Ayrıca ulusal kültür anıtlarını ve de çevreyi korur. "Nasıl?" derseniz, sayın Konstantin Kharchev sizi şöyle yanıtlayacak:

"Kilise Çernobil'zedelere 3 milyon ruble bağışta bulundu. Her yıl 30 milyon Barış Fonuna, 5 milyon Kültürel Anıtlar Fonuna ve 45 milyon kadar da dinsel yapıların yapımı, bakımı ve onarımına öder."

Suyun kaynağını sormayın. Kilise kendi göbeğini keser, kendi yağında kavrulur.

Mozoleye doğru uzanan uzun, up–uzun bir sıradayız.

Rus Ortodoks Kilisesi çok geniş bir basın–yayın örgütüne sahiptir. En ünlü süreli yayını Rusça ve İngilizce olarak yayınladığı, "The Journal of the Moscow Patriarchate"dır. Ayrıca başka din ve mezheplerin yararına kutsal kitaplar, dua kitapları ve takvim yayınlar.

Yahudilerin dinsel merkezi olan "Moskova Sinagok Korosu Kurumu"da dinsel takvimler ve dua kitapları yayınlar. Ve bunca işlevlik arasında tabii ki İslam Komiteleri de sürekli bir biçimde Kuran ve başka kutsal kitapları basar ve yayınlarlar.

Bugün Sovyetler Birliği'nde halkın yüzde 10–20' sini iman sahipleri oluşturur. Ve dünyada ne kadar din varsa bir o kadarı Sovyetler Birliği'nde bulunur. Buna göre de ülkede 15 bin değişik dinsel "külliye" mevcuttur.

Belgelerin arasında bir de Leningrad ve Novograd kentlerinin Metropolitanı Aleksiy'in de yazısı var. Aleksiy der ki:

"Ortodoks kilisesi ile Sovyetler Birliği yönetimi arasında çözülmemiş hiç bir sorun yoktur. Batılı basın hep, yönetimin dine karşıt olduğunu göstermek ister. Bu çok yanlış bir tutumdur. Çünkü iki kurumun uzlaşmaz hiç bir ihtilafları yoktur gerçekte.

Müminlerle tanrı tanımazlar arasında geçen şu 71 yıllık sürede tabii ki zaman zaman sürtüşmeler olmuştur. Ama bugün bu yeni dönemde her iki kutup Sovyet toplumunun sorunlarının tartışmasında olumlu ilişkiler içindeler."

Bir kenara bırakıyorum Aleksiy'in yazısını. Kara kara düşünürken, kiliseli papazlı bir broşürün üstüne şunları yazmışım:

"Sanıyordum ki, sosyalist devletin kurulmasiyle, insanları dinde avuntu aramaya yönelten baskı, sömürü ve nasırlaşmış kurallardan arınmış bir toplumsal sistem oluşmaya başlar..."

SOVYETLER'DE MÜSLÜMANLIK

Kimi kayıtlara göre Sovyetler Birliği'nde Müslümanların sayısı Hiristiyanlardan daha fazladır. (40 milyon hıristiyana karşı 43 milyondan fazla Müslüman–1984 yılında.)

Bilindiği gibi Orta Asya'da Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Kafkasya' da Azerbaycan Cumhuriyetlerinin yerel halkları müslümandır.

Sosyal gelişkinliği, ekonomik varsıllığı ve çağdaş uygarlığa yatkınlığı özellikleri nedeniyle, Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni, bu konuda örnekledim ve gördüm ki Hıristiyanların paralelinde Müslümanlar da dinin "ihya"sı için canu gönülden uğraş veriyorlar.

Sovyetler Birliği'nde Müslümanların yaşadıkları tüm bölgelerde eski yapıtların restorasyonu ele alınmış ve yenilerinin de yapımına başlanmış.

Tüm Azerbaycan topraklarında (Dağlık, Karabağ ve Nahçivan dahil tabii) beş bin kadar cami, külliye, saray, kervansaray, mektep, hisar, sur, kule, köprü ve imaret gibi tarihsel anıt ve anıt kalıntısı var.

Bakü'de restorasyonları biten 10'u aşkın önemli tarihsel anıt halkın hizmetindedir; bir kesimi müze ve kütüphane, bir kesimi de tiyatro ve lokanta olarak.

Şu anda iki eski cami ibadete açıktır. Benzerlerinin en görkemlisi "Taza Pir" ve "Gök Mescit".

23 Temmuz 1988 günü Kurban Bayramı dolayısıyle Taza Pir'e gittik.

Bu bayramın Şii mezhepli ülkelerde sönük geçtiğini daha önceden bildiğimden, orada Türkiye'de olduğu gibi kurbanlar kesilmediğini görmek beni şaşırtmayacaktı. El öpme geleneği de olmadığından ya el sıkışılır ya da kucaklaşılır.

Türkiye'den geldiğimizi duyanlar, yoğun sevgi gösterileri arasında "mühür ve tesbih" getirip getirmediğimizi soruyorlar.

"Türkiye'de ondan yok," diyoruz. "Türk'ler Şii değiller, mühürsüz namaz kılarlar."

"Olsun," diyorlar, "Biz yine de Türk'leri çok severiz," diyorlar.

"Mühür" Kerbela toprağından kalıplanarak pişirilmiş, üzerinde türbe kabartması olan bir ibadet aracıdır. Şii'ler namaz kılarken mühürü seccadenin üst tarafına yerleştirirler ve secdede alınlarını mühürün üstüne korlar.

Çevreme bakıyorum, her namaz kılanın mührü var. Nereden tedarik ettiklerini soruyorum, eskilerden kalmış olduğu, bir de İran'dan gelenlerin getirdiğini anlatıyorlar. Sonra İran yönetimine karşı duydukları sempatiyi dile getiriyorlar, çekinmeden. İran'ı seviyorlar ama yürekleri Türkiye için, Türkiye ile birlikte çarpmakta olduğunu söylüyorlar. Yaşamlarındaki direnme gücünün hep Türkiye'nin başarılarına bağımlı olduğunu söylüyorlar. Ve bu anda Türkiye'li konuklarla sohbet ettiklerinden çok bahtiyarlar...

Konuşa konuşa, konuyu "Bin Yıllık Jübile"ye getirdim:

"Sovyetler Birliği'nde," dedim. "Ruslar Ortodoks kilisesini canlandırırken öteki uluslar kendi dinleri için ne yaptılar? Örneğin siz ne yaptınız?"

"Daha görkemlisini." demezler mi?

"Nasıl yani?"

"Bakü'de 'Barış Uğrundaki Savaşımda Müslümanlar' adlı Uluslararası İslâm Konferansı'nı gerçekleştirdik. İnanın tadı hala damaklarımızdadır."

Kocaman bir oyuncağa, daha fazla Disneyland şatolarına benzeyen St. Basil Katedralı.

BARIŞ İÇİN MÜSLÜMANLAR

Altmış müslüman ülkeden, binden fazla ehl–i imanın katılmış olduğu Bakü Forumu'ndan söz ediyorlar. Anımsıyorum, izlemiştim. Konferans 1 Ekim 1986 tarihinde Bakü'de çalışmalarına başlamıştı.

Resmi gözlemci, gazeteci Viyaçeslav Katamidze bir yıl sonra Moskova'da yayınladığı kitapçığında şöyle yazacaktı:

"Salon olağanüstü ve son derece parlak bir manzaraya sahipti. Orta Asyalıların çizgili ya da benekli alacalı cüppeleri, Sünni Müftülerin gri esvapları, Körfez bölgesinden gelen Arapların dişdaşları ve başörtüleri Kırgızlıların keçe kalpakları, sarıklar, fesler ve takkeler..."

(Aman allahım ne ilahi bir manzara)

Konferansı açan Transkafkasya (Ruslara göre Kafkas dağları ötesi ülkeleri: Azarbaycan, Gürcistan ve Ermenistan) Şeyhülislamı, Allahşükür Paşazade, Forum'a katılanları gerçek güvenlik ve barış sağlanması uğrunda tüm iyi niyetli insanların yaptıkları kollektif ve amaca yönelik çabalara katkıda bulunmaya çağırdı.

Uluslararası İslâm Konferansı, Orta Asya ile Kazakistan, Sovyetler Birliği'nin Avrupa kesimi ile Sibirya, Transkafkasya ve Kuzey Kafkasya olmak üzere Sovyetler Birliği'nin Diyanet İşleri Başkanlıklarının dördü yani tümü tarafından düzenlendi. Konferansa değişik ülkelerden din adamları ve çeşitli toplumsal örgüt ve hareketten gözlemciler katıldılar.

Açılışta Şeyhülislam Allahşükür Paşazade aynen şöyle demişti.

"Böyle bir görüşmenin yapılması Allahü Teala'nın yüksek emri olup yeryüzü insanlarının çoğunun, barışı kendi kendilerini korumanın ve bütün müminler, yeryüzündeki bütün insanlar için mukaddes bir ihsan olan hayatın kurtarılmasına ilişkin, Allah buyruklarının yerine getirilmesinin tek mümkün koşulu olarak ele alıp aynı derecede barışın mukadderatının kıymetini bilmekte olduğunu kanıtlar. Hepimizi bu yüksek davada takdis etmesi için Allahü Tealaya dua eder ve onun yardımıyla bizim yüksek forumumuzun milyonlarca müslümanın ümitlerini haklı çıkarıp herkesin istediği barış ve kardeşlik için yararlı sonuçlar vereceğinden emin olduğumu ifade ederim."

Açılıştan sonra Nahçivan camiinin genç imamının telavet ettiği Kurani Kerim dinlenmiş ve çok beğenilmiş.

Bir Hıristiyan Gürcü olan gazeteci Viyaçeslav Katamidze bu sahneyi şöyle anlatır:

"Hemen söyleyeyim ki, Kahire, Hodeyda, Şam camilerinde imamları dinlemek fırsatım olmuştu. Ama Bakü Konferansına katılanlar, her halde itiraz etmezler ki dinlediğimiz ayetler nadir bir ustalıkla okundu..."

Nahçivan camiinin genç imamının telaveti bir yana "Bakü Forumu"nun amacı üç noktada belirginleşmiştir. Yeri gelmişken söz edelim:

İnsanlığı tehdit eden nükleer felaket gerçeğini her dindara anlatmak, insanların nükleer çağ koşullarında barışçıl ortak sorumluluklarının özünü açıklamak. Nükleer çağın çetin gerçekleriyle kesinlikle bağdaşmayan ve son derece tehlikeli süreç ve olayların neden kaynaklandığını, insanlığı yokedici dünya felaketine kimin sürüklemeye çalıştığını din ileri gelenleri tarafından müslümanlara açıklanmalıdır.

Müslümanlar bilmeli ki, sınırsız silahlanma yarışına yönelen emperyalizm ve onun ürünü olan askeri–sanayi kompleksi ile azgın militarist çevreleri, yalnız hayasızca kâr ve dünya egemenliği peşindedirler.

Din ileri gelenlerinin bir ödevi de, nükleer silahlanma yarışının ve bunları uzaya çıkarma çabalarının bütün insanlığa, yeryüzündeki gerçek yaşamı tehdit ettiğini açıkça dile getirmelidir. Ve aktif savaş karşıtı devinimlere yönelik bu çağrı her yerde duyulmalıdır.

Emperyalizmin, İslamın, tüm namuslu ve özgürlükçü insanların azgın düşmanı olarak, daima "böl ve yönet" ilkesine dayanan acımasız ve hayasız bir sömürücü olarak açığa vurulması Müslümanların kutsal bir ödevi ve insansal bir görevidir. Hele maalesef, bazı Müslüman kimseler, siyonist İsrail'i "Stratejik müttefik", ırkçı Güney Afrika Cumhuriyetini de "Tarihsel Müttefik" sayan Batılı devletlerinin ikiyüzlü dostluk beyanlarına inanmaya devam ederlerken.

Evet, Bakü Forumu üzerine çok konuştuk. Belliydi ki bu muhabbet çok memnun etmiş ehli imanı.

DİN EĞİTİMİ

Bir fırsatını bulup "Taza Pir" mollasına eğitimini sordum. Öğrendiğime göre bizim molla da Sovyetler Birliği'nin yüzleri bulan Müslüman din adamı gibi Özbekistan Cumhuriyeti'nde Buhara kentinde bulunan "Mir Arap" Medresesi mezunlarındandır.

Dünyanın tanınmış İslam dini öğretim kurumlarından biri olan bu medrese 450 yılı aşkın bir süreden beri işlevini sürdürür. Medrese mezunları öğrenimlerine Kahire'de ya da başka Müslüman öğretim kurumlarında devam edebilirler.

"Türkiye'nin var olan dinsel birikiminden yararlanmak iztemezler mi?" diye sormuyorum. Zaten Sovyetler Birliği'nin Müslüman ülkelerinden Türkiye'yi ziyarete gelenlerin bavulları, dönüşlerinde milliyetçi ve dinci yayıncılarımız tarafından dinsel yayınlarla dolduruluyor. O kadar yeter.

Sovyetler Birliği'nde dinin ihyası operasyonu daha yolun başındadır. Daha okullara zorunlu din dersleri konmuş değil. Okul ve işyerlerinde mabetler açılmamış. Televizyon ve Radyoda kutsal günlerde "çiçekli böcekli, İnanç Dünyası" programları yayına girmiş değil. Değil ama Hıristiyanların mezarı Ortodoks Haçı ve Müslümanların mezar taşları aylı yıldızlı motiflerle kubbeli minareli kabartmalarla süsleniyor ve eski yazı yani Arap harfleriyle yazılıyor. Pir türbeleri restore edilip mümin ziyaretçilere açılıyor, adaklar adanıyor ve dilenciler kutsal bölgelerdeki yerlerini alıyorlar.

Haydi hayırlısı. ■

BİR KİTAP: RİGAS'IN DEDİĞİ

Müslüm YALÇIN

"Bu kitapçıkta özellikle vurguladığım nokta, gerici propagandanın sürekli olarak temasının ne denli tarihsel kökenden yoksun olduğu gerçeğidir. Geleneksel olan bir şey varsa o da iki halkın yüzyıllar boyu sürgelen kardeşlik ilişkileridir."

Böyle diyor M. Belli Yunanistan İç Savaşı'na ait bir kısım anılarını yazdığı kitapta.

Gerçekten de Türklerle Yunanlılar arasında geleneksel bir düşmanlık olduğu şeklinde yaygın bir kanı vardır. Resmi tarih bu düşmanlığı sürekli işler. Bu iş öylesine aşırıya kaçırılmıştır ki her iki ulusun burjuva hükümetleri "Davos süreci" diye adlandırdıkları yapmacık dostluk gösterileri sırasında ders kitaplarına bile birbirlerine karşı ne kadar aşırı düşmanca ifadeler koymuş olduklarını itiraf edip bazı düzeltmeler yapma ihtiyacını duymuşlardı.

Bu iki komşu halkın düşmanlığı başta her ikisini de sömüren, ezen ABD emperyalizminin ve onun işbirlikçileri olan Türk ve Yunan egemen güçlerinin işlerine gelir. Türk ve Yunan egemen güçleri kendi aralarındaki çatışmalara halkları da bulaştırmaya çalışırlar. Bu iki halk arasındaki yakınlaşmanın Türkü de Yunanı da ezen ABD emperyalizminin işine gelmeyeceği ise çok açıktır.

Kurtuluş Savaşı hikayelerinin bile Yunanlıya karşı şovence duygularla dolu olduğunu kabul etmeliyiz. Yunan ordusunu Anadolu'yu işgale sürenlerin gerçekte emperyalistlerin maşası maceracı Yunan hükümetleri olduğu, Yunan komünistlerinin, devrimcilerinin, yurtseverlerinin bu işgale nasıl karşı çıktıkları, bunların o dönemde kendi hükümetlerine karşı Türk direnişçileriyle dayanışma içinde oldukları pek az bilinir.

Ne ilginçtir ki dünyanın dikkatlerini üzerinde toplamış, müthiş kahramanlıklara ve acılara sahne olmuş Yunan halkı için son derece büyük önemdeki 1946–1949 iç savaşı sırasında Demokratik Ordu saflarında çarpışan tek yabancı, bir Türk Marksistidir; Mihri Belli.

M. Belli'nin iç savaş anılarına yazdığı önsözde Demokratik Ordu Başkumandanının eşi belirtiyor bunu. Türk Bir, bir devrimci olarak övünç duyuyoruz.

"Rigas'ın Dediği" kitapçığı emperyalizme ve faşizme karşı Türk–Yunan devrimci kardeşliğinin en güzel belgelerinden biridir.

YAZAR HAKKINDA

Mihri Belli devrimci kamuoyu için bilinen bir isimdir. Marksist harekete, öğrenim gördüğü Amerika'da katılmıştır. 1940'lardan beri Türk Marksist hareketinin içindedir. Bu hareketin büyük isimleri Şefik Hüsnü ve Reşat Fuat'la yıllarca birlikte çalışmıştır.

Bilindiği gibi düşmanın her darbesi devrimci saflarda yürüyenlerin büyük bir bölümünü korkutup davadan uzaklaştırıyor. Kalanların büyük bir kısmı da yolunu şaşırıyor, şu veya bu şekilde düşmanla uzlaşıyorlar. Ne yazık ki bu yolda alnı açık, başı dik yürüyebilmek az insana kısmet oluyor.

Mihri Belli devrimci eylemlerinden dolayı 1944 yılında tutuklanmış iki yıl hapis yatmıştır. Ardından Yunan iç savaşına katılmış, bu savaşta ağır yaralanmış, sonra savaşın yenilgisini yaşamıştır. Yenilgi ile birlikte Yunanlı devrimciler sürgün yolunu tutarken M. Belli devrimci çalışmada yerini almak için ülkesine dönmüştür. Türkiye devrimci hareketinde önemli bir dönemeç olan 1951 tutuklamasını yaşamıştır. İki yılını hücrede geçirdiği yedi yıllık hapislikten sonra dışarı çıktığında çoşkusundan bir şey kaybetmemiştir. Türkiye'nin 1960'lı yıllarda girdiği dev uyanışta düşünceleri ve militan kişiliği ile belirleyici rol oynamış bir devrimcidir.

Uzun süredir bu hareket içinde yer almış biri olarak o hep doğrusunu bilmiş, hep doğrusunu yapmış, hatasız, eleştirilemeyecek bir kişi değildir elbet. Zaten hiçbir devrimci öyle olmaz. Kuşkusuz hataları da olmuştur ve bunların bir kısmı önemli hata cinsinden değerlendirilebilir.

1971 Faşist darbesiyle bir süre yurt dışına çıkmış, hakkında fiili infaz kararı (yani sorgusuz sualsiz öldürülme) sözkonusu olduğu halde defalarca yurt içine illegal giriş yapmış, devrimci çalışmasını kesintiye uğratmamaya çalışmıştır. 1979 yılında bir kontr–gerilla

katilinin suikast girişiminden ağır yaralanarak kurtulabilmiştir.

İşkencede de onuruna gölge düşürmemiştir. Ne yaşadığı zorluklar, eziyetler ne de yetmişi aşkın yaşı onun devrimci coşkusunu, heyecanını, enerjisini alıp götürebilmiştir.

YUNAN İÇ SAVAŞINA NASIL KATILIYOR (Ya da Önyargıların Kayboluşu)

İlkokul yıllarında Yunanlılara karşı sıradan bir Türk çocuğunun önyargılarını taşıyan M. Belli, Türk Yunan dostluğu havalarının estirildiği günlerde, 1932–1933 yılbaşı tatilinde Atinaya giden öğrenci grubunun içindedir. Atina Belediyesinde öğrencilerin ağırlandığı toplantıda Yunanlı konuşmacı sözlerini "Zito(Yaşasın) Türkiye!" diye bitirir. M. Belli herkes gibi alkışlar. "Arkasından bizim kafile başkanımız matematikçi Salih Mutar Türkçe konuştu O da konuşmasını "Yaşasın Yunanistan!" diyerek bitirdi. Hemen herkes "Yaşasın!" diye bağırdı. Ben sustum. Besbelli ki gavura düşmanlık duygularım ağır basıyordu." (s. 25)

Bu düşmanlık duygusu Atina'da geçirdiği bir hafta içerisinde yerini dostluğa bırakacaktır: "Atina'da geçen o bir hafta içinde karşılaştığımız Yunanlı'ların gözlerinde dostluk ve kardeşlik duygularını okuya okuya, yıllar boyu şoven propaganda sonucu bende birikmiş olan Yunan düşmanlığı eridi gitti diyebilirim... Türkiye'nin yaşaması için Yunanistan'ın yaşamamasının gerekmediğini sonunda anlamıştım."

"Bütün haklar kardeştir ama Yunanlıyla Türk daha da bir yakındır."(s. 26)

Yurt dışındayken yaşadıkları da Yunanlılara dostluk bilincinin gelişmesine yardımcı oluyor Mihri Belli'nin. Kitapta bu konuda ilginç anılar var. Yaşadıklarıyla kaçınılmaz bir şekilde edindiği Türk Yunan dostluğu bilinci O'nu üniversitede Master's tezini de Türk Yunan azınlık mübadelesi üzerine yazmaya götürmüş. Bu tezinde yazar Türk ve Yunan halklarının birlik ve dayanışmasını savunmuş.

"Beni ilgilendiren bu sorunlar ve bende izler bırakan bu anılar birleşerek Yunan halkına karşı bir dostluk ve dayanışma duygusuna dönüşüyor dedim. Buna Alman işgali altındaki Yunanistan'da bu halkın gösterdiği direniş gücüne duyulan hayranlık eklenince ikinci Yunan direnişinin saflarına katılmak için harekete geçtim. Doğu Makedonya ve Trakya bölgesinden Yunanlı arkadaşlar o bölgede politik çalışmalara katkıda bulunabilecek formasyonda bir Türk aramaya koyulunca onların bu isteği benim özlemimle çakıştı ve Yunanistan dağlarının yolunu tuttum."(s. 35)

SIRA NEFERİ

Yazar gerillacılara katılmadan önce devrimci çalışmada tecrübe sahibi, sınavdan geçmiş biridir. Dahası o dönemde Türkiye'de biricik muhalefet örgütünde sorumlu düzeyde görevlidir. Gerilla savaşında deneyimi yoktur ancak Türk ordusunda üç yıla yakın askerlik yapmış, Süvari Alayı Bölük Komutanlığına kadar yükselmiştir. Ordudan üsteğmen rütbesiyle terhis edilmiştir.

Devrimci davaya herkes sıra neferi olarak katılır ve aynı ruhla devam edilir. Devrimci görevler sözkonusu olduğunda hele ki yeni bir harekete katılmak sözkonusu olduğunda kişinin geldiği yeri göstererek rütbe, kariyer talep etmesi devrimci anlayışla bağdaşmaz. Mihri Belli'de Demokratik Ordu'ya sıra neferi olarak katılmıştır. Daha sonra tabur komutanlığına layık görülmüş, 2.5 yıla yakın tabur komutanlığı yapmıştır.

KAPUT HİKAYESİ

Dünyanın gördüğü en parlak partizan savaşlarından birine ait gözlem ve tecrübelerini anlatmış yazar. Çeşitli yönleriyle gerillacılar arasındaki ilişkiler, hareketin kitle ilişkileri, zorla askere alma sorunları, dağda demokrasi, vb., vb. Kitap gerilla savaşı konusunda zengin derslerle doludur.

Gerillacılar arasındaki ilişkilere işaret etmesi nedeniyle biz burada –biraz uzun da olsa– bir kaput hikayesinden aktarma yapacağız:

"O ilk günlerden sonra Lassanis ile birlikteliğimiz seyrek oldu. Aramızda rütbe farkı vardır. O komutan olarak daha çok Doğu Makedonya'da idi, ben ise Trakya'da. O ilk günlerde kendisiyle bir yürüyüşümüz daha oldu. Bir kez daha büyük çeteci grubuylaydık. Gündüzleri güneş var, hava ısınıyor. Geceleri ayaz. Bende şehir giysileri var. Pek ısıtmıyor. Lassanis'de kalın asker üniforması var, bir de kaput. Yatma zamanı geldi. "Senin sırtın ince, dedi, sırt sırta verelim benim kaput ikimizi de örter." Öyle yaptık. Gerçekten sırt sırta vermenin yararı var. Ama kaput iki kişiyi birden örtemiyor. Soğuktan uyuyamıyor insan. Kalktım etrafı dolaştım. Lassanis dalmıştı. Eğildim kolunu saran alçıyı elledim. Buz gibiydi. Kaputu olduğu gibi onun üzerine iyice örttüm. Gene sırt sırta verdim, uyumaya çalıştım. Bir iki kez içim geçer gibi oldu, baktım kaput benim sırtımda. Onun sırtına aktardım. Bu birkaç kez tekrarlandı. Kaputu ben ona itiyorum. O farkına varınca bana itiyordu. Sonunda ben baskın çıktım ya da öyle sandım. Kaput benim sırtımda değildi? Gün ağardı kalktık. Baktık kaput ikimizin arasına düşmüş. Lassanis gülerek, 'Gene de bir işgördü, aramızda sınır olmuş' dedi."(s. 338–39)

DEVRİMCİ SAVAŞÇILIK-MÜLTECİLEŞME

Kitapta çok ilginç olaylar var. Yaralanma olayı bunlardan biri. İlgiyle okuyacaksınız. Sonra Sovyetler Birliği'nde tedavi görme ve bu nedenle kısa süreli mültecilik. Mültecilik M. Belli'ye çok ağır gelir. Koşullar zorlar ve derhal işinin başına döner. bu aceleciliği yüzünden ikinci defa tedaviye gelecektir.

Aşağıdaki satırlar bir devrim savaşçısının mülteciliği nasıl hissettiğini anlatıyor:

"Kıdemli mülteci havasına bir kez girildi mi kişi olarak da çevre olarak da yozlaşma kaçınılmaz oluyor. El-

bette ki bir devrimci mecbur kaldığında yurt dışına çıkabilir ve bir süre mücadeleyi yurt dışından yürütmek zorunda kalabliir. Ama o orada diken üstünde oturan adam durumundadır. Bir bakıma bunalım içindedir. Sığındığı ülkenin güvenliği ve rahatı ona batar. Çiğnediği lokma ağzında büyür. Kokladığı özgür hava ona sıkıntı vermeye başlar. An gelir, kapitalizmin zindanlarındaki geçmiş günleri hasretle anmaya başlar. Mutsuzdur o. Bütün tehlikelere karşın bir an önce yurdunun toprağına ayak basmak için yanar tutuşur. Ve mücadelenin ön safına geçebilmek için hem kendisi hem aynı durmda olan yoldaşlarının önünde duran bütün engelleri aşar. Burada dışarıdan ciddi bir engelleme olmadığı, olamaycağı açık.

Ama mutluluğu mültecilikte bulan kişi devrim savaşçısından bambaşka bir tiptir. (...) Mültecilik durumunu sürdürmek içni türlü bahaneler uydurursun. Yurda döndüğünde karşılaşacağın tehlikeleri abartırsın. Ve zamanla uydurduklarına sen de inanırsın. (...)" (s. 110-111)

SİYASAL TAHLİL

Yazar yıllar sonra, katıldığı savaşı tahlil eder. Etraflı tahlil "giriş ve "sonsöz" başlıkları altındaki bölümlere yerleştirilmiştir.

Siyasal tahlil, yenilginin Yunan direnişinin tarihsel kaderi olduğunu ortaya koyar. Yunan gericiliği ve emperyalizm karşısında direnişçiler o günün koşullarında dünyada yalnız kalmışlardı. Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkeler direnişe aktif destek verememişlerdi.

İngiltere'nin Yunanistan'daki faşist entrikaları karşısında Stalin'in tavrını bir yerde kraldan çok kralcı bulmakla birlikte, yazar sosyalist ülkelerin o koşullardaki tutumunu genel olarak doğru bulur, anlayışla karşılar.

Peki yenilgi tarihsel olarak kaçınılmaz olduğuna göre silahlı direniş yanlış değil miydi? Legal yollar yok muydu?

Yunan iç savaşını değerlendirirken Marx'ın tutumu bize örnek olmalıdır. Asıl büyük facia Alman-İtalyan-Bulgar işgalcilerine karşı bütün dünyada hayranlık uyandıran bir kurtuluş savaşı verdikten sonra, Yunan halkının İngiliz-Amerikan emperyalizminin vesayetini ve onun dayattığı halk düşmanı rejimi direnişsiz sineye çekmesi olurdu.

'İşi silahlı ayaklanmaya vardırmak yanlıştır, seçimlere girilmeli, legalite olanaklarından yararlanmalıdır' diyenler dünya ölçüsünde güçler dengesi bakımından sorunu doğru koymuş olabilirler. Ama bizce o dönemde Yunanistan gerçeği açısından her ne pahasına olursa olsun legaliteden yana olmak teslimiyetten olmaya eşitti."(s. 10-11)

Daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyen kitabı okumalıdır.

Direniş dönemin siyasal koşulları içerisinde incelenir ve bu temelde III. Enternasyonel politikaları da yerine oturtulur. Böyle bir değerlendirmenin günümüze uzatılmaması eksiklik olurdu. Yazar bunu da yapar.

M. Belli sosyalist ülkelerde işlerin güllük gülüstanlık olmadığını, bu ülkelerin ciddi problemleri olduğunu belirtir. İçte bürokratikleşme, dışarıda, dış politikada enternasyonalizmin ihlalleri, kapitalizmle ekonomik yarışmada giderek geride kalma, bugün Batı'nın başını çektiği bilimsel ve teknolojik devrimi geriden izleme ve üstelik sosyalist ülkelerin teknolojide Batı'nın taklitçisi durumunda oldukları, kapitalizmin sömürücü, işe yabancılaştırıcı teknolojisini aynen alıp uyguladıkları, sosyalizmin kendi teknolojisini yaratması gerektiği vb., vb..

M. Belli Türk Marksist hareketiyle bağımsız devrimci tutumun en eski ve en tutarlı savunucularından biridir. SBKP liderlerini "giden ağam gelen paşam" zihniyetiyle körü körüne taklit etmediği gibi, hiçbir zaman anti-sovyetizme de düşmemiş, ne de bir çokları gibi Avrupa komünizan fikirlerin etkisine kapılmıştır.

Rigas'ın Dediği'nde sosyalist ülkelerdeki çeşitli olumsuzluklara işaret eden yazar bu olumsuzlukların bugünkü Sovyet liderliğince de açıkça ifade edilmesini, kötü gidişe karşı önlem almaları kararını iyi karşılar ve bazı umutlar içine girer. Olumlu gördüğü bu gelişmelerin enternasyonalizm alanına da yansımasını temenni ettiğini ifade eder. (Bu iyimserliği paylaşmak çok zor. Gelişmenin ciddi olumsuz yönleri de vardır ki şimdi bunları M. Belli'nin kendisi de farketmiş olmalıdır.)

M. Belli sosyalizmin zaferine inancını korumakla birlikte bu yolda yapılacak daha çok şey olduğunu, zafere giden yolun uzun, engebeli ve zikzaklı olduğunu belirtir. Katılmamak olanaksız.

Anıların anlatımı üzerine kurulmuş bu kitabı okurken devrimci mücadelenin çok çeşitli sorunlarını tartışacaksınız. Kurtuluş savaşımız sırasında Türk Yunan devrimci dayanışması da var bu kitapta. Akıcı bir anlatımla yazar günümüzün önemli sorunlarını tartışıyor: Dünyanın bağımlı ve sömürülen ülkelerindeki kurtuluş savaşları ile sosyalizmin ilişkileri. Sosyal demokrasi ezilen halkların kurtuluşunu gerçekte istiyor mu? Enternasyonalizm ve sosyalist ülkelerin politikaları, sosyalist ülkelerin sorunları, mültecileşme olgusu, acıları, zorlukları, türküleri ve çok çeştili boyutlarıyla gerilla savaşı vb.

Anlatım özlü, abartısız, samimi ve aynı zamanda çoşkuludur.

Tanıtmayı yazarın sözleriyle bitiriyoruz:

"Evet, mutlu insanların işidir devrimci savaş. Fedakarlıklara, ölümlere, açlığa, yorgunluğa, soğuğa karşı mutlu ve şen insanların. Ben bu kitapta o insanlardan tanıdığım bazılarını, birbirinden çok farklı insanları dilim döndüğünce anlatacağım. Devrimci savaşın o cins insanların, gerillacının çetin hayatına katılırken (katlanırken?) gülen, şakalaşan, türkü söyleyen, horan tepen, sevinç dolu, mutlu insanların işi olduğunu. Öyle ki kitabın son sayfasını çeviren okur, onlara gıpta etsin, 'Ne mutlu onlara, keşke ben de saflarında olabilseydim' desin." (s. 22-23)

Bu kitabı okumalısınız.

Toplumsal Kurtuluş Bildirisi:

RESTORASYON VE YİĞİTLEME

SÜREKLİ Restorasyon bir yeni kavram. Restorasyon, bir iktidarın sınıfsal niteliğini değiştirmeden daha geri bir hatta çekilmesini anlatıyor; daha ileriye gitme ihtimali ortadan kaldırılıyor. Bilimin, restorasyon süreçleri hesaba katılmadan yazılmış olmasının önemli bir eksiklik olduğu şimdi daha iyi anlaşılıyor.

DEMOKRAT Parti dönemini, hazırlayıcı İsmet Paşa yıllarıyla birlikte, bir karşı-devrim değil kemalizmin restorasyonu olarak ele almak, pek çok karışıklığı ortadan kaldırmaya yarıyor. Yapay tartışmalar ve yanlış kavgalar yok olabiliyor.

TEKELCİLİK ile kapitalizm sürekli restorasyonunu yaşıyor. Kapitalizm sürekli olarak geri çizgilere doğru kayıyor. Sürekli restorasyonla kapitalizm, Yirminci Yüz Yılın sonlarında Yirminci Yüz Yılın başlarındaki özgürlük, ahlak, sosyal haklar ve görevler ile uluslararası ilişkiler anlayışına dönüyor; kapitalizm, kendine mal edilmiş "erdemli" nitelikleri atıyor.

BİLİM, doğa ve toplumdan çıkar.

MARKSİZM, kapitalizmin ilerleyişinin eleştirel yansımasıdır.

ŞİMDİ kapitalizm sürekli restorasyonunu yaşıyor. Yirminci Yüz Yılın başında toplumdan ve toplumsal mücadeleden çıkarılan kavramların bir bölümü açıklayıcılıklarını yitiriyorlar. Bu, her cephede gözleniyor. Sağdan ve soldan, geriden ve devrimci mevziden arayışlar görülüyor.

GARBAÇOV çizgisi artık belli olmuştur; Garbaçov ve arkadaşları sosyalist restorasyonu amaçlıyorlar. Komünist aşamanın kitaplardan çıkarılması, "olgun sosyalizm" kavramının atılması ve diğerleri, hep sosyalist restorasyonu anlatıyor. Komünist aşamanın tartışmalardan ve yakın hedef listesinden çıkartılması, emek değer yasası için daha güçlendirilmiş bir kullanım alanı açıyor; böyle düşünülüyor.

KAPİTALİST restorasyonu amaçlayanların da bulunduğundan hiç kuşku duyulmamalıdır; sosyalist sistem içinde Leh Walesa ve Andrey Saharov, en çok bilinen iki isim, kesinlikle kapitalist yolcudur ve sosyalizmle tüm bağlarını koparmış görünüyorlar. Walesa ve Saharov, birisi Polonya'da ve diğeri Sovyetler Birliği'nde kapitalist restorasyon partisini temsil ediyorlar; güçlendiklerinin kaydedilmesi gerekiyor. Emperyalizmin umudu oluyorlar.

SOSYALİST sistemde tartışma kapitalist restorasyon yanlılarıyla sosyalist restorasyon çizgisi arasında geçiyor; kapitalist restorasyon yanlıları, emek değer yasasının sınırsız uygulanmasından yana bir tutum alıyorlar. Emek değer yasası, kapitalizmin iktidar yasasıdır; Batı Avrupa'da burjuvazinin iktidara yürüyüşünün yasası oldu ve şimdi bu dönüşün motoru olması isteniyor. Sovyet işçi sınıfı, bu yasanın azgın kullanımının karşısına çıkıyor; Abil Aganbegyan veya Tatyana Baslavskaya türünden Truva Atları, Sovyet işçi sınıfının koyduğu engelleri aşmanın hesaplarını yapıyorlar.

THATCHER-Kohl-Reagan, dünyayı, Yirminci Yüz Yılın başına çekmek istiyorlar; Ekim Devrimi'nin sonuçlarını tasfiye edebileceklerini düşünüyorlar. Şimdi sosyalist sisteme karşı "barışçıl" yolla ve sosyalist devrimcilere karşı da seçmeli caydırıcılık doktrini ile savaşıyorlar.

FRANSIZ Devrimi ve Napolyon'un yürüyüşünden sonra Avrupa, tarihçilerin "restorasyon" dedikleri bir döneme girdi. 1848 tarihine kadar, Türkiye'den Helenler'in bağımsızlığını elde etmelerinin dışında, bir tek yaprak bile kıpırdamadı. İkinci Dünya Savaşından bu yana yarım yüz yıla yakın bir zaman geçiyor; savaşlar ve bunalımlar sınırlandırılabiliyor. Bu dönemde yalnızca Küba'da Castro'nun, Vietnam'da Ho Chi Minh'in yaprakları kıpırdıyor; insanlık üzerinde Grek bağımsızlığının etkisini tekrarlıyorlar.

EYLÜLİZM, sürekli restorasyon'dur. Türkiye'de süreler daha kısa ve süreçler daha hızlı işliyor. Sopadan sonra havuçla ve çok kısa bir zamanda insanlar değiştiriliyor; yıldızlar, çark oluyorlar. Restorasyon sadece bu değil; aynı zamanda toprağı dondurma operasyonudur; filizleri boğma ve dalgaları püskürtme operasyonudur. Böyle dönemlerde çıkış için yiğitleme gerekiyor.

YİĞİTLEME, kütleselliğin habercisidir. Yiğit, kütlenin hareketliliği içinde kaybolandır. Yaklaşıyor; sesi duyuluyor.

RESTORASYON, zembereği sıkma işlevini görüyor. Geriliyor ve daha uzaklara sıçrıyor.